

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KONYA TARİHİ KENT MERKEZİNDE
MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLERİN ‘YERİN
RUHU’ KAVRAMI ÜZERİNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ

HATİCE KÜBRA SÖĞÜTLÜ

YÜKSEK LİSANS

Mimarlık Anabilim Dalı

EKİM-2021
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Hatice Kübra SÖĞÜTLÜ tarafından hazırlanan “KONYA TARİHİ KENT MERKEZİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLERİN ‘YERİN RUHU’ KAVRAMI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ” adlı tez çalışması .../.../... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan

Doç. Dr. Deniz OKTAÇ

Danışman

Doç. Dr. Mustafa KORUMAZ

Üye

Doç. Dr. H. Hale KOZLU

İmza

.....

.....

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Hatice Kübra SÖĞÜTLÜ

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONYA TARİHİ KENT MERKEZİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLERİN ‘YERİN RUHU’ KAVRAMI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hatice Kübra SÖĞÜTLÜ

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KORUMAZ

Yıl 2021, 114 Sayfa

Jüri

**Doç. Dr. Mustafa KORUMAZ
Doç. Dr. H. Hale KOZLU
Doç. Dr. Deniz OKTAÇ**

Günümüzde yaşanmakta olan küreselleşme olgusundan bütün dünya ülkeleri gibi ülkemiz de büyük oranda etkilenmiştir. Bu doğrultuda ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamımız hızlı bir değişime uğramıştır. Meydana gelen bu değişimler yaşam alanlarımızı, mimarimizi dolayısı ile kentlerimizi de etkisi altına almıştır. Küreselleşmenin yaşam alanlarımızı yersizleştirmesine karşın birçok kent yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık anlayışıyla kendini muhafaza etmeye çalışmaktadır. Konya tarihi kent merkezine baktığımızda çeşitli sebeplerle kent merkezinin birçok değişime uğradığını görmekteyiz. Genel anlamda geleneksel ticaret ve kültürel mirasa dayalı turizm yönünde meydana gelen bu değişim yerin anlamında da farklılaşmalara yol açmıştır ve hatta insanların algılarında yeni bir yer hissi oluşturmuştur.

Konya tarihi kent merkezinde fiziksel çevre, insan aktivitesi ve anlam bakımından meydana gelen değişimler; kullanıcılara yönelik anket çalışması, literatür taraması ve gözlem yoluyla belirlenmiştir. Öncelikle ‘yerin ruhu’ kavramı fenomenolojik temellere dayandırılarak derinlemesine incelenmiş ve kavramsal altyapı oluşturulmuştur. Daha sonra çalışma alanıyla ilgili haritalar, fotoğraflar, görsel analizler kullanılarak inşa edilmiş olan Konya Tarihi Kent Merkezinin “fiziki ortamının” temel bileşenleri incelenmiştir. Son 20 yıllık süreçte hızlı bir değişime maruz kalan Konya Tarihi Kent Merkezi’nin, vaziyet planlarıyla beraber sokak ağı planı, katı-boşluk analizi, ana kamusal alanların fotoğrafları (sokaklar, buluşma yerleri), görülecek yerler (binalar, anıtlar), peyzaj elemanları, sokak mobilyaları incelenerek fiziksel çevre hakkında veri elde edilmiştir ve bu bileşenlerin zaman içerisinde nasıl değiştiği incelenmiştir. Bu ön araştırmalar sonucunda yerin ruhunda meydana gelen değişimin kullanıcı gözünden değerlendirilmesine yönelik anket çalışması yapılmıştır. Kullanıcıların alanla ilgili duygularını ölçmeye yönelik ifadeler içeren anket çalışması sonucunda, katılımcıların tarihi kent merkezinin korunmasına ve canlanmasına yönelik çalışmalar yapılmasından memnun oldukları fakat bu anlamda yapılan bütün uygulamaları desteklemedikleri belirlenmiştir. Çalışma sonucunda yapı çevrelerinde yerin ruhunun korunması ve gelecek nesillere aktarılması için, yapılacak her müdahalenin kapsamlı araştırmalar sonucunda yapılmasının önemine dair sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: insan, fenomenoloji, mimari, tarihi çevre, yerin ruhu

ABSTRACT

MS THESIS

EVALUATION OF CHANGES IN THE HISTORICAL CITY CENTER OF KONYA THROUGH THE SENSE OF SPACE CONCEPT

Hatice Kübra SÖĞÜTLÜ

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor: Doç. Dr. Mustafa KORUMAZ

Year 2021, 114 Pages

Jury

**Doç. Dr. Mustafa KORUMAZ
Doç. Dr. H. Hale KOZLU
Doç. Dr. Deniz OKTAÇ**

Our country, like all countries of the world, has been greatly affected by the phenomenon of globalization that is happening today. In this direction, our economic, social and cultural life has undergone a rapid change. These changes that have occurred have also affected our living spaces, our architecture, and our cities. Despite the fact that globalization has displaced our living spaces, many cities are trying to preserve themselves with the understanding of locality, traditionalism and protectionism. When we look at the historical city center of Konya, we see that the city center has undergone many changes for various reasons. In general, this change in the direction of tourism based on traditional trade and cultural heritage has also led to differences in the meaning of the place and even created a new sense of place in people's perceptions.

The changes occurring in terms of physical environment, human activity and meaning in Konya historical city center were determined through a survey study, literature review and observation for users. Firstly, the concept of 'sense of place' has been thoroughly studied based on phenomenological foundations and a conceptual infrastructure has been created. Then, the basic components of the "physical environment" of the Konya Historical City Center, which was built using maps, photographs and visual analyzes related to the study area, were examined. Konya city center, is exposed to a rapid change during the last 20 years, with the street network plan, site plan, solid-gap analysis, photos of the main public space (streets, meeting places), places to see (buildings, monuments), landscape elements, street furniture components, have been obtained by examining data about the physical environment and examined how these have changed over time. As a result of these preliminary studies, a survey was conducted to evaluate the change in the spirit of the place from the user's point of view. As a result of the survey study, which included statements aimed at measuring users' feelings about the area, it was determined that the participants were satisfied with the work on the preservation and revitalization of the historic city center, but did not support all the practices in this sense. As a result of the study, it was concluded that every intervention to be made in order to preserve the spirit of the place in built environments and transfer it to future generations should be carried out as a result of extensive research.

Keywords: people, phenomenology, architecture, historical environment, sense of the place

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca gerek yüz yüze gerek yazılı olarak sorularımı yanıtlayan danışmanım Doç. Dr. Mustafa KORUMAZ'a, bu çalışmanın sürdürülmesindeki destek ve katkılarından dolayı saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Deniz OKTAÇ ve Doç. Dr. Hale KOZLU'ya, tezimi merak eden ve bu süreçte görüşlerini paylaşarak süreci kolay bir şekilde geçirmemi sağlayan değerli arkadaşım Ebrar BOSTANCI'ya ve beni her koşulda destekleyen aileme teşekkür ederim.

Hatice Kübra SÖĞÜTLÜ
KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
HARİTA DİZİNİ	ix
ŞEKİL DİZİNİ	x
FOTOĞRAF DİZİNİ.....	xi
TABLO DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	4
1.2. Materyal ve Metot	5
1.3. Kaynak Araştırması.....	8
2. YERİN RUHU KAVRAMINA YÖNELİK GENEL DEĞERLENDİRMELER	14
2.1. Yer'in Fenomenolojik Olarak İncelenmesi	14
2.1.1. Fenomenoloji Üzerine Temel Fikirler	14
2.1.2. Mimari Fenomenoloji	18
2.2. Yerin Ruhu Kavramının Tartışılması.....	20
2.2.1. Yerin Ruhu'nun Ölçülmesi:	22
2.2.2. Yer- Mekan- Zaman Kavramları:	28
2.2.3. Yer ve İnsan İlişkisi:	31
2.3. Yapılı Çevrenin Dönüşümünde Yerin Ruhu'nu Etkileyen Unsurlar	35
2.3.1. İnsan Bedeni Etkisi	35
2.3.2. Sosyo-ekonomik Etmenler.....	36
2.3.3. Sosyo-Kültürel Etmenler	37
2.4. Bölüm Sonucu	39
3. KONYA TARİHİ KENT MERKEZİ	42
3.1. Tarihi Kent Merkezinin Çok-Katmanlı Kimliği	42
3.1.1. Konya Kentinin Tarihsel Gelişimi	42
3.1.2. Tarihi Kent Merkezinin Oluşumu	45
3.1.3. Cumhuriyet Sonrası Tarihi Kent Merkezi	47
3.2. Konya Tarihi Kent Merkezinde Yerin Ruhu'nun Değişimi ve Bu Değişimi Etkileyen Etmenler	55
3.2.1. Sosyo-Kültürel Yapı	55
3.2.2. Sosyo-Ekonomik Yapı	56
3.2.3. Fiziki Çevre.....	57
3.2.4. Tarihi Kent Merkezinin İmaj Öğeleri	59

3.3. Konya Tarihi Kent Merkezi’nde Yapılan Kentsel Koruma Projelerinin Yerin Ruhu’na Etkisi	67
3.4. Bölüm Sonucu.....	71
4. MEVLANA MEYDANI ÖRNEĞİNDE “YERİN RUHU” KAVRAMININ KULLANICILAR TARAFINDAN BELİRLENMESİ	73
4.1. Soru Kağıdı, Veri Toplama ve Veri İşleme	73
4.2. Araştırma Bulguları ve Yorum.....	75
4.2.1. Yapılan Değişimlerin Merkezin Kimliğine Etkisi	80
4.2.2. Genel Değerlendirmeler.....	85
4.3. Bölüm Sonucu.....	93
5. SONUÇ	95
KAYNAKLAR	99
EKLER	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZGEÇMİŞ	108

HARİTA DİZİNİ

Harita 1.1. Örnek Alanın Tarihi Kent Merkezindeki Konumu	6
Harita 3.1. Konya Dış Kale Kapıları (A. Alkan'dan düzeltilerek) (Yıldırım, 1997).....	43
Harita 3.2. 14. yy. sonu Konya'nın mekânsal organizasyonu (Önge, 2018).	44
Harita 3.3. Konya kentinin mekansal gelişimi (Ter & Özbek, 2005)	45
Harita 3.4. 19.yy. sonu-20. yy başı Konya'nın mekânsal organizasyonu (Önge, 2018)	46
Harita 3.5. Konya Harita-i Umumiyesi (Kaptan, 2018)	48
Harita 3.6. Konya 1946 Nazım İmar Planı Asım Kömürcüoğlu (Meşhur, 2008).....	49
Harita 3.7. 1946 Kentsel Arazi Kullanım Şeması(Yenice, 2012).....	50
Harita 3.8. Konya 1954 Yılı Nazım İmar Planı (KBB arşivi) (Kaptan, 2018)	51
Harita 3.9. 1966 Yavuz Taşçı-Haluk Berksan Planları (Meşhur, 2008).	52
Harita 3.10. Konya Tarihi Kent Merkezi, Planlama-Tasarım Alanları (K. Özcan, 2009).	54
Harita 3.11. 1999 Nazım İmar Planının 2020 yılı plan öngörüsü (Kaptan, 2018).....	55
Harita 3.12. Türkiye Haritası (URL-1).	58
Harita 3.13. Tarihi Kent Merkezi Ana Akslar (Kişisel Arşiv).....	59
Harita 3.14. Konya Tarihi Kent Merkezi Mahalle Sınırları (Yenice, 2011' den düzeltilerek).	60
Harita 3.15. Konya Tarihi Kent merkezi odak noktalarının mekânsal dağılımı (Yenice, 2011'den düzeltilerek).....	61

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 1.1 Anket Formundaki İfadelerin Özet Grafiği	7
Şekil 1.2 Materyal- Metot Şeması	8
Şekil 2.1. Yerin Ruhu’nu Belirleyen Ölçütler (Steele, 1981)	22
Şekil 2.2. Yerin Boyutları (Jorgensen,2001; Canter, 1977b).....	23
Şekil 2.3. Yer Hissi’nin Farklı Ölçekleri (Shamai, 1991)	24
Şekil 2.4. Yer Aidiyetinin Üçlü Organizasyon Şeması (Scannell & Gifford, 2010).....	25
Şekil 2.5. Mekansal Bellek (Öymen Özak & Pulat Gökmen, 2009)	33
Şekil 2.6. Tarihi Çevrelerin Oluşum Süreci (Karakul, 2019).	38
Şekil 2.7. Rapoport’un Kültürel Filtre Şeması (Rapoport, 1977)	38
Şekil 2.8 Kültür - Dünya Görüşü ve Etkinlikler İlişkisi (Rapoport, 1977).....	39
Şekil 2.9. Gündelik Yaşam Deneyimi Oluşumu	40

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf 3.1. Konya Atlı Tramvayı (Konya Life Dergisi, 51. Sayı)	47
Fotoğraf 3.3 Karatay Medresesi (Kişisel Arşiv)	63
Fotoğraf 3.4. İnce Minareli Medrese(Kişisel Arşiv).....	63
Fotoğraf 3.5. Alaaddin Cami (Kişisel Arşiv).....	63
Fotoğraf 3.6. Şerafettin Cami (Kişisel Arşiv).....	64
Fotoğraf 3.7. İplikçi Cami (Kişisel Arşiv).....	64
Fotoğraf 3.8 Ptt Binası (Kişisel Arşiv)	64
Fotoğraf 3.9. Valilik Binası (Kişisel Arşiv).....	65
Fotoğraf 3.10. Kapı Cami (Kişisel Arşiv).....	65
Fotoğraf 3.11. Mecidiye Hanı (Kişisel Arşiv)	65
Fotoğraf 3.12. Aziziye Cami (Kişisel Arşiv)	66
Fotoğraf 3.13. Sırçalı Medrese (Kişisel Arşiv).....	66
Fotoğraf 3.14. Sahip Ata Cami(Kişisel Arşiv)	66
Fotoğraf 3.15. Mevlana Türbesi (URL-2)	67
Fotoğraf 3.16. Şems Türbesi (Kişisel Arşiv)	67
Fotoğraf 3.17. Bedesten Onarılmadan Önce (URL-3).....	68
Fotoğraf 3.18. Bedesten Onarıldıktan Sonra (Kişisel Arşiv).....	68
Fotoğraf 3.19. Tramvay Hattı Eklenmeden Önce Alaaddin Mevlana Aksı (URL-4)....	68
Fotoğraf 3.20. Günümüz Alaaddin Mevlana Aksı (Kişisel Arşiv)	69
Fotoğraf 3.21. Ağaçlar Kaldırılmadan Önce (URL-5)	69
Fotoğraf 3.22. Günümüz Mevlana Meydanı (Kişisel Arşiv)	70
Fotoğraf 3.23. Yıkılan Mevlana Çarşısı (URL-6).....	70
Fotoğraf 3.24. Yapılmakta olan Mevlana Çarşısı (URL-7)	70
Fotoğraf 3.25. Eski İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (URL-8).....	71
Fotoğraf 3.26. Yeni İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (Kişisel Arşiv).....	71
Fotoğraf 4.1. Meydandaki ağaçlar kaldırılmadan öncesi (URL-9) ve sonrası (kişisel arşiv)	91
Fotoğraf 4.3. Yıkılmış Olan Mevlana Çarşısı (URL-6) ve Yerine Yapılmakta Olan Çarşı (URL-7)	92
Fotoğraf 4.4. Eski Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası (URL-8) ve Yeni Bina(Kişisel Arşiv)	93

TABLO DİZİNİ

Tablo 4.1. İstatistik Tablosu	75
Tablo 4.2. Katılımcıların Eğitim Durumu	76
Tablo 4.3. Katılımcıların Yaş Durumu	76
Tablo 4.4. İfadeler Arası Korelasyon Matrisi	77
Tablo 4.5. İfadelerin Toplam İstatistikleri	77
Tablo 4.6. KMO and Bartlett's Test (Örneklem Yeterliliği Ölçütü Tablosu)	78
Tablo 4.7. Toplam Varyans Değeri Tablosu.....	78
Tablo 4.8. Desen Matrisi Tablosu.....	79
Tablo 4.9. Tanımlayıcı İstatistikler	80
Tablo 4.10. Korelasyon tablosu	81
Tablo 4.11. Model Özeti	82
Tablo 4.12. ANOVA tablosu	82
Tablo 4.13. Katsayılar Tablosu.....	82
Tablo 4.14. Model Özeti	84
Tablo 4.15. ANOVA tablosu	84
Tablo 4.16. Algı 1 ifadesinin frekans tablosu	85
Tablo 4.17. Algı 2 ifadesinin frekans tablosu	86
Tablo 4.18. Algı 3 ifadesinin frekans tablosu	86
Tablo 4.19. Algı 4 ifadesinin frekans tablosu	86
Tablo 4.20. Algı 5 ifadesinin frekans tablosu	87
Tablo 4.21. Algı 6 ifadesinin frekans tablosu	87
Tablo 4.22. Tavsiye 7 ifadesinin frekans tablosu	88
Tablo 4.23. Görüş 8 ifadesinin frekans tablosu	88
Tablo 4.24. Görüş 9 ifadesinin frekans tablosu	89
Tablo 4.25. Görüş 10 ifadesinin frekans tablosu	89
Tablo 4.26. Görüş 11 ifadesinin frekans tablosu	90
Tablo 4.27. Görüş 12 ifadesinin frekans tablosu	91
Tablo 4.28. Görüş 13 ifadesinin frekans tablosu	92

1. GİRİŞ

Şehirler de insanlar gibi bir yaşamı olan oluşumlardır. Şehirleri incelediğimiz zaman genel anlamda benzer süreçlerden geçtiklerini görürüz. Şehirlerin gelişimi öncelikle kentin merkezine yerleşimle başlar. Daha sonra çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda merkezden çevreye yayılır. Şehirler belirli bir eşiğe kadar genişledikten sonra talep yeniden merkeze yönelir (Günay, 2006). Kentlerin çevreye doğru geliştiği dönemde şehir merkezleri terkedilmiş hale gelir. Merkez artık daha düşük sosyal gruplar tarafından kullanılmaya başlanır. Talebin tekrar merkeze yönelmesi merkezdeki tarihi odakların önem kazanmasına ve bu noktaların yenilemesine ve restorasyon geçirmesine zemin hazırlar.

Küreselleşmeyle birlikte kentlerde yaşanan değişimler; kentlerin dini, sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik yapısında etkili bir dönüşüme sebep olmuştur. Bu dönüşümler sonucunda kendi kültürel yapısını koruyamayan tekdüze kentler oluşmuştur. Sürdürülebilirliği tehlikeye atan bu değişim ve dönüşümler salt modernite ve teknoloji referanslı olarak gerçekleştirilmektedir. Tüm dünyanın ortak olarak maruz kaldığı nüfus artışı ve teknolojik gelişmeler kentlerde benzer birtakım yapılaşmaya zemin hazırlamıştır. Oysa kentler yalnızca fiziki ve demografik yapıdan oluşmamaktadır. Her kentin kendine özgü bir anlamı vardır ve dolayısıyla içlerinde yaşayan insanlarla var olurlar. Bu sebeple kentler fiziksel ve duygusal oluşumların bir bütünüdür. Bu açıdan gelecek zamanda standardize olmuş kentler insanların aidiyet ve güven duygusunun zedelenmesine sebebiyet verebilir. Güvensiz ve kimliksiz kentlerin oluşmasının önlenmesi açısından tarihi merkezlerin restorasyon ve renovasyon çalışmalarının insan, kültür, yer ve zaman odaklı gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Kentlere yapılan müdahalelerin; insan, duygular, duyular, bilinç, zihin, zaman, algı, toplum gibi kavramların iyi bir şekilde analiz edilerek yapılması sürdürülebilirliğin sağlanması, daha güvenli ve karakterli kentlerin varolması açısından büyük önem taşımaktadır. İnsana dair tüm bu kavramlar felsefi temellere dayanarak açıklanabilen ve anlaşılabilen kavramlardır. İnsanı temel alan felsefi bakış açısı; tarihi ve modern kent kavramları, kent strüktürü ve günümüzün kentsel problemleri gibi konulara ışık tutmaktadır. Kentin ruhuna uygun bir kentleşme ve buna bağlı olarak gelişecek yaşam biçiminin adımlarının felsefe aracılığıyla atılacağını söyleyebiliriz (Becermen, 2015). Bu bağlamda yöneticilerin yapması gerekenler, kentler üzerinde radikal kararlar alırken felsefecilerin yaptığı değerlendirmeleri göz önünde bulundurmaktır.

Nitekim tarihi kent merkezlerine yapılan müdahaleler insanları ve bölge kullanıcılarını doğrudan etkilemektedir. Çünkü yapılan her değişim yerin anlamında farklılaşmalar sebep olmaktadır. Bir yerin insanlar için anlamlı hale gelmesi, o yerde yaşayanların yaşam biçimleri ve kültürel davranışlarıyla ilgilidir. Tarihi çevrelerde uygun koruma kararlarının geliştirilebilmesi için kültürel değerlerin anlam ve işlevlerinin doğru tespit edilmesi gerekmektedir (Uçar, 2011). Günümüzde bu durum üzerinde yeterince durulmamaktadır. Küreselleşen dünyada kent merkezlerini kültür, eğlence, tüketim ve turizm odaklı geliştirerek merkezi canlandırmaya yönelik yatırımlar yapılmaktadır. Bunun sonucunda kent merkezlerinde çok kültürlü yapı ve kültürel yoğunluk meydana gelmektedir (Geniş, 2011). Bu anlam farklılaşması insan zihnini etkilemekte ve dolayısıyla hafıza kaybına yol açmaktadır. Kentlerin sürdürülebilirliğini tehlikeye atan bu durum, insanların kentlerden ve dolayısıyla kendi benliklerinden uzaklaşmasına sebep olacaktır.

Her kentin kendine özgü kültürü, tarihi, sosyal oluşumu, morfolojik özelliği bulunduğundan dolayı her kent kimliği ile diğer kentlerden ayrılmaktadır. Bu ayrım yalnızca soyut ve somut kavramlarla ifade edilmesi güç bir durumdur. Fenomenolojik (görüngübilimsel) yaklaşım bu bağlamda bize ışık tutmaktadır. Kenti oluşturan morfolojik özelliklerin yanı sıra kente yüklenen manevi ifadelerin (yere olan bağlılık, gibi) deneyim ile anlamlandırılması mimari fenomenoloji ile mümkün olmaktadır. Mimari fenomenoloji özne ve nesne arasındaki görünmez bağı görünür kılmaktadır. Örneğin; insanların yere atfettikleri anlam o yerde yaşadıkları süre ve o yerin deneyimlenmesi ile doğru orantılıdır. Bu kapsamda kentin deneyimlenmesi ve bu deneyimler sonucu anıların biriktirilmesi insan zihninin kente yüklediği anlamın somutlaşmış halini oluşturur. Bir kentin sahip olduğu mimari öğelerden herhangi birini kaybetmesi insanların anılarında eksilmelere sebep olur. Kentsel hafızada yaralanmalara sebep olan bu kayıplar arttıkça ve kente yeni imgeler eklendikçe kent kimliğinde değişimler ve dönüşmeler meydana gelir. Bu değişimlerin zamanla süreç içerisinde değil de dışarıdan bir güç tarafından aniden gerçekleştirilmesi, insanların o yere yükledikleri anlamda kopmalar oluşturur. Gündelik yaşamda sürekli deneyimledikleri yerin artık farklı bir yer olduğunu hissetmelerine sebep olur ve bu durum aidiyet problemine yol açar. Bu açıdan mimari fenomenoloji aracılığıyla gündelik yaşam pratikleri ve deneyimlerin göz önünde bulundurulması daha konforlu kentlerin oluşmasını dolayısıyla daha sağlıklı toplumların oluşmasını sağlar.

Konya Tarihi Kent Merkezi'nde de son dönemde yapılan birçok değişiklik söz konusudur. Bu değişimlerin insan zihninde ve kent hafızasında yarattığı etkinin ölçülebilmesi için çalışmamızda “mimari fenomenoloji” konusu ele alınmıştır. İnsan (özne) ve yapılı çevre (nesne) arasındaki ilişkinin bilinç, algı ve deneyim yoluyla tanımlanmasında mimari fenomenoloji bize ışık tutmuştur. Bu kapsamda katılımcılara yönelik anket soruları hazırlanmış ve çalışmamız anlamlı bir şekilde ilerlemiştir.

Kenti var eden temel unsurun insan olması dolayısıyla kente yapılan her müdahale doğrudan insanı etkilemektedir. Kenti kullanan insanların gündelik yaşamları, o yere kazandırdıkları ve o yerden beklentileri kent kimliğinin ve yerin ruhunun oluşmasını sağlar. Bu sebeple yapılan her müdahalenin o yerin kullanıcılarının beklentileri doğrultusunda yapılması yerin ruhu'nun sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Çalışmamızda yerel yönetimlerce yapılan müdahalelerin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi temel olmak üzere aynı zamanda Konya Tarihi Kent Merkezi'nin kullanıcılara tanıtılması ve farkındalığın artırılması amaçlanmıştır.

Küreselleşmeyle birlikte kentlerde yaşanan değişimler tek tip kentlerin oluşmasına sebep olmuştur. Tarihi kent merkezlerinde çoğunlukla turizm odaklı yapılan koruma çalışmaları yerin anlamında farklılaşmalar yaratmıştır. Konya Tarihi Kent Merkezi'nin de benzer süreçten geçtiğini söyleyebiliriz. Konya Tarihi Kent Merkezi'nin prestij kazanması yerel yönetimlerin müdahaleleri ve koruma planlarının yeniden tanımlanmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu müdahaleler yalnızca bölgeyi koruma amacıyla değil aynı zamanda bölgeyi canlandırma amacıyla da yapılmıştır. Bu durum şehirlerin geleceğini planlamaktan ziyade mevcut oluşumun pazarlanma sürecini doğurmuştur.

Konya Tarihi Kent Merkezi'ne yapılan müdahaleler sosyal olmaktan çok ekonomik sebeplerle yapıldığı için bölge kullanıcıları yerini turistlere bırakmıştır. Bu nedenle kent merkezine yapılan müdahaleler mekanı etkilemiş, yerin anlamını aşındırılmış ve insanlar için yeni bir yer hissi oluşturmuştur.

Konya Tarihi Kent Merkezi geçmişten günümüze kentsel strüktürünü korusa da belli başlı değişimlere maruz kalmıştır. Yakın dönemde meydana gelen temel değişimler; Bedesten Çarşısı'nın restorasyonu, Hükümet Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi, Alaaddin-Mevlana aksının büyük ölçüde yayalaştırılması ve raylı taşıma sistemine geçilmesi, Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılarak yerine kentsel mobilyaların eklenmesi, Mevlana Türbesi'nin kuzeyindeki Eski Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılarak yerine geleneksel Selçuklu Mimarisi'nden izler taşıyan yeni binanın

yapılması, Mevlana Çarşısı'nın yıkılarak geleneksel stilde tek ya da iki katlı ticari birimlerin yapılması, yapılan değişimlerin başında gelmektedir.

Var olan bir yapı ya da mimari elemanın yok edilerek yerine yenisinin yapıldığı Mevlana Çarşısı, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası ve Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması; insan zihninde kopmalara sebep olan ve kentsel hafızayı olumsuz etkileyen köklü değişikliklerdir. Çalışmamızda “yerin ruhu”nu zedeler nitelikteki bu değişimlerin kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yapılan bu değişimler incelendiğinde Tarihi Kent Merkezi sahip olduğu imgelerden büyük çoğunu kaybetmiş ve yeni imgeler kazanmıştır. Kısa sürede gerçekleşen bu değişimlerin, kullanıcıların duygularında ve algılarında değişime neden olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple anket çalışmamızda kullanıcıların kenti algılamalarına ve kentteki bu değişimlerin duygularındaki karşılığını ölçmeye yönelik ifadeler yer verilmiştir. Yapılan anket çalışması verileri SPSS programında çözümlenmiştir.

Çalışma sonucunda Mevlana Türbesi yakın çevresine yapılan müdahalelerden bazıları kullanıcı tarafından olumlu karşılanırken bazıları ise ciddi anlamda olumsuz değerlendirilmiştir. Katılımcılar kentsel dokuya uygun olmadığı düşünülen mimari öğelerin kaldırılmasını (Mevlana Çarşısı'nın yıkılması), merkezin mimari bütünlüğünün sağlanması açısından olumlu karşılamışlardır. Fakat Mevlana Meydanı'nda uzun yıllardır duran ve insanların dinlenme alanı olarak kullandıkları yeşil alanın kaldırılması kullanıcıları olumsuz etkilemiştir. Ayrıca Konya Tarihi Kent Merkezi katılımcılar açısından turizm kimliği taşıması gereken bir merkez olarak görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan müdahaleler kullanıcıları olumsuz etkilememektedir.

Sonuç olarak yerel yönetimler tarafından tarihi kent merkezlerini koruma amacıyla yapılan müdahalelerin, filozofların görüşleri, bölgenin ihtiyacı ve o yerin kullanıcılarının değerlendirmeleri dikkate alınarak yapılması “yerin ruhu”nun korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Günümüzde yaşanmakta olan küreselleşme olgusundan bütün dünya ülkeleri gibi ülkemiz de büyük oranda etkilenmiştir. Bu doğrultuda ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamımız hızlı bir değişime uğramıştır. Meydana gelen bu değişimler yaşam alanlarımızı, mimarimizi dolayısı ile kentlerimizi de etkisi altına almıştır.

Küreselleşmenin yaşam alanlarımızı yersizleştirmesine karşın birçok kent yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık anlayışıyla kendini muhafaza etmeye çalışmaktadır. Fakat dünyada meydana gelen gelişmelerden dolayı tarihi kentlerimizi koruma çabalarımız kentlerimizin değişiminin ve dönüşümünün önüne geçememektedir.

Konya tarihi kent merkezine baktığımızda çeşitli sebeplerle kent merkezinin birçok değişime uğrağını görmekteyiz. Genel anlamda geleneksel ticaret ve kültürel mirasa dayalı turizm yönünde meydana gelen bu değişim yerin anlamında da farklılaşmalara yol açmıştır ve hatta insanların algılarında yeni bir yer hissi oluşturmuştur.

Çalışmada başlıca aşağıdaki soruların yanıtları aranacaktır:

- Eski yer ve yer imgesinin ne kadarının günümüze ulaştığı,
- Yeni yer ve yer imgelerinin ne ölçüde eklendiği,
- Eski yer ve yer imgelerinin ne kadarının unutulduğu.

Konya'nın tarihi merkezi genel olarak kentsel yapısını korumuştur, ancak daha yakından bakıldığında birçok odak noktasında büyük bir değişiklik olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı:

- Konya'nın kültürel mirasının tanınmasının ve gelecek nesillere aktarılmasının önemini anlaşılmasını sağlamak.
- Çalışma alanının mimari ve kentsel problemlerini belirlemek.
- Koruma uygulamaları ve farkındalık artarken, mimari mirasa uygun müdahalenin ne ölçüde yapıldığını tespit etmek.
- Değişen dünyada gittikçe artan duyarsızlaşma, iletişimsizlik ve yabancılışmaya karşı kent toplumunun kendi insani derinliğini geliştirmesine yardımcı olmak.
- Kenti biçimlendiren etmenleri enformasyon çağının bize getirdikleri dâhilinde hem toplumsal hem kişisel boyutlarıyla ele alan yeni bir düzen imgesi oluşturmaya yardımcı olmak.
- İnsan ve çevre arasındaki ilişkinin disiplinler arası yapıya sahip olması sebebiyle birçok farklı branşa (sosyolojiden felsefeye, psikolojiden kent bilimlerine) ışık tutmak.

1.2. Materyal ve Metot

Tez çalışmasının ana materyalini Konya Tarihi Kent Merkezi ile ilgili haritalar, eski ve günümüze ait fotoğraflar, görsel analizler oluşturmaktadır. Vaziyet planlarıyla beraber sokak ağı planı, katı-boşluk analizi, ana kamusal alanların fotoğrafları (sokaklar,

buluşma yerleri), görülecek yerler (binalar, anıtlar), peyzaj elemanları, sokak mobilyaları incelenerek fiziksel çevre hakkında veri elde edilmiştir ve bu bileşenlerin zaman içerisinde nasıl değiştiği incelenerek materyal oluşturulmuştur.

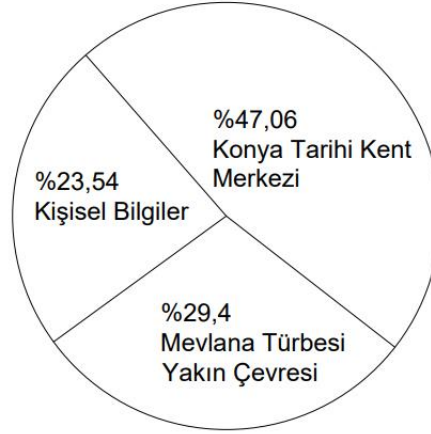
Çalışma kapsamında Konya Tarihi Kent Merkezi'nin son 20 yıllık süreçte morfolojik açıdan uğradığı değişimler belirlenmiştir. Bu değişimlerin Mevlana Türbesi yakın çevresinde yoğunlaştığı görülmüştür. Yoğun bir dönüşüm geçirdiğinden dolayı Mevlana Türbesi yakın çevresi çalışma alanı olarak seçilmiştir (Harita 1.1). Mevlana Türbesi yakın çevresine kentsel koruma projeleri kapsamında yapılan müdahaleler incelenmiştir. Bu müdahaleler sonucunda alandaki morfolojik değişimlere dair literatürden alanın eski görünümüyle ilgili fotoğraflar elde edilmiştir. Alanın güncel fiziki durumu tarafımdan fotoğraflanıp çalışmanın materyali arasına eklenmiştir.

Harita 1.1. Örnek Alanın Tarihi Kent Merkezindeki Konumu

Çalışmada kullanılan metot: Alanın 20 yıllık sürecini bilen, alanla bir şekilde bağ kurmuş kullanıcılara yönelik ankete dayalı istatistik verilerle, tarihi kent merkezinin değişiminin insan tarafından nasıl algılandığının ve değerlendirildiğinin ölçülmesi amaçlanmıştır (Şekil 1.1). Covid-19 pandemi şartlarının bizi sınırlandırmasından dolayı aslında alanı aktif olarak kullanan esnaf kesimini görüşleri alınamamıştır. Fakat alanla arasında bağ olan, alana yapılan müdahalelere tanıklık etmiş kullanıcıların görüşleri de çalışmanın anlamlı bir şekilde sürdürülmesini sağlamıştır. Yapılan anket çalışmasıyla; Konya Tarihi Kent Merkezi'ne yapılan müdahalelerin ve özellikle Mevlana Türbesi yakın çevresine uygulanan kentsel koruma projelerinin, yerin ruhu'na olan etkilerine dair değerlendirmeler alarak bu değerlendirmeler doğrultusunda önümüzdeki süreçte planlanacak olan projeler için bir yöntem oluşturulması amaçlanmıştır. Anket verilerinin nitelikli analiz çalışmalarıyla çözümlenmesi de oluşturulan yöntemin bir parçası olarak görülebilir. Anket verileri SPSS programı aracılığıyla çözümlenmiştir. “kesinlikle

katılıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” uç noktaları arasında derecelenen beş likert ölçekli ankette, katılımcıların ifadeler üzerinde seçtikleri karşıt uçlar arasındaki korelasyon ve regresyon hesaplanarak çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu çıkarımlar literatür taraması sonucu elde edilen kuramsal verilerle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Şekil 1.1 Anket Formundaki İfadelerin Özet Grafiği

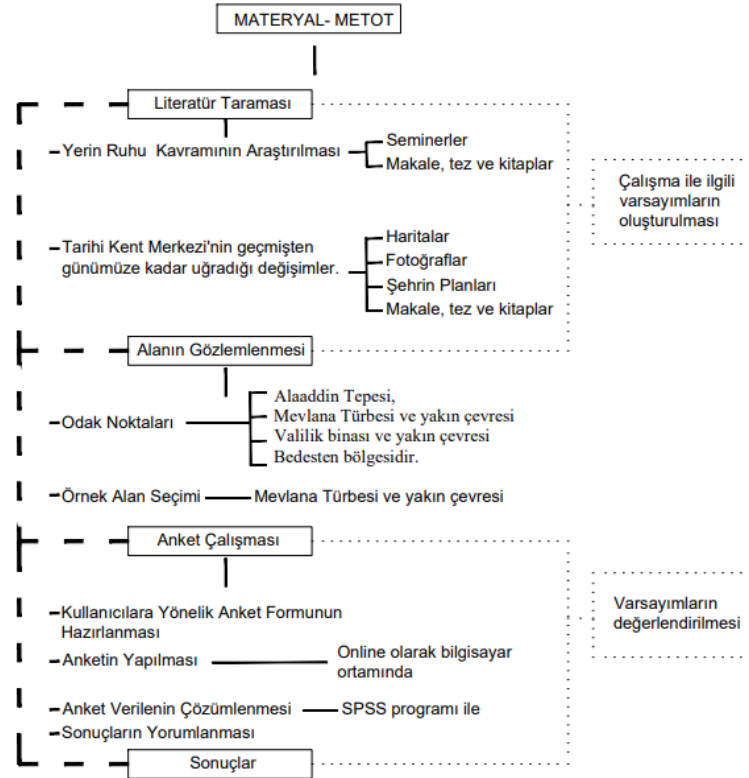
Tez çalışmasının kuramsal çerçevesinde “yerin ruhu” kavramının ilk ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar hangi açılardan değerlendirildiği ve mimarlık alanında nasıl yer edindiğine dair kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Fiziksel çevrede meydana gelen değişimlerin insan algısındaki karşılığı, zaman içinde değişen yer duygusunun sürdürülebilirliği gibi yer ve yerin ruhuna dair olgular, modern çağ filozoflarının da çalışmaları referans alınarak açıklanmış ve bu kapsamda tez çalışması ile ilgili birtakım varsayımlar oluşturulmuştur. Bu varsayımlar;

- Bir yerin sahip olduğu imgelerden herhangi birini kaybetmesi ya da zaman içerisinde yeni imge-imgeler kazanması o yerin ruhunu etkilemektedir.
- İnsanların yaşadıkları yere olan bağlılıklarının sürekliliği ile o yerde ‘yerin ruhu’nu etkileyecek ölçüde meydana gelen değişimler arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Değişime uğrayan bir alanın sosyal, fiziksel, ekonomik koşullarının kalıcı bir şekilde iyileştirilmesine yönelik yapılan planlama, politika ve stratejiler, aslında o yerde bir kırılma oluşturarak insan ve yapılı çevre arasındaki bağı zayıflatmaktadır.

Anket verilerine bağlı istatistiksel analizler, kuramsal çerçeve ve çalışma alanıyla ilgili morfolojik analizler birlikte değerlendirilerek Konya Tarihi Kent Merkezi ve

Mevlana Türbesi yakın çevresinin dönüşümüyle yerin ruhundaki değişim ölçülmüş ve bu değişimin kullanıcılara olan etkisi belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında ilk olarak “yerin ruhu” kavramı ele alınarak tarihi kent merkezlerine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Koruma amacıyla tarihi kent merkezlerine yapılan müdahalelerin bölgede anlam farklılaşmasına sebep olduğuna dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Tarihi çevrelerde bir süredir bulunan ve yaşanmışlığı olan mimari unsurların yok edilmesi, yerine yeni mimari öğelerin eklenmesi ve bu müdahalelerin küreselleşmenin etkisiyle tek tip mekanlar oluşturmaya yönelik değerlendirmeler yapılarak konunun anlaşılması sağlanmıştır. Konya Tarihi Kent Merkezi bağlamında, merkezin tarihsel süreç içerisinde mekânsal gelişimi aktarılmıştır. Son 20 yıllık süreçte hızlı bir dönüşüm geçiren tarihi merkeze yapılan müdahaleler belirlenmiştir. Müdahale öncesi ve sonrası karşılaştırılarak çıkarımlarda bulunulmuştur. Kullanıcılara yönelik yapılan anket çalışmasıyla katılımcıların alandaki değişimler hakkındaki duygu, düşünce ve önerileri SPSS programında çözümlenerek matematiksel sonuçlara ulaşılmıştır (Şekil 1.2).

Şekil 1.2 Materyal- Metot Şeması

1.3. Kaynak Araştırması

Konya Tarihi Kent Merkezi'nde meydana gelen değişimlerin yerin ruhu kavramı üzerinden değerlendirilmesine yönelik yapılan literatür taramasıyla, konunun uzun yıllardır mimarlık dünyasında tartışıldığı görölmüştür. Felsefeden mimariye uzanan fenomenoloji kavramıyla “yerin ruhu” üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu konudaki kaynak çeşitliliği kuramsal çerçevenin oluşturulmasında konunun daha anlaşılır olmasını sağlamıştır. Ayrıca Konya Tarihi Kent Merkezi'nin mekânsal gelişimi ile ilgili olarak da çeşitli kaynaklara ulaşılmıştır.

Önge (1996), Konya kentinin geğmişten günümüze tarihsel süreçte uğradığı morfolojik değişim sürecini bu çalışmada ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışmıştır. Kentin değişim sürecinin sosyo-politik olaylarla bağlantıları; dini, ticari ve idari mekânların konumları ve odaklarla ilişkileri irdelenmiş; kaynak olarak, akademik çalışmalar, arşiv belgeleri ve görsel belgelerden faydalanmıştır.

Özcan (2009), araştırmanın kapsamı gereğince, tarihi kent merkezinin bugüne dek uzanan koruma planlaması sürecinin irdelenmesinin, tarihi kent merkezine dönük sürdürülebilir koruma-geliştirme stratejisinin mekânsal ve işlevsel önceliklerinin belirlenmesinin yanı sıra tarihi kent merkezinin güncel sorunsalına ilişkin kurumsal ve hukuksal açılım ile geleceğe yönelik çözümlerin üretilmesi amacına yönelik bir çalışma yapmıştır.

Topçu (2011), “Her kentin, her dönemin bir kimliği vardır” varsayımından hareketle değişen ve gelişen Konya kentinin kimlik değişimini tarihsel süreçte inceleyerek geğmişteki ve günümüzdeki kimlik elemanlarını ortaya koymak, kentin var olan kimliğinin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesinde etkin olabilecek öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır.

Ter ve ark. (2005), kurumsalcı yaklaşım, sosyo-iktisadi ve sosyo-kültürel mekan oluşum süreçlerinin kavranmasında, zamansallığın ve mekansallığın önemini vurgulamaktadır. Bu bakımdan, kent merkezleri, kurumsalcılığın en önemli mekansal çözümlene alanları olarak değerlendirilebilir. Kurumsalcı bir çerçeve içinde bu merkezlerin gömölülüğü, zamana ve mekana bağımlı fiziki, sosyo-kültürel ve iktisadi etkenlerin karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir yapıda oluşum gösterir. Konya tarihi kent merkezinin oluşumu, Türkiye'deki tarihi kentlere ve Konya'ya özgü belirli sosyo-mekansal kalıpların şekillendirdiği bir gelişim süreci içerisinde ele alınabilir. Bu açıdan, kurumsalcı teorik çerçeve içindeki bir mekansal çözümlene, kurumsalcılığın deney alanı Konya tarihi kent merkezinin oluşum sürecinin açıklanmasında temel alınmaktadır.

Kuştepe (2011), Konya'nın kent gelişiminde önemli yer tutan Mevlana Caddesi, değişim ve gelişim faktörleri irdelleyerek, 19. yy. ortalarından günümüze kadar geçen süreç incelenmeye çalışmıştır. Cadde ile Konya kentinin gelişimi sıkı bir benzerlik göstermektedir.

Kaptan (2018), kentsel mekânın, kullanıcı algısını nasıl etkilediği ve kullanıcının tercihlerini nasıl yönlendirdiği irdelenmiştir. Bu bağlamda örneklem alan içerisinde kullanıcı algısının ölçüleceği parametreler belirlenmiştir. Bu parametreler, okunabilirlik, çeşitlilik, erişilebilirlik ve imgelenebilirliktir.

Koçyiğit (2012), çalışmasında “zaman”, “mekân” ve “yer” kavrayışlarının bilgi kuramı açısından genel bir değerlendirme yaparak 1960'lardan bu yana mimarlık disiplini için geliştirilen yer kuramlarını incelenmiştir. Söz konusu kuramlarla bağlantılı bir biçimde ele alınan ve çalışmanın ilgi alanının odağında yer alan "yersizleşme" olgusu, hem mimarlık kuramını ilgilendiren kavramsal boyutlarıyla hem de mimarlık uygulamasını doğrudan ilgilendiren fiziksel çevrede görülen boyutlarıyla tarihsel perspektif içerisinde çözümlenmiştir. Bu çerçevede elde edilen kavramsallaştırma doğrultusunda çerçevesi belirlenen “Yerin –YenidenÜretimi” kuramsallaştırması ile mimarlık etkinliğinin ele alınan sorun karşısında pozisyonu sorgulanmıştır.

Başka bir çalışmada yok-yer kavramının Türkçeye çevirisini, anlamını, göndermelerini ve bağlamını sorgulanmıştır (Koçyiğit, 2018). Bunun da ötesinde kavramsallaştırmanın Augé'nin ortaya koyduğu haliyle içine düşmüş olduğu mantıksal, ontolojik ve epistemolojik problemleri analitik bir bakışla tartışıp eleştirmektedir. Bu çerçevede yok-yer kavramı ile yersizleşme kavramı arasındaki benzerlik ve farklar ortaya konarak hangi durumlarda ve gerekçelerle yersizleşme kavramının tercih edilebileceği açıklanmıştır.

Norberg-Schulz (1980), Heidegger'in ilkelerini izleyerek mimarlığı somut, varoluşsal terimlerle anlama teorisi geliştirmeye çalışmıştır.

Tuncer Gürka ve ark. (2012), çalışmasında tarihsel süreçte insanın değişen düşünce dünyasının, yere yaklaşımı ve mimarlığı nasıl etkilediğini çözümleyerek, günümüz yersizleşen mimarlığına karşı, mimarlığı kendine özel bir disiplin haline getiren, ‘yer-mekan-zaman’ kavrayışlarının bir arada olduğu mimarlık anlayışının nasıl olabileceğini sorgulamaktır.

Eyce (2011), tezinde çağdaş mimarlıkta mekân, yer ve mekânsallık tartışmalarını Fenomenolojik ve Hermenötik yaklaşımları kullanarak ele almakta ve CerModern yapısı üzerinden örneklendirmektedir. Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimler ile ortaya

çıkan farklı yaşam tarzları, mimari açıdan da farklı ihtiyaçları doğurarak, mimarinin bu ihtiyaçlara yanıt vermesini beklemektedir. Bu nedenle çalışma, mimaride farklı bakış açılarını özne-mimarın (öznel anlama) gözüyle yakalama amacındadır. Bu amaca iki adımda ulaşılmaya çalışılmıştır. Birinci adımda, yirminci yüzyılda çağdaş mimaride sıklıkla kullanılmaya başlanan, Fenomenolojik ve Hermenötik yaklaşımlar irdelenerek, mimaride nasıl kullanıldığı ele alınmıştır. İkinci adımda ise, şeyleri kendinde olarak anlamlandırma yoluyla özün (eidos) yakalanması ve ufukların kaynaşması, mekân, yer ve mekânsallık bağlamında değerlendirilmiştir.

idealkent'in üçüncü sayısı "Mekân ve Kimlik" odaklı çalışmalara ayrılmıştır. Kent kimliği, iktidar ve mekân ilişkisi, globalleşmenin kentler ve mekân kimliği üzerindeki etkileri, 'öteki'lerin kenti, globalleşmeye karşı geliştirilen yerel ölçekli taktikler (madun kamusalılığı, yerel kimliğin korunması), postmodern anlatının bazı kavramlarının (yok-yer, yersizleşme, yersizyurtsuzlaşma, vb.) ve kentsel tasarım/planlamanın eleştirel bir perspektifle ele alınışı, göç ve mekân kimliği arasındaki ilişki, vb. temalar bu sayıda yer alan çalışmaların ana eksenini oluşturmaktadır (Sunar, 2011).

Kalyoncu (2006), öğrenci yurtlarını bir çeşit barınma konusu olarak tartışmaktadır. Bireyin kendisini en çok yansıttığı yer, kendi evi ve odasıdır. Kişinin ev-oda arasında kurduğu ilişki, yurtlarda suit-oda çiftinde irdelenmektedir. Bu bağlamda da kişinin evinde olduğu gibi yaşadığı mekana duygusal olarak bağlanacağı ve onu değiştirerek kişiselleştireceği düşünülmektedir. Teorik altyapıda, insan-çevre ilişkileri kapsamında yer hissi, yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları üzerinde durulmuştur. Alan çalışması kısmında ise İ.T.Ü. öğrenci yurtları incelenmiş, bu yurtlardan bir tanesi seçilerek yere bağlılık ve kişiselleştirme kavramları yurt mekanında analiz edilmiştir.

Uçar (2011), doktora tez çalışması kapsamında Tarsus'ta topladığı verilere dayanarak, tarihi çevre araştırmalarında yerel halk tarafından tanımlanan kültürel kullanımların mekânın anlaşılmasındaki yerini açıklamayı amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, önce kültür ile mekânsal kullanım ilişkisi açıklanmıştır; sonra Tarsus'taki yerel halkın tarihi mekânlara kültürel davranışları ile ilişkili olarak yükledikleri anlam ve işlevler sunulmuştur; son bölümde tarihi çevre araştırmalarında ve bir yeri tanımlamada "kültür" ve "mekân" ilişkisinin tespitinin önemi vurgulanmıştır.

Başka bir çalışmada, fenomenolojik bakış açısı kapsamında mekanın içinde ve dışında olmanın araştırılması yapılmıştır. Öznenin dünya ile ilişkisinin bir yorumu olarak genişleyen fenomenolojinin, ilk olarak tarihsel gelişimine, daha sonra mimarlık ile olan ilişkisine değinilmiştir (Özcan, 2003).

Armağan (2011), materyal üzerinden gelişen mimari tasarım kuramlarını araştırmak ve bugün gelinen noktada materyalin mimari tasarımdaki rolünü değerlendirmektedir.

Kalyoncu (2006), öğrenci yurtlarını bir çeşit barınma konusu olarak tartışmaktadır. Bireyin kendisini en çok yansıttığı yer, kendi evi ve odasıdır. Kişinin ev-oda arasında kurduğu ilişki, yurtlarda suit-oda çiftinde irdelenmektedir. Bu bağlamda da kişinin evinde olduğu gibi yaşadığı mekana duygusal olarak bağlanacağı ve onu değiştirerek kişiselleştireceği düşünülmektedir.

İldiri (2007), mimarlıkta sözde-orijinallik ve zamansızlık kavramlarının fenomenolojik bir bakış açısıyla tartışmıştır.

Oğurlu (2014), “Çevre”, “Şehir”, ”Kent “Kültür” ve “Kimlik” terimleri geçen bilimsel metinler ve keza çevre-şehir-kültür ve kimlik, çevresel değer ve çevresel algı konularını ele alan literatürü araştırmıştır. Yukarıdaki sorulara cevap oluşturacak özellikteki bilgi ve bulgular, tarandığı kaynaklardan alınıp analiz edilmiştir. Adı geçen terim ve kavramlar, genelde aynı adı taşıyan başlıklar altındaki bölümler halinde toplanarak bir dispozisyon oluşturulmuştur. Araştırma bulguları kısım kısım analiz edildiği gibi ayrıca birbirleriyle mukayese edilerek ve yorumlanan bulgular toplanarak tartışılmıştır.

Karakul (2019), tarihi çevrelerin, kültür ve yapı çevre arasındaki ilişkiler bütünü olarak anlaşılması ve belgelenmesine yönelik, kavramsal bir yöntem ve model sunmayı; bu modelin, Ürgüp, İbrahimpasha Köyü’nde örneklemesini yapmayı amaçlamaktadır. Konunun disiplinler arası boyutu, fiziki, mimari ve halkbilim belgeme yöntemlerini tamamlayıcı bir şekilde kullanan, bütünleşik bir çalışma yöntemini gerektirmektedir. Bu yöntem, tarihi çevrelerde yaşanan hızlı değişim süreçlerinin, somut ve somut olmayan değer etkileşimlerinde yaratmış olduğu farklılaşmaları gözetken koruma politikaları geliştirmek açısından da oldukça önemlidir.

İrlanda’nın başkenti Dublin’de gerçekleştirilen ‘kültür-eksenli kentsel dönüşüm’e (culture-led urban regeneration) iyi bir örnek teşkil eden Temple Bar projesi, uygulama sürecinde katılımın sağlanması ve merkezi-yerel yönetim kademeleri arasındaki işbirliği konularında olduğu kadar, yerel/ulusal ölçekte vizyon yaratma ve tanıtım konusundaki çalışmalar açısından da son yıllardaki başarılı örneklerden biridir (Özdemir,2005). Bu noktadan hareketle birinci bölümde, kültür-eksenli dönüşüm projelerinin genel özellikleri ve kent ekonomileri üzerindeki etkileri tartışılmıştır; ikinci bölümde ise projenin oluşum

sürecinde merkezi ve yerel yönetim tarafından izlenen stratejiler, yerel halkın katılım ve temsiline göre gerçekleştirme koşulları incelenmiştir.

Altunoğlu ve ark. (2011), idealkent'in üçüncü sayısını "Mekân ve Kimlik" odaklı çalışmalara ayırmıştır. Kent kimliği, iktidar ve mekân ilişkisi, globalleşmenin kentler ve mekân kimliği üzerindeki etkileri, 'öteki'lerin kenti, globalleşmeye karşı geliştirilen yerel ölçekli taktikler (madun kamusalılığı, yerel kimliğin korunması), postmodern anlatının bazı kavramlarının (yok-yer, yersizleşme, yersizyurtsuzlaşma, vb.) ve kentsel tasarım/planlamanın eleştirel bir perspektifle ele alınışı, göç ve mekân kimliği arasındaki ilişki, vb. temalar bu sayıda yer alan çalışmaların ana eksenini oluşturuyor.

Ülkemizin etkisi altında olduğu hızlı kültürel ve mekansal değişim, kent mekanının en etkin ögesi olan sokaklar ve onların oluşturduğu kent imgeleri üzerinde son yıllarda etkisini arttırmıştır. Kent dinamiklerinin değişmesi ile oluşan bu dönüşüm sokak imgelerinin ve değerlerinin hızla değişmesine neden olmaktadır. Eski ve yeni oluşan mekanlar arasındaki ilişkiler irdelenerek sokak, ulaşım ve insan ilişkilerinin kent yaşamında yeniden değerlendirilmesi ve bu çerçevede sürdürülebilir bir yaşam çevresi oluşturulması kaçınılmazdır. Makale bu konuya dikkat çekmek için yazılmıştır (Ulu ve ark. 2019).

Mimarinin ve kentsel mekanın toplumsal ilişkileri yapılandırmasındaki rolünün irdeleneceği bu çalışmanın kuramsal içeriğinde; kentsel mekanın iletişime, bütünleştirmeye yönelik boyutları ile ilgili olan anlam, kültür, kamusalılık, kamusal mekan, mimari çevre kavramları, toplum, anlam ve mekan ilişkilerinin farklı bilim alanlarında nasıl değerlendirildikleri incelenmiştir Üçüncü bölümde insan - çevre ilişkisi çerçevesinde; kültür, kent, çevre psikolojisi davranış, algılama, anlamlandırma kavramları, dördüncü. bölümde de kent olgusunda toplumsal ilişkilerin tanımlanması, mekansal biçimlerin çeşitleri ve toplumsal yapının mekansal biçimlenmelerdeki rolü ve karşılıklı etkileşimi üzerinde durulmuştur. (Erdönmez,2005)

Husserl (2010), Husserl'in görüşleri, ilk temel yapıtı olan Logische Untersuchungen'den son temel yapıtları sayılan Krisis ve Cartesianische Meditationen e çizgisel bir biçimde sunulmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken, Husserl fenomenolojisinin temel kavramlarının da okuyucuya aktarılmasına özen gösterilmiştir.

2. YERİN RUHU KAVRAMINA YÖNELİK GENEL DEĞERLENDİRMELER

2.1. Yer'in Fenomenolojik Olarak İncelenmesi

Fenomenoloji, kavramların yeniden detaylı olarak incelenmesi gerektiğini savunan felsefi bir akımdır. 20. yüz yılın ilk çeyreğinde, doğa bilimlerindeki ve düşüncedeki genel bunalımın yaşandığı ortamda ortaya çıkmıştır. Dönemin birçok düşünürünü çeşitli açılardan etkileyen fenomenoloji; bireysel, toplumsal ve bilimsel bunalımı insanın yaşam dünyasının anlam sistemini temel alarak çözmeye çalışan bir yöntem ve/veya bir akımdır (Can, 2018). “Gerçek” algısının bilinçle bağlantılı olarak kişiden kişiye göre değiştiği görüşünü benimser. Bu yüzden gerçeklik algısının evrensel olup olmadığını sorgular. Fenomenolojiye göre fiziksel çevre bütün insanlar için aynı şeyi ifade etmemektedir. İnsanların o yere yükledikleri anlamlarla değişkenlik göstereceği savunulur (Eyce, 2011).

Yer'in kişisel olarak deneyimlenmesi, kişinin kendi bakış açısına göre yer'i algılaması, fenomenolojinin araştırma konusu olmuştur (Slattery, 2007). Aynı yerde yaşayan insanların benzer görüş ve davranışlarının olması, toplumsal birtakım davranışların ve yaşam şeklinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum da yer kavramının fenomenolojik açıdan önemini vurgulamaktadır.

2.1.1. Fenomenoloji Üzerine Temel Fikirler

Fenomenoloji (görüngübilim) felsefi akımı Edmund Husserl tarafından kurulmuştur (Öktem, 2017). Dönemin birçok filozofu Edmund Husserlden etkilenmişlerdir. Husserl'den etkilenerek önemli çalışmalar yürüten Martin Heidegger ve Maurice Merleau-Ponty fenomenoloji üzerinde detaylı bir şekilde düşünmüş ve fenomenolojinin temelini oluşturacak çalışmalarda bulunmuşlardır.

Üretken bir bilim adamı olan Husserl, fenomenolojiye ek olarak matematik felsefesi, mantık, anlam teorisi, bilinç ve niyetlilik teorisi ve ontoloji dahil olmak üzere muazzam bir felsefi konu yelpazesini araştırmıştır (Mohanty, 2008). Edmund Husserl'e göre fenomenoloji ruh, felsefe ve mantığın doğrudan temelini oluşturduğu gibi diğer bilimlerin de dolaylı olarak temelini oluşturur. Mengüşoğlu (1945), Husserl'in bunun nedenini şöyle açıkladığını iddia eder; her obje sahası bir 'region'a (çevreye) aittir. Böyle

bir çevreye ise ‘regional ‘bir ontoloji karşılık gelir. Böyle bir varlığın özü ontolojisi bütün doğa bilimlerinin temelini oluşturur.

Husserl değişmez (kesin) bilgiyi elde etme yöntemi olarak fenomenolojinin varoluş ve tin dünyası arasındaki işleyiş farkından dolayı geliştirilen bir yöntem olduğunu savunur. Doğa bilimlerine yönelik yaklaşımlar, doğrudan nesnelere yönelirler ve nesneden elde edilen bilgilerle yetinirler. Yaşanandan yaşanmayanın bilgisini elde eden bu yöntemler, ruhsal bir varlık olan insanın varolma ve eylemde bulunma özelliğine yönelik fikirlerde yüzeysel kalır. Fakat bilgi eleştirisinde özne, nesneyi aracısız olarak gören, duyan, öğrenen, algılayan ve kavrayan, direkt olarak onunla bağ kuran ve onu tanımlayanıdır. Bu doğrultuda fenomenoloji özne ile nesne arasındaki ilişki ve deneyimi yeniden tanımlar (Can, 2018).

Tam ve kesin bilgiye ulaşmayı hedefleyen felsefe sadece olgulara odaklandığı ve bu sebeple gelip geçici, belirsiz bir yolda olduğu için sağlam temellere dayanmamaktadır. Bu yüzden de Husserl’e göre eksik ve yetersizdir. Bu nedenle Husserl, felsefenin tarihsel “en kesin ve en yüksek bilim” iddiasına uygun olarak yeniden yapılandırılması gerektiğini savunur. Ancak bu yapılandırma matematik, fizik gibi doğa bilimlerini ya da psikolojiyi prototip kabul ederek yapılamaz. Kesin bir bilim olma savındaki felsefe, “temellere ve yöneme ilişkin” yapıcı bir eleştiriye ihtiyaç duyar. Bu da her türlü bilginin kaynağına, bilen özneye (ego cogito’ya), bilince geri dönülmesini gerektirir. Bu nedenle Husserl’ e göre temel bilim, bilinci doğallaştırma eğilimindeki deneysel psikoloji veya pozitivizmin aksine bilinci çözümleyen bilinç fenomenolojisi (Gödelek, 2006).

İnam (1995), Husserl’in “özü görme” yöntemi ile felsefeyi “sarsılmaz bilim” haline getirdiğini düşünür. “Özü görme” yöntemi özlüğe geri dönme ve saf bilince indirgemedir. Husserl indirgemeyi “ayraç içine almak” ifadesini tarih, varoluş ve ide’ler ile üç farklı şekilde başarılacağını düşünür (Eyce, 2011).

Tarih ile ilgili ayraç içine alma; Gündelik yaşam, sosyal çevre, bilim, din vb. görüş ve teorilerin, konuya tamamen önyargısız bir şekilde odaklanmak ve sadece nesnel hale getirmek amacıyla göz ardı edilmesidir.

Varoluşla ilgili ayraç içine alma; fenomenolojik yöntemde bir nesnenin varoluşuyla ilgili soruları bir tarafa bırakmak gerekmektedir. Çünkü fenomenolojik araştırma yapan birinin bu tür kaygılarının olmaması lazımdır. Bu durum dış dünyayı

tamamen görmezden gelmek değil sadece yöntem gereği herhangi bir yorum yapmamak anlamına gelmektedir (Husserl,1960).

İdelerle ilgili ayraç içine alma; İde, varlığını görmeden verilmiş saf bir varlık demektir. Uzay ve zamanın belirlenmesi ile ilgili olarak, nesnenin içindeki her şeyi parantez içine almalıyız. Sonunda, "saf benlik" veya "aşkın bilinç" kalmalıdır. Bulunan özellikler artık zamandan ve mekandan bağımsızdır. Bu temeller, kesin ve genel kabul görmüş bir bilimin altyapısını oluşturur. Ama Husserl bunu yeterli görmez. Devamında nesneyi anlamaya ve yorumlamaya çalışmalıyız (Eyce, 2011).

Özlerin bilgisine ulaşabilmek için doğal davranışın ‘ayraç içine alınması’ yöntemini fenomenolojik indirgeme olarak isimlendiren Husserl, bu indirgemedan bize ‘saf bilinç’in yani yeni bir varlığın kaldığını söyler ve bu varlığı da ‘saf ben’ olarak tarif eder. Husserl’e göre ‘saf ben’ her tasarımın vazgeçilmez bir parçası ve tasarımcısıdır. Bu doğrultuda varoluşa ancak bilinç ve bilinç deneyimlerine dayanarak bilen ve anlayan bilinç ve bilinçle birlikte bakılabilir. Bu yöntemde fenomen, ancak fenomene yönelik bir farkındalık karşısında fenomen olabilir. Bu oluş ancak nesnenin kuramsal olarak kavranıp, sezgisel olarak algılanmasıyla gerçekleşebilir. Tüm bunlara dayanarak Husserl’in fenomenolojisi sezgisel ve tasvire yönelik bir öz bilimdir (Can, 2018).

Husserl, varlığın bilinç sayesinde var olduğunu iddia ettiği için soliptizme (tekbencilik), idealizme ve dahası deneyciliğe düşme durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Daha öncesinde Descartes soliptizm’le karşı karşıya kaldığında bundan, bir yaratıcının ve dış dünyanın varolmasına dayanarak kurtulmuştur. Husserl de olgular ve olguları anlayan bilincimizi yeni ve farklı bir biçimde anlamaya çalışırken dünya ile olan bağlantımızı koparmaz. Husserl nesneyi(bilineni) özneye(bilene), özneyi de nesneye bağlı kılmaktan kaçınmasına rağmen, algılama aktına öncelik verdiği için ister istemez nesneyi öznde temellendirmiş ve özneye bağlı kılmıştır. Bundan dolayı da idealizme kaymıştır. Aslında Husserl bunun idealizm olduğunu zaten bilmesine rağmen fenomenoloji açısından farklı bir metot olmadığını savunmuştur. Bu idealizmin, daha önce var olan idealizm çeşitlerinden farklı olan aşkın bir fenomenolojik idealizm olduğunu her zaman vurgulamaktadır. Tüm bunlara ilaveten Husserl’in ampirizmle karşı karşıya kalmasının nedeni olarak özün, özne tarafından algılandığı şekliyle ortaya çıkacağı görüşü gösterilir (Öktem, 2017). Husserl’in görüşünde temel olarak hakikati (özü) elde etmenin temelinde duyular ve sezgiler yatmaktadır. Bu görüşüyle ampirizm ve idealimden ayrılır ve felsefeye farklı bir boyut kazandırır.

Heidegger, felsefenin temel amacının varlığı anlamak olduğunu savunur. Varoluşun kökenini tanımlayan analiz eden ve yorumlayan bir yöntem fenomenolojiyi kullanır. Böylece felsefenin gerçek yönteminin fenomenoloji olduğunu iddia eder. Heidegger'e göre insan; geçmiş, şimdi ve gelecek arasında kendi zamansallığı olan tarihsel bir nitelik taşır. Heidegger'e göre, klasik metafizik, insanı yalnızca doğanın bir tezahürü veya genel bir sonlu varlık olarak yorumladığı için başarısız oldu. Bu yoruma göre insanlar başka şeylerde bir şey, başka maddelerdeki bir varlık veya başka nesnelerdeki bir nesne haline gelir. Bu doğrultuda insanın özgürlüğü, yeri doldurulamaz benzersizliği, hafızası ve geleceği kaybolur. Fakat insan bu şekilde kapalı bir varlık değil tam aksine dışa doğru açılan, mevcut bir varlıktır (Schrage, 2006). Heidegger "ne insan dünyanın bir işlevi, ne de dünya insanın bir işlevidir" diyerek fenomenolojinin insan ve dünyayı bir bütün olarak incelediğini anlatmaya çalışır. Bu bütünlük anlayışıyla kartezyen felsefenin özne ve nesne ayrımından ayrı düşmektedir. Heidegger, "Varlık ve Zaman"da geleneksel felsefeyi insan ve dünya arasındaki ilişkiyi gerçekçilik ve idealizm bakış açısına indirgediği için eleştirmiştir. Bu iki farklı görüşün Dasein'in varoluş durumuyla hiçbir ilgisi olmadığına inanmaktadır. Bu yaklaşımlar, insanın ve dünyanın birbirinden ayrıldığını varsayar. Ancak Heidegger, insanın dünyanın içinde olduğuna ve derinleştiğine inanır (Heidegger, 1996; Hisarlıgil, 2008). Mekan ilk çağ felsefesinde boş bir kap olarak nitelendirilirken Heidegger mekana fenomenolojik açıdan yaklaşarak modern çağ filozoflarından Husserl'in görüşlerini geliştirmiştir.

Husserl fenomenolojiyi fenomenlerin bilince sunduklarını anlama yolu olarak tanımlarken, Heidegger fenomenleri varlığı elde etmenin yolu olarak görmüş ve Husserl'in fenomenolojisinden bu yönüyle ayrılmıştır (Ülger, 2016). Heidegger'e göre insanın dünyada bir yer edinmesi, yer ile kurduğu ilişki, o yere bir anlam yükleyerek inşa faaliyetine başlaması varoluşunun temel göstergesidir. Varoluş dünya içinde olmak demektir. İnsanlar varolduklarını, yaşadıklarını eylemler ile gösterirler (Akarsu, 1979). Bir şey üreterek, bir şeyle ilgilenerken, bir şeye karşı duygu geliştirerek varolurlar. İnsan ve yer birbirinden ayrı düşünülemez. Çünkü Heidegger çok uzakta olan bir şeyi düşündüğümüzde bile orada ikamet ettiğimizi savunur (Heidegger, 1971). Bu açıdan bakıldığında Heidegger'in çalışmaları mimarlık dünyasına ışık tutmuştur. İskan ve inşa faaliyetinin anlamlı bir hal alması Heidegger'in çalışmalarının dikkate alınması neticesinde mümkün olabilir. Heidegger çalışmalarıyla tarihselliği, zamansallığı ve varoluşu, yer ve mekan ile özdeşleştirerek insanların hem yer ile hem birbirleri ile ve hem de geçmiş ile kurdukları bağı anlamamıza yardımcı olmuştur.

Fenomenoloji üzerinde çalışmalar yapan filozoflardan Marleau Ponty, mekânı deneyimleme aracı olarak “beden”i görür ve “beden”in insanın yer ile kurduğu ilişkide temel ölçüt olduğunu savunur. İnsan yeri bedenindeki duyular aracılığıyla algılar ve o yere karşı bir algı geliştirir. Beden ve duyular aracılığıyla çevreden edindiği bilgiler insanın o yer hakkında düşünce geliştirmesine ve o yer ile bağ kurmasına sebep olur.

Marleau Ponty, Husserl’in fenomenolojisindeki “varlıklara yönelmişlik” kavramından yola çıkmıştır. Ponty’nin fenomenolojisinde insan dünyayla bedeni sayesinde ilişki kurar. Bu kapsamda beden kavramı Ponty’nin felsefesinin temel unsurudur. İnsan bedenle beraber dünyayı algılar, duyular ve deneyimler. Herkes bir bedene sahip olması dolayısıyla bir anlam dünyasına sahiptir. Bu yüzden herkesin deneyimi birbirinden farklı öznel bir nitelik taşımaktadır.

Marleau Ponty mekânı gerçek dünyanın bir parçası olan bedenin bir parçası olarak yaklaşmıştır. Mekânı beden olarak kavrayabilmek için duyular ve algıyla gelişen yaşam olgusuna ihtiyaç vardır (Ülger, 2016).

Ponty’ye göre mekân algısı, geometrik kurguya dayalı bilincin oluşumunu yansıtır. Algı bu bilinç durumundadır, ancak bilgiye dönüşüm belirli referanslarla gerçekleşir. Her algısal eylem, önceki referanslarla bir süreklilik içinde gerçekleşir. Mekânsal tanımanın özü sadece bir görüntü değildir. Tüm duyuları aynı anda gerçekleştirme fiziğidir. Mekânsal algı, bütünsel özelliklere sahip birçok deneyimin bir arada bulunduğu bilinç düzeyinde oluşan bir gerçekliktir (Langer, 1989; Ülger, 2016).

Marleau Ponty, Heidegger gibi varoluşsal fenomenolojiyi benimser fakat insan yaşantısını bedenle beraber inceler ve beden-zihin ilişkisini yeniden yorumlar (Eyce, 2011; Seamon, 2003).

2.1.2. Mimari Fenomenoloji

Yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan fenomenolojinin mimari ile olan ilişkisi 1950’lerde başlar (Eyce, 2011). Aslında felsefi bir akım olan fenomenoloji Heidegger’in “İnşa Etmek İskan Etmek Düşünmek” isimli metniyle mimarlık alanında büyük ilgi görmüştür.

Fenomenoloji “soyut çevreler” ile düşünmek yerine “deneyim” ve “algı”yı ön plana çıkarmasıyla mimari tasarımda büyük yankı uyandırmıştır. Ayrıca matematik, fizik gibi doğa bilimlerinin tanımladığı mekan kavramının aksine insan deneyimi ve algısına bağlı olarak “yer”i yeniden düşünmemizi sağlamıştır (Koçyiğit, 2007).

Mimari fenomenolojide kuramsal çerçevenin oluşturulmasında Husserl'in fenomenolojisi etkili olurken, somutluğun yakalanmasında ise varoluşçu fenomenologlar Heidegger ve Merleau Ponty'nin çalışmaları etkisini göstermiştir (Eyce, 2011). Heidegger'in mekanı insanın eylemleriyle anlamlandırması ve Ponty'nin mekanı beden ile duyumlaması, yer ve mekan üretiminde tasarımcılara ışık tutmaktadır.

Heidegger inşa edilmiş şeylerin bir nesne olarak değil dokunsal ve imgesel deneyim yoluyla kavranması gerektiğini savunur (Ülger, 2016). Bu deneyim de insanların mimari öğeler ile anı biriktirmesine ve o yer ile bağ kurmasına zemin hazırlar. Zamansal bir süreci ifade eden deneyim yaşanmışlığı beraberinde getirir ve insanlar için daha anlamlı mekanlar oluşmasını sağlar.

Heidegger (1971), yer'i daha iyi anlamamız için köprü örneğini vermiştir. Heidegger'e göre köprü bir yer'dir. Mekan ise köprünün yakınında ya da uzağında, aralarındaki mesafenin ölçülebilir olduğu birçok yeri içinde bulundurur. Bir konum olarak belirtilen mekanda köprü artık basit bir şekilde tarif edilebilir. Bu da diğer mekanlarla ilişkisel bir anlamı olduğunu gösterir ve sonuçta köprü yer'e dönüşür.

Christian Norberg Schulz modern mimarlığa eleştirel bir bakış sunmak amacıyla Heidegger'in yer kavramına olan fenomenolojik yaklaşım fikrini mimarlığa taşımıştır. Schulz (1980) "yer" kavramının açıklanmasında analitik ve bilimsel yöntemlerin yeterli olmadığını ve "yer" in fenomenolojik bakış açısıyla tanımlanması gerektiğini savunmuştur (Can, 2018).

Schulz (1979), yer kavramını eski bir Roma terimi olan "genious-logi", yani yerin ruhu düşüncesiyle ifade etmektedir: *"Tüm çevre görselleştirilebildiğinde, mimarlık bir varlık olur. Yer in özelliklerini içinde taşıyan ve insanlara sunan yapıların unsurları ile "genius-logi" somutlaştırılır."* (Norberg-Schulz, 1979). Tarihi çevrelerde daha rahat gözlemleyebileceğimiz bu durum, insanların yer ile ilgili hissettiklerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların yere atfettikleri anlamlar inşa faaliyeti ile sürdürülebilir duruma gelir.

Bognar (1985), fenomenolojinin bir felsefe alanından ziyade mimari biçimin anlamının sorgulanması ve insan-dış dünya ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olan bir yaklaşım olduğuna dikkat çeker.

Pallasmaa (1996), Mimari Fenomenolojinin tanımını yaparken, mimariye salt bir form olarak bakılamayacağını; bilinç ve farkındalıkla yaklaşarak, mimariyi algı ve duyuları ön planda tutarak kavramak gerektiğini vurgular (Can, 2018). Yani fenomenolojini mimari bir unsuru anlamamanın ön koşulu olarak değerlendirir.

Ando, insanı doğa ile geometri arasındaki ilişkiyi güçlendiren varlık olarak ele almaktadır. İnsan vücudu açıkça dünyayı temsil etmektedir. İnsan yalnızca ruhunun ve bedeninin birleşimiyle varolmaz. İnsanların etrafındaki mekan, belirli anlamlar ve değerler taşır. İnsan çok yönlü bir yapıya sahiptir ve homojen olmayan bir çevrede karışık bir mekan olarak yer alır. Yaşayan bir mekan olan dünya beden tarafından tanımlanır (Esin, 1999). Bu yüzden beden davranışı ve yere yüklenen anlam değiştikçe dünya da değişir. Dünya üzerinde farklı konumlarda farklı mimari unsurların olması bu sebeptir. İnsanların yere attıkları anlamları yapılar üzerinde okumak yerin ruhu'nun hissedilmesini kolaylaştırır.

İnsan bedeninin mekanı anlamak ve anlamlandırmak üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum da tasarımı yapılacak bir mekanın sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Çünkü insan dinamik bir varlıktır. Bu dinamizm bize mekanı beden eylemleriyle tanımlama olanağı da sunar. Fenomenolojinin mekan kavramına farklı şekillerde getirdiği önermeleri de göz önünde bulundurursak mekanı, fiziksel nesnelerle tanımlamak yerine beden eylemleriyle anlamlandırmak (merdiven yerine inmek çıkmak, mutfak yerine yemek yapmak gibi); mekanı tanımlayan öğelerin daha yaratıcı tasarlanmasına ve beden, tasarımın sürekli bir parçası olmasına imkan sağlamış olur (Gürer, 2016).

Mimaride mekan üretimi insan odaklı gerçekleştirilir. Mekanların sağlıklı ve sürdürülebilir olması da, insanın iyi analiz edilerek tasarıma dahil edilmesiyle mümkündür. Bu anlamda mimari fenomenoloji bize ışık tutmaktadır. İnsan ile dış dünya arasındaki görünmez bağ (duygular, hisler, algılar), duyular ve deneyim ile görünür hale gelmektedir. Gündelik yaşam pratikleriyle somutlaşan manevi değerler mimari yapılarda kendini gösterir.

Her toplumun ya da grubun kendine ait yaşam şeklinin olması her yerin kendine özgü mimari oluşumunu meydana getirir. Bu durum da o yerin kendine ait bir ruhunun oluşmasını sağlar.

2.2. Yerin Ruhu Kavramının Tartışılması

Yer ve mekana yönelik düşüncelerin yalnızca matematiksel olarak ifade edilemeyeceği, yaşanan olaylarla beraber yerin bir anlam kazandığı inancı ilk defa Roma kültüründe “Koruyucu Ruh” terimiyle ifade edilmiştir. Norberg-Schulz bu terimi

“Genious Loci (Yerin Ruhu)” kavramına dönüştürerek her yerin kendine ait, çevresine göre ayırt edici özelliği olduğunu bu kavramla tanımlamıştır.

“Yerin ruhu” söylemi fenomenolojik yaklaşımla incelenmesi gereken bir kavram olması dolayısıyla temelde fenomenolojinin birincil terimleriyle tarif edilebilir. Fenomenolojik yaklaşımı benimseyen filozofların sıklıkla kullandığı özne, nesne, varlık, zaman, beden, bilinç, algı, toplum gibi kavramlar “Yerin Ruhu” söyleminin de altyapısını oluşturur. Tüm bu kavramlar insan ve mekan ilişkisi arakesitinde bulunmaktadır. İnsan ve mekan ilişkisinin pratikteki temsil alanı mimarlık ve inşa faaliyeti olması dolayısıyla mekan tasarımı “Yerin Ruhu” kavramının göz ardı edilmesi de, çevresinden bağımsız ve erişimi fiziksel ve ruhsal anlamda problemlili mekanların oluşmasına sebep olmaktadır. Olgusal, duysal, duygusal ve tarihsel bir süreçte oluşan “yerin ruhu” kavramı detaylı incelenmesi, anlaşılması ve mimarlık pratiğinde göz ardı edilmemesi gereken önemli bir kavramdır.

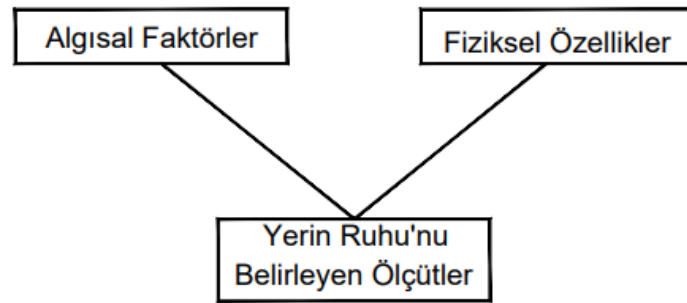
2008 yılında ICOMOS Kanada’nın daveti üzerine Kanada’nın Quebec kentinde toplanmıştır. Toplantıda, somut ve somut olmayan mirasın korunması yoluyla yerin ruhunu korumak, sürdürülebilirliği sağlamanın yenilikçi ve verimli bir yolu olduğu konusunda anlaşarak “Quebec Bildirgesi”ni kabul etmişlerdir. Quebec Bildirgesi dünya çapında sosyal bir gelişmedir. Bu bildirgeye göre “yerin ruhu” kavramı somut unsurlar (binalar, siteler, manzaralar, yollar, nesneler) ve soyut unsurlar (anılar, anlatılar, yazılı belgeler, ritüeller, festivaller, geleneksel bilgiler, değerler, dokular, renkler, kokular vb.), tarafından yani yere anlam veren fiziksel ve ruhsal unsurlar tarafından tanımlanır (ICOMOS, 2008). Yer değiştiren nüfus, artan kültürler arası temas gibi daha dinamik etkenler tarafından karakterize edilen günümüzün küreselleşmiş dünyasında “yerin ruhu”nun korunması daha çok önem kazanmaktadır. Yerin ruhunu korumak kültürel mirasın daha zengin, daha dinamik ve daha kapsayıcı olmasını sağlar.

Bildirgeye göre hükümetlerin ve yerel yönetimlerin, yerin ruhunu daha iyi anlamak, korumak ve iletmek için multidisipliner araştırma ekiplerinin ve geleneksel uygulayıcıların uzmanlığını çağırması gerekmektedir. Ayrıca iklim değişikliği, kitle turizmi, silahlı çatışma ve kentsel gelişimin toplumların dönüşümüne ve bozulmasına yol açtığından, önleyici tedbirler ve sürdürülebilir çözümler oluşturmak için bu tehditleri daha iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu kapsamda Hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra Yerel ve Ulusal Miras kuruluşlarının, yer ruhunun ve çevresinin bozulmasını önlemek için uzun vadeli stratejik planlar geliştirmeleri önemlidir.

Bildirgede yer alan konulardan biri de çeşitli gruplar tarafından farklı ruhlarla yatırım yapılan yerlerin paylaşılması rekabet ve çatışma riskini arttırmasıdır. Bu alanların modern çok kültürlü toplumların çoğulcu bağlamına uyarlanmış özel yönetim planları ve stratejileri oluşturulmalıdır. Ayrıca yerin ruhu'nun daha iyi korunması için bu konunun örgün eğitime dahil edilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Yerin ruhunun aktarılmasında ve korunmasında nesillerarası ve kültürlerarası aktarım önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple genç kuşakların yer ile ilişkili farklı kültürel gruplar, politika oluşturma ve yer ruhunun yönetiminde etkin olması gerekmektedir.

2.2.1. Yerin Ruhu'nun Ölçülmesi:

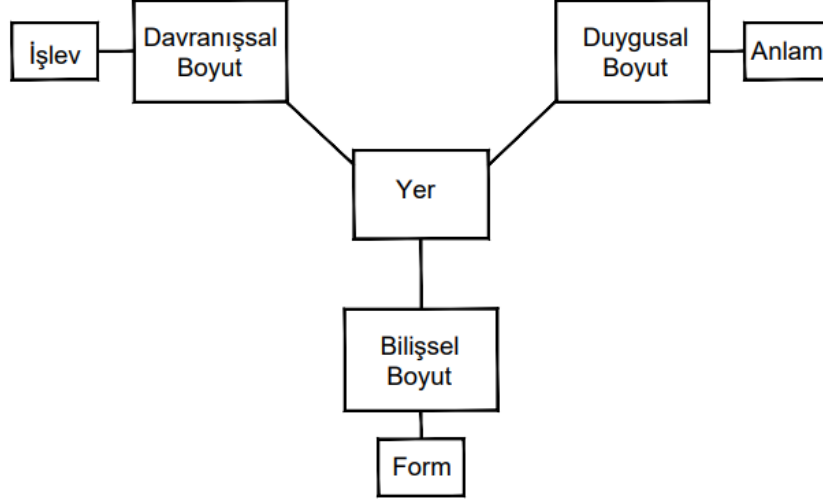
Yerin ruhu, fiziksel ve psikolojik ölçütlerle tanımlanan bir kavramdır. İnsan ve yer arasındaki ilişki karşılıklı olduğundan dolayı, yer fiziksel ve sosyal parametrelerden oluşur diyebiliriz. Her insan bir yerden farklı anlamlar alır ve o yere farklı anlamlar yükler. Steele (1981)'e göre “yerin ruhu” algısal faktörler ve fiziksel özellikler olmak üzere iki temel kategoride incelenir (Şekil 2.1.). Algısal faktörler insanların yere yüklediği anlamlardan oluşur. Oluşturulan farklı anlamlar farklı insanların deneyimlerine, motivasyonlarına, entelektüel birikimlerine ve çevrenin fiziksel karakterine bağlıdır.

Şekil 2.1. Yerin Ruhu'nu Belirleyen Ölçütler (Steele, 1981)

Jorgensen (2021)'e göre yer; duygusal boyut (anlam), bilişsel boyut (form) ve davranışsal boyut (işlev) olmak üzere üç boyuttan oluşur (Şekil 2.2). Steele (1981), yerin ruhu'nu etkileyen fiziksel parametreleri, boyut, ölçek, bileşenler, çeşitlilik, doku, dekorasyon, renk, koku, gürültü ve sıcaklık olarak açıklar. Fiziksel parametrelere ek

olarak yerdeki mevcut işlevlere yanıt olarak meydana gelen “anlam” da yerin ruhu’nun oluşmasına sebep olur.

Şekil 2.2. Yerin Boyutları (Jorgensen,2001; Canter, 1977b)

Shamai (1991), yer hissini yedi farklı seviyede kategorize etmiştir. İlk seviyede insanlar kendilerini yerinde gibi hissetmezler. Buna herhangi bir yer duygusunun bulunmaması denir. İkinci seviyede yere ait birtakım tanımlayıcı sembol ya da imge bulunmasına karşın insanlar kendilerini o yerin bir parçası gibi hissetmezler. Buna bir yerde bulunma bilgisi denilmektedir. İnsanlar bulundukları yer ile duygusal bağ kuramazlar. Üçüncü seviye “bir yere ait olma” durumudur. Bu seviyede bir yerde var olan sembollerle beraber insanlarda birliktelik hissi oluşur. İnsanlar kendilerini o yerin bir parçası olarak görürler. Dördüncü seviye “bir yere bağlanma durumudur”. İnsanlar yer ile yüksek seviyede duygusal bağ kurarlar. Yerin bir anlamı vardır. Yer yeri anlamlandıran kimlik tamamlayıcılarıyla birlikte kişisel ve kolektif deneyimin merkezidir. Bu seviyede yer farklılıklarıyla başka yerlerden ayrılır. Beşinci seviyede ise insanların büyük çoğunluğunun yerin amaçlarını tanıması ve ona uygun olması durumudur. Bu seviyede göstergeler yerin ihtiyaçlarıyla harmanlanır. Bu da özveri, bağlılık ve sadakat gerektirir. İnsanlar bu yerlere derinden bağlı olurlar. Bu durum “bir yerin amaçlarıyla tanımlanması” olarak isimlendirilmiştir. Altıncı seviye “bir yere katılım” aşamasıdır. bu seviye şu anlama gelir; ikamet, belirli bir yere olan bağlılığın nedeni olarak toplumda aktif bir rol oynamaktadır. Önceki seviyelerin aksine bu ve bir sonraki seviyede esas olan davranış ve tutumlardır. O yerde yaşayan insanların aktif

davranışları temel alınır. Yer odaklı faaliyet ve organizasyonlar olarak yetenek, zaman ve para gibi insan kaynaklarının yatırımını ifade eder. Yedinci ve son seviye ise “bir yer için fedakarlık” olarak adlandırılır (Şekil2.3). Bu aşama yer hissinin en yüksek ve nihai aşamasıdır. Yere olan bağlılığın en derin yaşandığı seviyedir. Refah, özgürlük ve hatta yaşamın kendisi gibi önemli nitelik ve değerlerin feda edilmesiyle gerçekleştirilir. Bu seviyenin en belirgin özelliği kişisel ve kolektif çıkarlardan vazgeçilmesidir.

Şekil 2.3. Yer Hissi'nin Farklı Ölçekleri (Shamai, 1991)

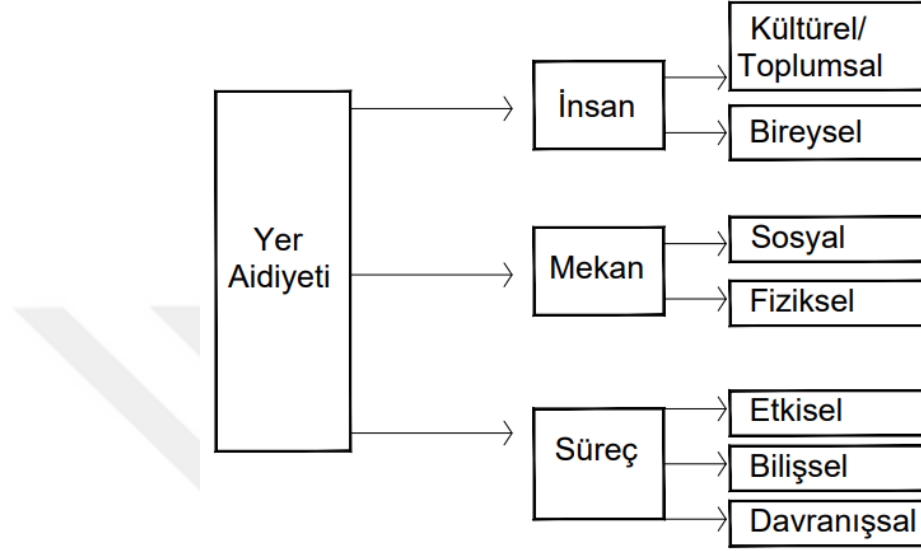
Shamai (1991), “yer aidiyeti”, “yer bağlılığı” ve “yer kimliği” kavramlarını “yerin ruhu”nun koruyucu bileşenleri olarak kabul eder. Çünkü bu kavramlardan herhangi birinin kaybolması ya da etkisinin zayıflaması yerin ruhunda yaralanmalara sebep olur. Yeri var eden ve ona bir ruh kazandıran insan ve insanın davranışları sonucu oluşan birtakım olgular mevcut oluşumun korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından önemlidir.

Yerin Ruhu'nun koruyucu elemanlarından “yer aidiyetinin” oluşabilmesi için o yere karşı duygu geliştirmek esastır. Altman ve Low (1992), “Place Attachment” adlı çalışmasında insan ve çevre arasındaki duygusal bağın aidiyet oluşumunda önemli etkiye sahip olduğunu tartışmışlardır. Bir yer ile duygusal bağ kurabilmenin yolu fiziksel etkileşimden geçmektedir. İnsanlar kendilerini ait hissettikleri yerleri daha sonra deneyimleyecekleri yer için bir ölçüt olarak kullanabilmektedirler. Yeni deneyimledikleri yerleri önceki deneyimleriyle benzerlik ve farklılıklarına göre değerlendirebilirler.

Jorgensen and Stedman (2006), yer aidiyetini yaş, ikamet süresi, bir yerin algılanması, sembolik anlamlar ve çevresel tutumlar gibi değişkenlerle tanımlar. İkamet süresi yer aidiyetinde önemli bir değişkendir. Birçok araştırmacı önemli bir deneyim olan ikamet süresinin ya da ziyaret etme sıklığının yer aidiyeti geliştirmede önemli bir etkiye

sahip olduğunu savunmaktadır. Yani bir yere ait hissedebilmek için o yerde belirli bir süre yaşamak gerekmektedir.

Scannel ve Gifford (2010), yer aidiyetini üçlü organizasyon şemasıyla ifade etmişlerdir. Bu şemaya göre yer aidiyetindeki üçlü organizasyon insan, mekan ve süreç ile oluşturulur (Şekil 2.4).

Şekil 2.4. Yer Aidiyetinin Üçlü Organizasyon Şeması (Scannell & Gifford, 2010)

Shamai (1991)'e göre yerin ruhunu koruyan diğer bir element ise “yer bağlılığı”dır. Yer ile insan arasında bir bağ oluşabilmesi ve insanların bir yere bağlı olabilmesi için o yerin insanlara durağanlık, güven ve kontrol hissi vermesi gerekir. Bir yerde belirli bir süre boyunca yaşamak o yere olan güven ve bağlılık açısından önemlidir. Morgan yere bağlılığı, tanımlı bir coğrafi konuma karşı uzun süreli duyuşsal bağın tecrübe edilmesi ve bu bağa yüklenen anlam olarak ifade etmiştir (Morgan, 2010; Tarçın Turgay, 2017). Fakat günümüzdeki hızlı gelişmelerden dolayı bir yerde uzun süreli yaşamak o yeri tam anlamıyla deneyimleyebileceğimiz anlamına gelmemektedir. Küreselleşen dünyada hız ve çalışma şartları insanların çevreyle olan bağlarını iletişimden çok işlevsel bir amaca yönlendirmiştir (fast food restoranlar ve alışveriş merkezleri gibi). Bu tip mekanlar ihtiyaçların hızlı ve kolay bir şekilde karşılanmasını sağlamıştır. Bu durum insanları tüketim odaklı bir yaşama iterken yere olan bağlılığı azaltmıştır (Kalyoncu, 2006).

Yere olan bağlılığı artırmanın yolu mekanları yavaş bir şekilde deneyimlemektir. Ancak bu sayede toplum bilinci oluşur ve insanlardaki aidiyet duygusu artar. Yere bağlılık, belirli bir yerde yaşayan kişinin kendi varlığını ve toplumsal kimliğini hissetmesi

durumudur. Bu sebeple aynı yerde yaşayan insanların olaylar karşısındaki davranış şekilleri benzerlik göstermektedir (Brower, 1980; Kalyoncu, 2006).

Kalyoncu (2006), Gustafson'un çalışmasından yaptığı çıkarımlara göre yere olan bağlılığın kök kelimesi ile kolay bir şekilde açıklanacağını söylemektedir. Kök kavramı bir tür yere tutunma, duygusal iletişim ve toplum olma bilincini ifade etmektedir. İnsan ve yer arasındaki sürekli etkileşim birtakım önemli değerleri ortaya çıkarır. Kökler bir açıdan insanlara ve onların deneyimlerine bağlı iken bir açıdan da sosyal iletişim kaynaklarına bağlıdır.

Bireyin yere bağlılığının temelinde psikoloji vardır. Yani kişinin yere bağlılığını sürdürebilmesi için o yerle sürekli bir fiziksel bağ kurması gerekmektedir. Kişi yere bağlılık geliştirdikten sonra içinde bulunduğu diğer mekanları bağ kurduğu mekanın parametrelerine göre değerlendirir (Farnum, Hall, & Kruger, 2005; Markoç & Haksever, 2019).

Tuan (1974), insanların farklı coğrafyalarda nasıl yaşadıklarını sorgularken bunu "hayatta kalma" ya da "uyum sağlama" temellerinden ziyade, insanların o yere karşı geliştirdikleri "yer sevgisi"ne bağlamıştır (Karaçor & Akçam, 2016; Tuan, 1990). Bir yere karşı geliştirilen sevgi ve bağ o yerin kendine özgü özellikleriyle de ilgilidir. Bu özellikler de bizi kimlik kavramına yönlendirmektedir.

Kimlik kelimesi genel olarak herhangi bir nesneyi tanımlamaya yönelik sahip olduğu özelliklerin tümü olarak ifade edilir. Bir yerin; kendine özgü özellikleri barındırıyor olması "kimlik" kavramıyla açıklanır.

Bir kentin ya da herhangi bir yerin kendine özgü coğrafya, iklim, bitki örtüsü ve o yerde yaşayan insanların kültürü gibi özellikler o yerin kimliğini oluşturur. Kendine ait kimliğe sahip olan yerler o bölgenin insanları tarafından farklı algılanır ve o yere ait özel değerler yüklenmesine sebep olur (Kutay Karaçor, 2012). O yere yüklenen değerler de yerin kimliğini etkiler ve insan-yer arasındaki ilişki karşılıklı etkileşim halinde devam eder.

Yer kimliğinin tanımlanmasında yer ile insan arasındaki ilişkilere sıkça vurgu yapılmaktadır. Yer kimliğini oluşturan fiziksel özelliklerle beraber orada yaşayanların yaş, cinsiyet, zaman ve başka sosyal bileşenlere göre değişkenlik göstereceği ifade edilmiştir. Yer ile insan arasındaki dinamik ilişki yer kimliğinin sürekliliğinin korunmasında büyük bir öneme sahiptir (Proshansky vd., 1983; Solak, 2017).

Kyle (2004), yer kimliğinin sosyal bir bileşenle oluştuğunu ifade etmektedir. Toplum olma duygusu yer kimliğinin oluşmasında büyük öneme sahiptir. Kalyoncu

(2006), bu durumun hemen oluşamayacağını, zaman içinde bireylerin bu noktaya ulaşacaklarını ve her bireyin kendini bulundukları toplumun bir parçası olarak görmesiyle mümkün olacağını ifade eder (Kalyoncu, 2006). Karşılıklı etkileşim ve paylaşım sonucu oluşan toplum olma duygusu kültürel bir etki yaratarak yer kimliğinin büyük bir bölümünün oluşmasına sebep olur. Mazumdar vd. (2000), Toplum ile yer arasında güçlü bir bağ olduğunu ve bu bağın insanların kimliklerinin güçlenmesinde, ortak değer ve inançların oluşmasında etkili olduğunu ifade eder.

Sosyal faktörler ve kişilerin geçmiş deneyimleri aynı yerin insanlar için farklı anlamlar çağrıştırmasına sebep olmaktadır (Kalyoncu, 2006; Stedman, 2002). Diğer yandan ortak kullanım alanları ve ortak deneyimler insanlarda ortak kimliğin oluşmasını sağlarlar. İnsanın yer ve o yeri kullanan insanlar ile etkileşim içinde olması kimliğinin bu bağlamda oluşmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple toplum ve yer kimliğinin belirleyicisi yine insan olmaktadır. Sosyal iletişim insanı ya da toplumu değiştiren, dönüştüren, geliştiren dinamik bir olgudur. Bu olguların bir yer üzerinde yaşanması yer'in; insanların algılarını, düşünce biçimlerini, eylemlerini ve diğer insanlarla iletişimini etkileyen bir unsur olduğunu göstermektedir (Kalyoncu, 2006). Bir yerde bulunan ortak değerlerin başka bir yerde olmaması ve insanların farklı iki yere karşı aynı duyguları geliştirememesi bize yerin ruhu ile ilgili bilgiler verir.

Bir kentin kimliği aslında o yerin ruhudur. İnsanlar önce bir kent oluşturmak için ihtiyaçları doğrultusunda yapı ve yapı grupları inşa ederler. Daha sonra var olan bu yapılarla birlikte insana dair sosyal olguların birleşmesiyle söz konusu yerde bir kimlik oluşur. İnsanlar kimliği olan bu kentlerde yaşamlarını sürdürdükçe o kentin ruhundan beslenirler. Yani insanın kendi oluşturduğu kimlik yine en nihayetinde insana döner. Kent ve insan arasında sürekli olarak böyle bir etkileşimden söz edilir (Kaypak, 2010).

Bir yerin kimliğinden bahsedebilmek için o yerin benzerinin başka bir yerde olmaması gerekmektedir. Örneğin tarihi bir özelliği olan yapıya bakarak hangi şehirde olduğunuzu anlayabiliyorken bir alışveriş merkezi yapısına bakarak aynı şekilde bir çıkarımda bulunamazsınız. Çünkü benzerlerini birçok şehirde görmüşsünüzdür. Toplumun ya da kentin hafızasında yer etmeyen yapıların kentin kimliğini yansıtmaması beklenemez (Oğurlu, 2014). Küreselleşen dünyada benzerinin birçok yerde bulunduğu yapıların artması kimlik problemlerinin oluşmasına zemin hazırlar. Ayırt edici özelliklerin minimumda olduğu yapılar insanlar için aidiyet ve bağlılık gibi duyguların zedelenmesine sebebiyet verir. Bu da aktif olarak etkileşim içinde olan insan ve yer arasındaki ilişkiyi zedeler ve yerin ruhunun zayıflamasına sebep olur.

2.2.2. Yer- Mekan- Zaman Kavramları:

Yer, mekan ve zaman kavramları birbirleriyle açıklanabilen ve anlaşılabilen kavramlardır ve bu kavramlar “yerin ruhu” ile yakından ilişkilidir. Yerin ruhundan bahsederken bu kavramların iyi bir şekilde anlaşılmasına ihtiyaç vardır. Yer’in fenomenolojik incelenmesinde insan ve dünya arasındaki temel ilişkilerden yola çıkıldığından dolayı bu ilişkinin belirli bir yerde ve zamanda geçiyor olması kavramsal olarak bizi bu kelimelere yönlendirmektedir. Ünlü filozof Heidegger de çalışmalarıyla tarihselliği, zamansallığı ve varoluşu, yer ve mekan ile özdeşleştirerek insanların hem yer ile hem birbirleri ile ve hem de geçmiş ile kurdukları bağı anlatmakta kullanmıştır. Bu açıdan bakıldığında yer, mekan ve zaman kavramlarının ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir.

Mekan iki ana yaklaşımla ele alınmıştır. Bunlardan biri kartezyen-matematiksel mekandır. Bu anlayışa göre mekan fiziksel ve anlamdan bağımsızdır. Rasyonel düşünceden ortaya çıkan bu mekan anlayışı geometrinin ön planda olduğu bir fikirdir (Moles, 1978). Mekan üzerine ikinci yaklaşım ise fenomenolojik yaklaşımdır. Burada mekan mekânsal olmayan olgularla kavramsallaştırılarak yaşamla ilişkilendirilir (Bilgin, 1990). Fenomenolojik mekan insanla insanın mekana olan bakış açısıyla varolur.

Mekanın soyut olduğu ve sosyal bir ilişkisi olmadığı eleştirisi sonucunda doğan "mekan" ve "yer" kavramı karmaşık bir ilişkiye sahiptir ancak aralarındaki ayrım temelde insanın varlığına dayanmaktadır. Mekân, boş ve ölçülebilir bir kavram olarak kabul edilir; ancak yer, deneyim sonucunda insanda hatıra oluşumunu sağlar.

¹ İki kavramın çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun en temel sebebi bu kavramların temelde coğrafya disiplininin terimleri olmasıdır.

¹ Türk Dil Kurumu’nun yaptığı tanımlara göre: yer (TDK, 1932).

- 1- Herhangi bir şeyin doldurduğu ya da doldurabileceği boşluk, mahal, mekân
 - 2- Üzerinde dolaşılabilen zemin
 - 3- Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge
 - 4- Durum, konum, vaziyet
 - 5- Görev, makam
 - 6- İz
 - 7- Üzerine yapı inşa etmeye elverişli arazi, arsa
 - 8- Ekime elverişli toprak parçası, arazi
 - 9- Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal
- Mekan ise; 1- Yer, Bulunulan yer 2- Ev, yurt 3- Uzay (TDK, 1932).

Coğrafyacı John Agnew (1987) yer'i; konum, mahal ve yer duygusu olarak üç temel açıdan incelemiştir. Agnew (1987)'e göre; konum, nesnel olarak dünya üzerindeki koordinatlardır. Yer'i günlük yaşamda genelde bu anlamıyla kullanılmaktadır. Mahal, sosyal ilişkilere sahne olan yer'dir. Yer duygusu ise insanların yere yükledikleri anlamla varolur (Turna, 2011). Mekan, yalnızca matematiksel olarak tarif edilen alanlardır. Ancak insan oraya bir anlam yüklediğinde yer'e dönüşür (Cresswell, 2004). Buradan hareketle birçok düşünür yer ile mekan arasındaki farkı fenomenoloji ile ilişkilendirmiştir. Yani insanların mekanı deneyimlemesi, duyumlaması ve oraya anlam yükleyip bağ kurması sonucu yer hissini yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Lefebvre mekanın fiziksel oluşumunun arkasında toplumsal ilişkiler ağı olduğunu düşünür ve mekan anlayışını bireyden topluma taşımayı amaçlar. Bachelard da aynı şekilde mekanı salt fiziksellikten uzak tutarak ilk tasarlandığı zamandan şimdiki zamana kadar geçen süreçte farklı yaşantıların izlerini taşıyan yer olarak tanımlar (Gürer, 2016).

Lefebvre'e göre evren ve içinde var olması gereken toplumsal olaylar, bu oluşum sürecine katılmadıkları sürece tamamen soyuttur. Hedef, somut ve soyut bileşenleri "sosyal alan" aracılığıyla birleştirmektir. Mekan nötr, pasif bir geometri değildir, yaratılır ve yeniden yaratılır (Hays, 2000).

Adıgüzel Özbek (2016), Taşcıoğlu'ndan referans alarak, mimari mekanın tasarımcı tarafından üretilmesinin sadece başlangıcı ifade ettiğini savunur. Mekan yalnızca insanlar tarafından orada yaşanıldığında varolur (Adıgüzel Özbek, 2016). *"Mimari mekan fiziksel mekandan ziyade yaşanan mekandır ve yaşanan mekan geometriyi ve ölçülebilirliği aşar"* (Adıgüzel Özbek, 2016; Juhani Pallasmaa, 2000).

Carteau, mekan ve yer tartışmalarında ayrı bir konumda durmaktadır. Micheal de Carteau (1988), mekanın hareketler ve deneyimlerle var olduğunu, yer'in ise eylemler tarafından oluşturulduğunu ifade etmektedir. Carteau'ya göre mekan, deneyimlenmiş yerdir. Böylece kentsel planlama ile geometrik olarak tanımlanan sokak, yürüyüşçüler tarafından bir mekana dönüştürülür. Carteau yer ile mekan arasındaki ilişkiyi bir okuma eylemine benzetmiştir. Yazılı bir metin yani bir işaret sistemi tarafından oluşturulan yer, okuma eylemi gerçekleştiğinde belirli bir yerin pratiği olarak üretilen mekana dönüşür (Carteau, 1988).

Bala (2007), "Mimarlıkta 'Non-lieu' Kavramı ve Terminal" isimli makalesinde; Yer'in sezgisel ve aslında yaşanan mekan olduğunu vurgulamıştır. Mekan kavramı yer kavramının içinde bulunmaktadır. Mekanı fiziksel ve matematiksel olarak tanımlayabilirken, yer kavramı daha farklı boyutlar içerdiğinden dolayı bu kavramı

açıklamakta karakter analizi yapmak gerekmektedir. Bu durum yeri tek ve özel kılmaktadır (H. A. Bala, 2007; Eyce, 2011).

Mekanların insanla etkileşiminin önemli olduğu kadar birbirleriyle olan ilişkisi de mekanın tanımlanması açısından oldukça önemlidir. Cresswell, T. (2013). *Geographical Thought, A Critical Introduction* adlı çalışmasında mekanların başka mekanlarla ilişkisi ve etkileşimi olması sebebiyle “ilişkisel” olduğunu ve bu sayede anlam kazandığını ifade etmiştir (Bilgili, 2016). Nesneler diğer nesnelere göre konumlanarak anlam kazanırlar. Bu bağlamda mekan diğer mekanlarla anlam kazanır. İlişkisel olan bu mekanlar aktiftir ve sürekli olarak değişim ve dönüşüm içerisindedir.

Descartes’ten günümüze kadar geçen süreçte mekan farklı filozoflar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Descartes mekanı yalnızca maddi, Hegel mantıksal-epistemolojik soyutluk, Öklid geometrik yani koordinatlarla tanımlanan boş bir yüzey, Kant ise deneysel alandan çıkarıp önsel gerçek kategori olarak ifade etmiştir (Avar, 2009).

Yer ve mekan kavramlarını açıklayabilmek için Heidegger’in fenomenolojisindeki tarihsellikten da yola çıkarak bu kavramların zaman kavramıyla da derinden ilişkili olduğu düşünülebilir.

Nalbantoğlu (2008), “Nedir Mekan Dedikleri?” adlı çalışmasında, eğer mimari bir yapıyı sanat yapısı olarak düşüneceksek, sadece mekanla değil zaman kavramıyla da karşı karşıya kaldığımızı söyler (Nalbantoğlu, 2008). Zaman mekanlara tarihsel bir özellik kazandırdığı için geçmişten günümüze ulaşan yapıların o dönemin yaşam şeklini yansıtmasından dolayı sanat değeri yüksektir.

Zamansallık yalnızca dil, müzik, dans gibi sanatlarla ilgili değildir. Resim, heykel ve mimarlık gibi daha durağan sanatlarda da karşımıza çıkar. Hatta zamansallığı bu sanatlarda daha güçlü hissederiz. Yalnız günümüzdeki teknolojik gelişmeler bizim bu zamansallığı algılamamızı zorlaştırmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için yapının imge olarak sadece sanatsal özelliğiyle sınırlı kalmadan o yapıyı yaşayarak gözlemlemek gerekmektedir (Gadamer, 1977).

Mekan ve zaman olguları ilk kez 20 yy. başlarında kübist ressamlar tarafından araştırılan bir konudur. Kübist ressamlar üç boyutlu geleneksel perspektife, zamanı dördüncü bir boyut olarak eklemişlerdir. Dördüncü boyut olarak zaman, mekana dair bakış açılarının sürekli değiştiğini göstermektedir (Altan, 1993). Çünkü zaman insanı, insanın ihtiyaçlarını, yaşam şeklini etkilemektedir. Dolayısı ile mekanı da değiştiren ve dönüştüren bir olgudur.

Zaman, fiziksel mekanın tanımlanmasında kullanılan en, boy, yükseklik gibi somut bir boyut değildir ve insan zihni aracılığıyla varolur. Mimari bir yapı ancak insanla beraber ortaya çıkan zamansal bir süreçle algılanabilir. Gözlemci değiştikçe yapının algılanması da değişir ve gözlemciyle beraber yok olur. Mimari bir yapı aynı zamanda geçmiş veya geleceğin yansımasıdır. (Altan, 1993). Yani mimari yapı zamanla varolur., zamanla anlaşılır ve zamanla içiçe geçmiştir.

Heidegger 1924 yılında kaleme aldığı yazısında mekanın tek başına hiçbir anlamı olmadığını, yalnızca içindeki nesneler ve enerjiyle mevcut olduğunu; zamanın da aynı şekilde kendi başına anlaşılamayacağını, içinde gerçekleşen olaylarla varlığını sürdürdüğünü ifade etmiştir. Eğer zaman ve mekanın bağlamsal birlikteliği olmasaydı hiç bir mekan yer hissi veremez, hiçbir zaman da yayılma ve geçme süresini zamansallaştıramazdı (Heidegger, 1983; Nalbantoğlu, 2008). Mekan ve zaman kavramları birbirleriyle tanımlanabilen, anlaşılabilen ve en önemlisi birbirleriyle varolan kavramlardır.

Mekan ve zaman; sosyokültür, tarih ve psikoloji ile birlikte orada yaşanılanlar ile kendine özgü bir karaktere sahip olur ve böylece “yer”e dönüşür. Yer’in oluşabilmesi için mekanın oluşum süreciyle beraber ilişkilerin de içinde bulunduğu bir ortam gerekmektedir. Bu sebeple yer, mekan ve zamanla beraber sürekli gelişen, değişen, dönüşen, dinamik bir yapıya sahiptir (Aydınlı, 2004; Eyce, 2011).

2.2.3. Yer ve İnsan İlişkisi:

Literatürde yapılan araştırmalar sonucunda yer kavramı fenomenolojik olarak felsefi temellere dayandırılarak açıklanmıştır. Filozoflar ve mimarlar yer kavramını çeşitli yan kavramlarla destekleyerek ifade etmişlerdir. İnsanla birebir ilişkili olan bu kavramlar yerin oluşmasını, anlaşılmasını ve varlığını sürdürmesini sağlayan-destekleyen temel nosyonlardır.

Yerin zamansallığının insan zihniyle ölçülmesi “bellek” kavramıyla, yerin her insanda farklı bir izlenim bırakması “algı” kavramıyla açıklanır. Birbirinden ayrı düşünülemeyen ve her daim iç içe olan bu kavramlar özünde insanı barındırmaktadır.

Türk Dil Kurumu’nun Büyük Türkçe Sözlüğü’ne göre “bellek” kavramı; “yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1932) . Bilim

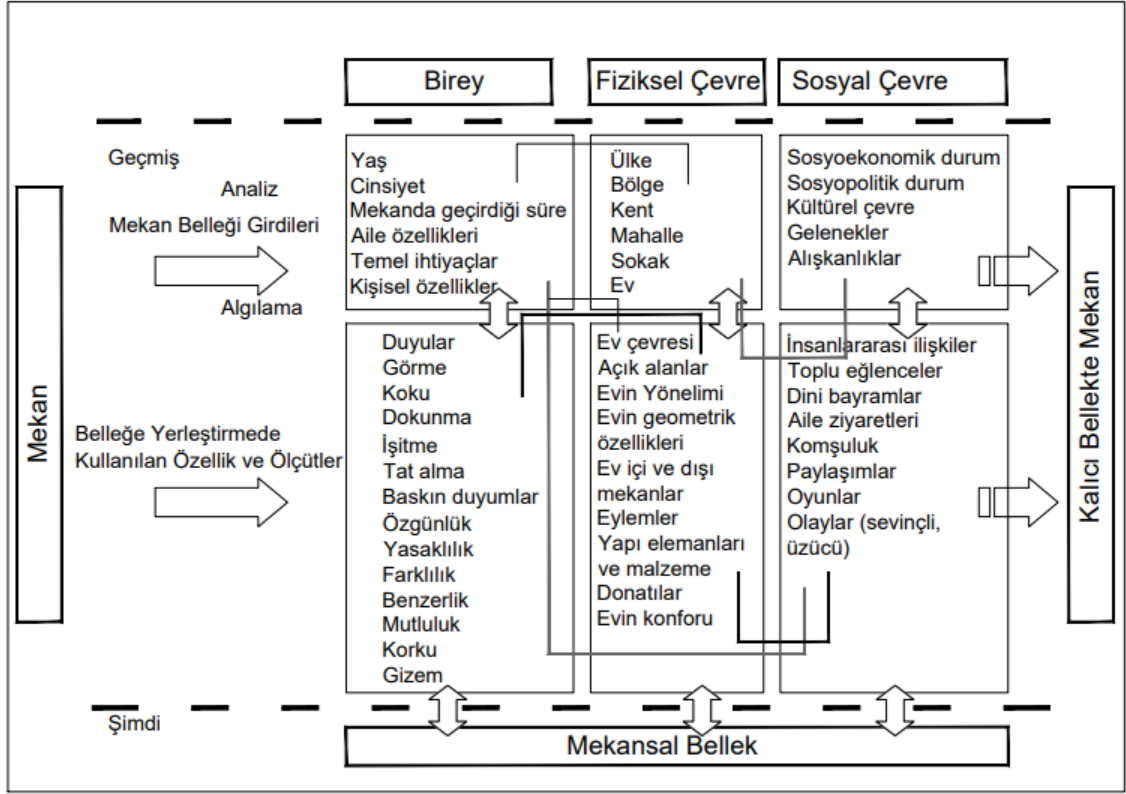
ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğünde bellek kavramı şöyle tanımlanır; “*İnsanın toplumsal bir varlık olmasını sağlayan, çevresi ile etkileşmesinin sonuçlarını anlığında saklayabilmesi ve daha sonraki etkinlikleri sırasında bu sonuçları anımsayabilmesi yeteneği*” (Kutay Karaçor, 2012).

Paradigma Felsefe Sözlüğü’ne göre bellek kavramı,

1. Geçmiş deneyim, tecrübe ve yaşanmışlıkları hatırlama ve geçmişi şu anda koruma gücü,
2. Hatırlayan insanın geçmişte yaşadığı olaylara, bilinç durumlarına dair farkında olmadan edindiği çıkarım,
3. Somut olay, imge ve düşünceler olmadığında, onlara ilişkin bilinç ve verileri zihinde tutmaya yarayan işlev,
4. Bilginin korunduğu ve biriktirildiği mekanizma ya da yer. (Cevizci, 2000; Özak, 2009).

Mekan ve bellek arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu söyleyebiliriz. Çevresel uyarıcılar, insanın hayatı boyunca biriktirdiği zihinsel ve deneysel kazanımlara neden olur. Bu durum da aslında mekanın bellekte bıraktığı izlerdir. İmgeler arasında bağlantı kurulmasını sağlayan sosyal olgular, bellekte meydana gelen hatırlama eyleminin oluşumunu sağlar. Bu yüzden hatırlamayı sağlayan tüm izler çevreden gelen uyarıyla birlikte ortaya çıkar (Avcıoğlu & Akın, 2017).

Birey mekanı “algılama” yoluyla analiz ederek oradan edindiği verileri fiziksel (kent, sokak, ev gibi) ve sosyal çevresinden (kültür, gelenek, alışkanlık gibi) etkilenerек sentezler ve bu bilgileri kalıcı belleğe aktarır. İnsan bu şekilde geçmiş ve gelecek arasında bağ kurar. Birey, fiziksel çevre ve sosyal çevrenin üçlü etkileşimi sonucu mekânsal bellek oluşur ve mekânsal bellek de yine bireyi, bireyin fiziksel ve sosyal çevresini etkiler (Şekil 2.5). Aralarındaki döngüsel nitelik taşıyan bu iletişim zamanın çizgiselliği sonucu geçmişten geleceğe aktarılır (Öymen Özak & Pulat Gökmen, 2009).

Şekil 2.5. Mekansal Bellek (Öymen Özak & Pulat Gökmen, 2009)

İletişimsel ve kültürel olmak üzere iki tip bellek vardır. İletişimsel bellek insan ömrüyle sınırlıdır ve kültürel, tarihsel, sosyal bilgiler en yaşlı kuşaktan en genç kuşağa aktarılır. İletişimsel bellek bu yüzden fazla değişken ve dinamik bir özellik gösterir. Kültürel bellek ise insan ömründen daha fazlasıdır. Toplumdaki ortak normlar tarafından oluşturulur. Tarihsel süreçte devamlılığını korur (Assmann, 2011; Durgun, 2018).

Hasgöl & Turgut (2019), kamusal alanların toplumsal belleğin oluşmasında etkili olduğunu savunmaktadır. Ona göre kamusal alanlar, bireyler ve toplumlar için bağlayıcı görevi olan yerlerdir. Bir taraftan geçmişe dair anılar barındırırken diğer taraftan da bugünde oluşan deneyim ve tecrübelerin geleceğe taşınmasına yardım ederler (Hasgöl & Turgut, 2019). Durgun (2018), toplumsal bellek tanımını açıklarken duygu duraklarından bahseder. Her toplumun kültürel belleğinde maddeleşmiş anımsama süreci vardır. çeşitli ritüeller, düğün, kutlama gibi eylemler ve bunların oluşturduğu değerler ortak imgelerle yaşatılır ve devam ettirilir. Giyim, estetik, müzik, heykel, mimari, dini törenler bellekte sentezlenerek toplumun kendisini etkiler.

Kolektif hafıza mekânsal pratiklerle oluşur (Basa, 2015; Halbwachs, 1950). Pierre Nora (2006)'nın hafıza mekanları anlayışına göre fiziksel çevre ile sembolik olanın ilişkisi kolektif hafızayı oluşturur (Basa, 2015; Nora, 2006). Mekânsal pratikler de

öncelikle o mekanın algılanmasıyla gerçekleşir. Bir yerin oluşması, anlaşılması, varlığını sürdürmesi ve insanların o yere karşı duygu geliştirmesi için algılama ve zihinde yorumlama gerekmektedir.

Algılama, çevreden gelen uyarıların insan zihninde sınıflandırılarak anlamlandırılması sürecidir (Norberg-Schulz & Schulz, 1966). Bu sınıflandırma süreci yakınlık, benzerlik, tamamlama, kapalılık, devamlılık ve şekil-zemin bağlamında yapılmaktadır (Avcıoğlu & Akın, 2017; İnecoğlu, 2010).

İnsanlar çevrelerinden gelen sinyalleri fiziksel ve psikolojik olarak değerlendirerek çevrelerine karşı bir algı oluştururlar. İnsanların bulundukları yerden faydalanabilmeleri ve o yere uyum sağlayabilmeleri için o yeri tanımaları ve anlamaları gerekir (M. Ebru Erdönmez, 2005).

Aynı çevrede yaşanmasına rağmen her bireyin çevresine yüklediği anlam farklıdır. Bunun temel sebebi çevrenin insanlar tarafından nasıl algılandığıdır (Kalyoncu, 2006; Proshansky, Ittelson, & Rivlin, 1972). Bireylerin sahip olduğu kişisel özellikleri, eğitimleri, seçimleri, ideolojileri ve deneyimleri algıları üzerinde etkilidir (Gärling & Golledge, 1989).

Algı ile ilgili Gestalt, Aşkinci (transendental) ve Ekolojik olmak üzere üç çeşit teori vardır (Kalyoncu, 2006). Gestalt Teorisine göre temelde form vardır ve form; yaklaşıklık, yakınlık, benzerlik, kapalılık, devamlılık, alan ve simetri olmak üzere yedi yasayla desteklenir (Ittelson, 1976). Aşkinci (transendental) Algı Teorisi'ne göre algı değişkendir ve kişinin daha önce edindiği deneyimlere bağlıdır. Son olarak Ekolojik Algı Teorisi ise duyularla algılamanın hareket üzerindeki etkisi ve deneyime odaklanır (Lang, 1987).

Lang, Algılamanın İşlemsel Kuramında, insan-çevre ilişkisini şu maddelerle tanımlamıştır;

- Algılama çok modlu bir eylemdir,
- Algılama durağan olmaktan ziyade aktiftir,
- Algılama eylemi, algılayan ve algılananla ifade edilemez,
- Algılama yalnızca uyarıcılara bağlı tepkiler değildir, bu bağlamda birey ve çevre arasındaki ilişki dinamiktir,
- Gözlemcinin çevre hakkında edindiği izlenim, eski deneyimleri kadar o anki motivasyonu ve tutumuna da bağlıdır,

- Geçmiş deneyimler kişinin o anki gereksinim davranışlarına da ışık tutmaktadır, Algılama beklentiler ve eğilimler tarafından yönlendirilir (M. Ebru Erdönmez, 2005; Lang, 1987).

2.3. Yapılı Çevrenin Dönüşümünde Yerin Ruhu’nu Etkileyen Unsurlar

Kentsel mimari unsurların biraraya gelerek oluşturduğu yapılı çevrenin dönüşümü fenomenolojik anlamda kaçınılmazdır. Fenomenoloji kültüründe yaşanan çevre, “yaşanan süreç-içinde-strüktür” olarak tanımlanmıştır (Spencer, 2009). Bu tanım yapılı çevrenin süreç içinde değiştiği ve dönüştüğü anlamına gelmektedir. temelde insan odaklı gelişen bu durum sonucunda yerin ruhunda da farklılaşmalara sebep olur. Yerin ruhunu etkileyen etmenlerin kategorize edilerek açıklanması konun anlaşılması ve yapılacak olan çalışmalara ışık tutması açısından önemlidir.

2.3.1. İnsan Bedeni Etkisi

Yapılı çevrenin dönüşümü; bireyin yeni yaşam biçimleri, yeni türden gündelik hayat pratikleri gibi yer ile kurulan ilişkinin değişimiyle meydana gelir. Beden hem çevresini duyularıyla algılar ve yorumlar, hem de kendi davranış ve yaklaşımlarıyla etkiler ve dönüştürür. Beden psikolojik ve fizyolojik bir sistem olduğundan dolayı sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir (Dervişoğlu, 2008). Bu da yapılı çevrenin sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olduğunu gösterir.

Marleau-Ponty bedenin canlılığını; özne ile nesne arasında bir kıvılcımının parlamasına bağlamıştır. Beden çevresindeki şeylerle var olur ve değişen sistem içerisinde döner. Beden hareket etmesiyle şeyleri bir çember halinde kendi etrafında tutar. Bedenin bir uzantısı olan şeyler, onun ruhuna geçmiştir ve bütününde hissedilir (Dervişoğlu, 2008; Ponty, 1996). Yaşayan beden bir çokluk içerisinde var olur. Sonsuz olasılık barındıran bu çokluk tam olarak bilinemez. Bedene karşı bedeni sabitleyen ve durağanlaştıran yaklaşımlar muğlak bir durumdadır. Çünkü beden, kimlikler tekrar tekrar oluştukça, davranışlar tekrar tekrar değiştikçe yeniden meydana gelir (Uysal, 2013).

Yaşayan mekandan söz edebilmemiz için mekanı bedensiz düşünmememiz gerekir. Aynı şekilde beden de mekansız var olamaz. Beden tarafından üretilen algı ile dünya tarafından üretilen imge bitimsizce devam eden bir deneyime döner. Yer’den ayrı bir beden, beden’den ayrı da bir yer düşünülemez (J Pallasmaa, 2011). Beden ve

mekan bir aradadır ve birbirlerini üreten iki kavramdır, bu durum ancak deneyimle açıklanabilir.

Kişi ile yaşadığı çevrenin nasıl bir arada olduğunu anlatmak için Marcel Mauss “*habitus*” kavramını kullanmıştır. Bu kavram gündelik yaşam ve kavrayışa dair durumların nasıl gerçekleştiğini anlatır (Mauss, 1973). Habitusun değişmez niteliği, beden ve hareketlerin toplumsal anlam ve değerlerle ilişkili olduğudur (Işık, 1996).

Fenomenoloji kültüründe *habitus*, “yaşanan süreç-içinde-strüktür” olarak tanımlanmıştır. Fenomenolojik olarak *habitus* kavramı, farklı grup ve araçların fiziksel çevreleriyle etkileşiminin bir sonucu olarak devamlı yeni yetenek ve teknik kapasiteler geliştirmektir (Spencer, 2009). Wittgenstein (2007), beden ile *habitus* arasındaki ilişkiyi oyun oynamaya benzetir. Oyun süresince kurgulanan kuralların oyun esnasında değişmesi, bedenin *habitus* içerisindeki gelişigüzel anlık davranışlarıyla ilişkilendirilir.

İnsanın kendi *habitus*unu üretip üretemeyeceği önemli bir soru olmuştur. Modern bireyler onları sürekli ne olmaları gerektiğiyle ilgili yönlendiren imgelerle dolu çevrelerde yaşadıklarından dolayı kendilerini bulmakta geri kalmışlardır (Beck, Giddens, & Lash, 1994; Uysal, 2013). Adams (2006)’a göre bu durum “*dönüşlülük*” ilkesiyle açıklanır. Sosyal yapının yokluğu yeni bir sosyal yapı oluşturur ve kimlik de sürekli olarak yeniden tanımlama süreci içinde dönüşür. Bu dönüşlülük ve *habitus* birbiriyle bağımlıdır. *Habitus*taki “*süreç içine strüktür*” gerçekleşirken dönüşlülük meydana gelir (Adams, 2006; Uysal, 2013).

2.3.2. Sosyo-ekonomik Etmenler

Hızla gelişen dünyada kentlerin ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda geliştiği görülmektedir. Tek parametrenin ekonomi olduğu tasarım anlayışı yerin ruhu’nu zedeleyecek yapıların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Lefebvre (1991), teorik anlamda mekan ve sermaye arasındaki ilişkiyi, mekanın kapitalizm etkisindeki sosyal ilişkileri barındıran bir ürün olmasıyla açıklamıştır (Lefebvre, 1991). Mekana yansıyan baskı ve sömürü odaklı üretim sürekli değişen mekânsal gelişimi tetiklemektedir (Massey, 1995). Harvey’e göre kapitalizmin mekânsal konumu, sermaye dolaşımı içindeki eğilimlerle şekillenmesidir.

Kent sahip olduğu niteliklerle birlikte konumlanmak istenen vizyona ulaşabilmek için bir dizi farklı stratejik etki altında kalmaktadır. Bu stratejilerden biri üst gelir gruplarını kente çekmek için kentsel mekan, kentsel yenileme ve kentsel dönüşüm gibi

projelerle; daha yaşanılabilir ve cezbedici hale getirilir, tüketim ve eğlence mekanları oluşturulur, festival ve kültürel etkinlikler düzenlenir (Geniş, 2011; Harvey, 1989).

Kentteki tarihi ve kültürel alanların restorasyonuna yönelik çalışmalar tarihi ve kültürel mirasın korunmasını ve geleceğe aktarılmasını sağlamak açısından oldukça önemlidir fakat bu çabaların günümüzde bu kadar güçlü bir şekilde ortaya çıkmasının tek nedeni bu bilinç değildir. Yenileme ve restorasyon çalışmalarının temelini küresel sermayeyi çekmek ve yeni sermaye birikim süreci yaratmak oluşturmaktadır. Tarihi kent merkezleri kentin kendine özgü kimliğini temsil etmekle birlikte genellikle tarihsel tüketim ve eğlence merkezlerini içinde barındırır. Dolayısıyla kentin çekiciliğini artırarak yerli ve yabancı kullanıcı ve tüketicileri bölgeye çekmek amacıyla restorasyon ve yenileme çalışmaları yapılmaktadır. Neredeyse bütün kentlerde gözlemlenen bu olgu tarihsel kent mekanlarında önemli toplumsal sonuçlar doğurmaktadır (Geniş, 2011).

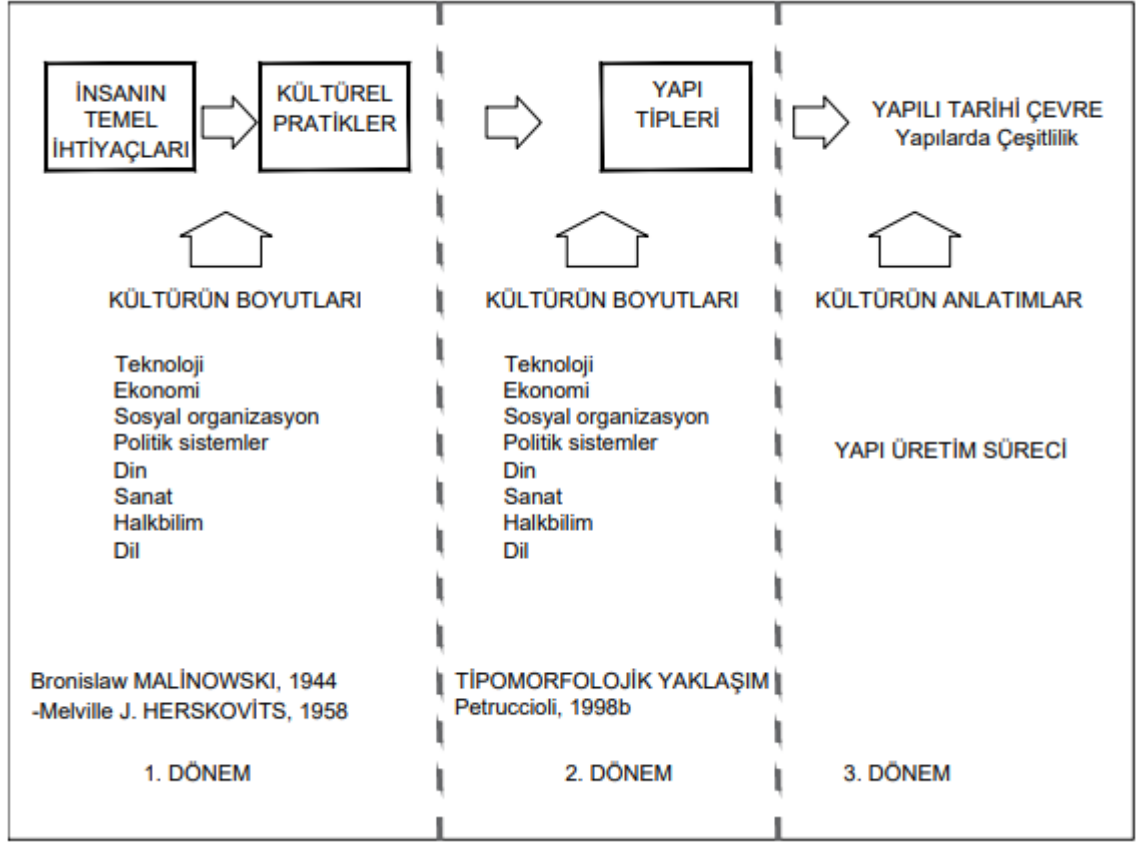
Bu durum kentin kendine ait kimliğini korumak amacıyla yapılan müdahaleler adı altında kültürel olarak benzer olan yapay tarihi şehir merkezleri oluşmaktadır. Tarihsel ve kültürel farklılıklar benzer tema ve stratejilerle yeniden kurgulanırken tek tip mekanlar oluşmakta ve bu mekanlar üst gelir grubuna ve turistlerin hizmetine sunulmaktadır (Urry, 2002).

2.3.3. Sosyo-Kültürel Etmenler

Küreselleşen dünyada diğer alanlarda olduğu gibi kültürler arası etkileşimde artmıştır. Bu artan etkileşim sonucunda insan davranışları, yaşam şekilleri ve gündelik yaşam pratikleri gittikçe birbirine benzemektedir. Bu durum kuşkusuz kentlerin mimari yapılarını da etkilemektedir. Kentin mimari dokusu, fiziksel planlaması ve farklı toplumsal grupların eğlence, tüketim ve yaşam alanlarının değişiminde kültürün etkisi göz ardı edilemez (Geniş, 2011). Yapılı çevrenin özellikle tarihi alanların dönüşümünde evrensel birtakım kültürel değerlerin referans alınması yerin ruhunu zedeleyen bir durumdur. Tarihi çevrelerin yenileme ve restorasyon çalışmalarında korumacılıktan ziyade merkezin tanıtılmasına ve dolayısıyla turizme yönelik yapılan uygulamalar yerin ruhunun sürdürülebilirliği açısından sakıncalıdır.

Yapılı çevre, içinde yaşayan insanların kültürlerini, yaşam şekillerini, hayata bakış açılarını yansıtan bir oluşumdur. Gelenek ve kültür, fiziksel çevreyi oluşturan mimari üslubun temelini oluşturur (M Ebru Erdönmez & Akı, 2005). Kültürel pratikler

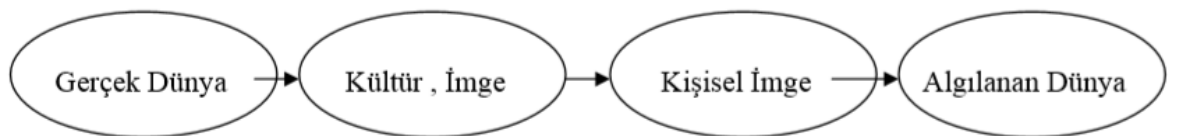
insanların temel ihtiyaçlarından doğar ve yapı tiplerini oluşturur. Yapı tipleri de yapı tarihi çevrede çeşitlilik yaratır (Şekil 2.6) (Karakul, 2019).

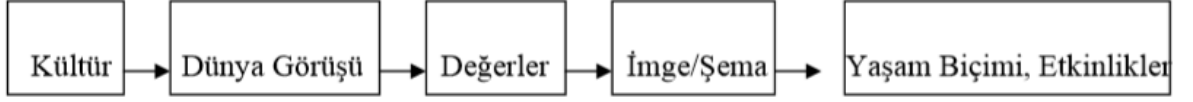
Şekil 2.6. Tarihi Çevrelerin Oluşum Süreci (Karakul, 2019).

Kültürel pratikler; ekonomik aktiviteler, sosyal pratikler ve gündelik yaşam pratikleri olarak üç gruba ayrılır. Fiziksel çevrelerin özellikleriyle (özellikle yerleşim deseni, çevre ve binaların mekânsal organizasyonu, mekanların karakteristik özellikleri, mimari ve dekoratif elemanlar) kültürel pratikler arasındaki ilişkiler ve çatışmalar tarihi çevrelerin değişim ve dönüşümü aracılığıyla incelenir (Karakul, 2011; Rapoport, 1980).

Fiziksel çevre, kültür ve bunlara karşı insanın bakışı çevresel algıyı oluşturur. Kültür insanlarda bir dünya görüşü oluşumunu sağlar ve bunun sonucunda değerler oluşur. Ortak değerler imgeleri meydana getirir ve en nihayetinde yaşam biçimi ve etkinlikler oluşur (Şekil 2.7-2.8) (Rapoport, 1977).

Şekil 2.7. Rapoport'un Kültürel Filtre Şeması (Rapoport, 1977)

Şekil 2.8 Kültür - Dünya Görüşü ve Etkinlikler İlişkisi (Rapoport, 1977)

Geleneksel çevrelerde ya da değişmekte olan herhangi bir yerde, kültürel öğelerle birlikte değişime uğrayan davranışın belirlenmesi kültür ve kent ilişkisinin doğru kurulması önemlidir (M. Ebru Erdönmez, 2005).

Bir yerin insanlar için anlamlı hale gelmesi, o yerde yaşayanların yaşam biçimleri ve kültürel davranışlarıyla ilgilidir. Tarihi çevrelerde uygun koruma kararlarının geliştirilebilmesi için kültürel değerlerin anlam ve işlevlerinin doğru tespit edilmesi gerekmektedir (Uçar, 2011). Günümüzde bu durum üzerinde yeterinde durulmamaktadır. Küreselleşen dünyada kent merkezlerini kültür, eğlence, tüketim ve turizm odaklı geliştirerek merkezi canlandırmaya yönelik yatırımlar yapılmaktadır. Bunun sonucunda kent merkezlerinde çok kültürlü yapı ve kültürel yoğunluk meydana gelmektedir (Geniş, 2011).

2.4. Bölüm Sonucu

Yerin ruhu kavramının iki temel bileşeni olan insan ve çevre, farklı disiplinlere konu olmuş ve özellikle fenomenolojik temellere dayanan çalışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. 20. yy'ın ortalarında mimarlık dünyasının çalışma konusu olan mimari fenomenoloji, günümüzde küreselleşen dünyada tasarımlara yön vermesi beklenen “yerin ruhu” kavramına ışık tutmaktadır.

Literatürde “yerin ruhu”nu oluşturan “algısal etmenler” ve “fiziksel çevre” olmak üzere iki temel faktörden bahsedilir. İnsanlar tarafından yere atfedilen anlamlar algısal faktörleri oluşturur. Fiziksel çevre ise bir yerin karakterine referans olur ve o yere özgü bir kimlik kazandırır. İnsanların yapılı çevre içerisinde o yere atfettiği anlamlar neticesinde bulunduğu eylemler sonucunda “deneyim” meydana gelir. Deneyimler insanların gündelik hayat pratiklerinin kaynağıdır (Şekil 2.9). Gündelik yaşam pratikleri aynı bölgede yaşayan insanların ortak davranışı haline gelerek kitlesel ölçeğe ulaştığı takdirde kültürden söz edebiliriz.

Şekil 2.9. Gündelik Yaşam Deneyimi Oluşumu

Zamanın etkisiyle insanların mekana/çevreye bakış açıları değişir. Kültürle beraber toplumların bulundukları yere kazandırdıklarını, simgesel olarak, dönem dönem katmanlı bir şekilde yapıları çevre üzerine yansıyan izleriyle, günümüzün tek tipleşen mekanları arasından ayırt etmek hiç de zor değildir. Fakat tek başına kalmış yapılar üzerinden o dönemin insanların yaşam şekillerine, kültürlerine ve o dönemde var olan kimliğe ulaşmak pek mümkün değildir. Çünkü toplumsal açıdan mekanların tek başlarına hiçbir anlamı yoktur. Mekanlar diğer mekanlarla anlam kazanırlar ve aralarında sürekli bir ilişki mevcuttur. Bir yapının ya da yapı grubunun ömrünü tamamladığı anda yaşam kültürünün gelecek nesillere aktarım süreci insan zihniyle olur. Fakat bu aktarım sürecinin de uzun soluklu olduğu söylenemez ve yerin ruhunda zamanla değişimler meydana gelebilir. Bu ruh tamamen yok olabilir ya da etkisi azalabilir. Günümüz dünyasında bu ruhun en güçlü hissedildiği alanlar tarihi yapıların yoğun olarak bulunduğu eski kent merkezleridir. Tarihi kent merkezlerinin korunması işte bu açıdan oldukça önemlidir. Fakat günümüzde tarihi çevrelere yapılan müdahaleler koruma amacıyla yapılmaktan ziyade sosyoekonomik nedenlerden dolayı bölgeye turist ve üst gelir gruplarını çekerek, bölgeyi canlandırmaya yönelik yapılmaktadır. Bu durum insanlar için o yere atfedilen anlamın zedelenmesine neden olmaktadır.

Kısaca mekan fiziksel olumun yanı sıra insanlar tarafından üretilen, tüketilen, birikim sağlanan, imgeler oluşturan bir sosyal olgudur. Tarihi çevrelere yapılan değişikliklerin yerin ruhu kavramı göz önünde bulundurularak yapılması, küreselleşen dünyada yalnızlaşan insanın geçmişiyle bağ kurabileceği, nefes alabileceği mekanların ve çevrelerin korunması açısından oldukça önemlidir.

3. KONYA TARİHİ KENT MERKEZİ

3.1. Tarihi Kent Merkezinin Çok-Katmanlı Kimliği

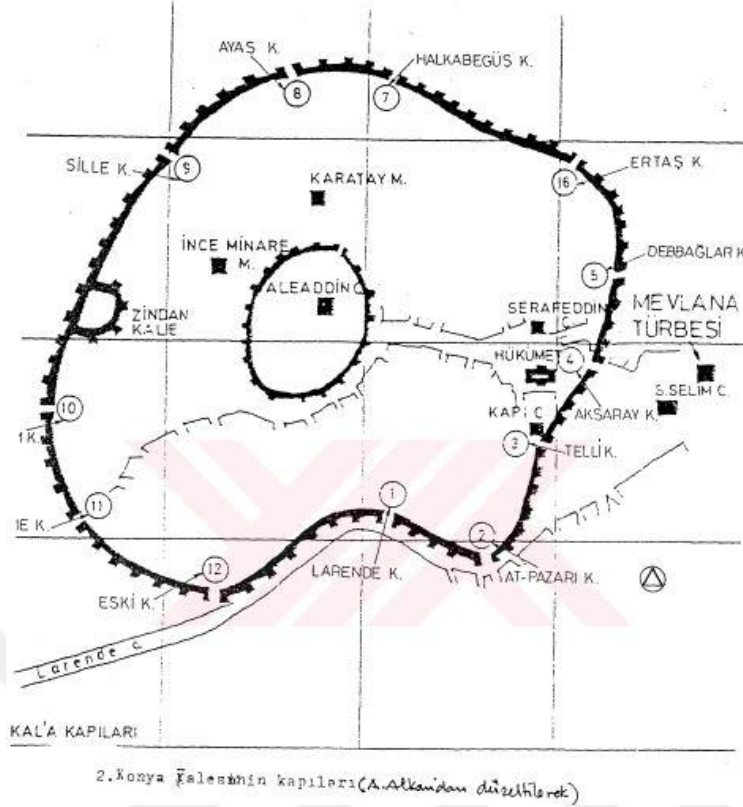
Tarihten günümüze kadar çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Konya'nın kentsel yapısı genel olarak strüktürünü korumak suretiyle katman katman birbiri üzerine eklemlenerek gelişmiştir. Bu süreçte özellikle tarihi kent merkezi çeşitli deformasyonlara maruz kalsa da geçmişten getirdiklerini biriktirerek günümüze kadar ulaşmıştır. Dönem dönem restorasyon ve renovasyon uygulamalarına maruz kalan Konya Tarihi Kent Merkezi en köklü değişimini son dönemde yaşamıştır. Yapılan bu değişimler kentin strüktürüne zarar vermeyen fakat kentteki nirengi noktalarını etkileyen ve dolayısı ile yerin ruhu'nu değiştiren uygulamalardır.

3.1.1. Konya Kentinin Tarihsel Gelişimi

Tarihten günümüze kadar Konya, dünyanın en önemli şehirlerinden biri olmuştur. Yerleşik şehir yaşamının tarih öncesi (prehistorik) dönemde başladığı bilinmektedir ve keşfedilen en eski ve en gelişmiş Neolitik yerleşim yerlerinden biri olan Çatalhöyük Konya'dadır. Alaaddin Tepesi'nde de Çatalhöyük'e benzer neolitik buluntular mevcuttur.

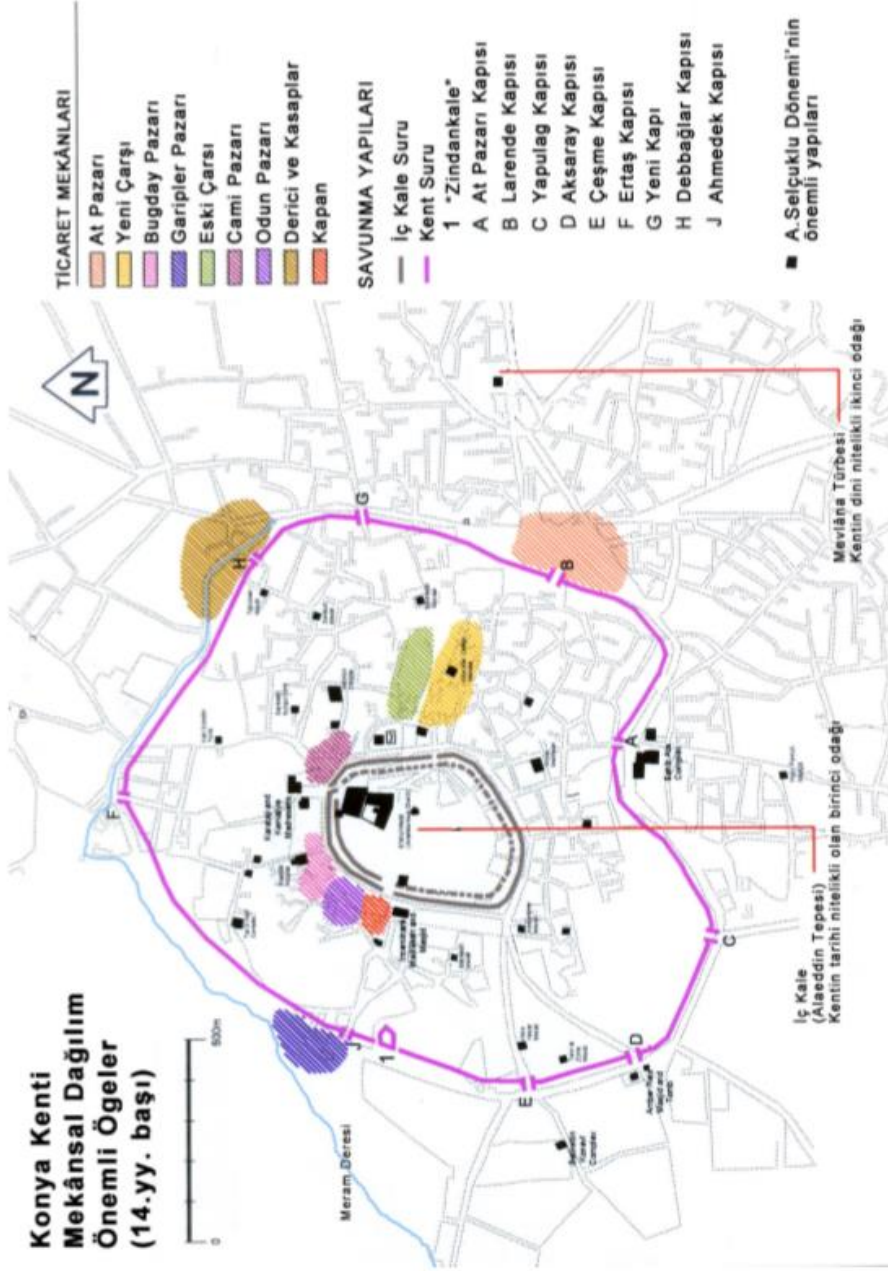
Şehrin merkezini oluşturan Alâaddin Tepesi Neolitik dönem (M.Ö 9000-5000) sonları ile Kalkolitik dönem (M.Ö. 5500-3000) başlarında kurulmuştur. M.Ö. 2000 yıllarından beri düzenli olarak iskân görmüş höyüklerden biridir. Bölgede yapılan kazı çalışmalarında Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki yerleşmelere ait bulgulara rastlanmıştır. Büyük bir imparatorluk olan Hititler de, Konya'da hâkimiyet kurmuşlardır.

Konya Selçuklular tarafından fethedildiğinde Alaaddin Tepesi etrafında suru bulunan küçük bir şehir konumundaydı. Konya, bu fetihden sonra hızla büyüyerek iç kalenin dışında gelişim göstermiştir. 1. Alaaddin Keykubat döneminde dış surlar inşa edilmiştir. İnşa edilen dış surların farklı işlevleri yerine getiren 12 adet kapısı bulunmaktadır (Harita 3.1). Bu dönemde şehre çok sayıda dini ve sosyal işlevli yapılar eklenmiştir (Karpuz, 1999).

Harita 3.1. Konya Dış Kale Kapıları (A. Alkan'dan düzeltilerek) (Yıldırım, 1997).

Selçuklu döneminin başkenti olan Konya, bilimsel, kültürel, sanatsal ve idari bakımdan gelişerek tarihteki en görkemli zamanını yaşamıştır. Bu dönemde sosyal ve siyasi yapıyla birlikte fiziksel dokuda da önemli gelişmeler olmuştur. Bu dönemde ünlenen ticari ve kültürel kimlik Osmanlı döneminde iyice sağlamlaşmıştır. Selçuklu dönemi öncesinde daha çok konumsal elverişlilikten dolayı yörüngesel gelişen bu kent, Selçuklu-Osmanlı dönemlerinde mekânsal örgütlenmenin biçimlendirdiği sosyo-mekansal bir gelişim göstermiş ve yörünge bağımlı gelişim sürecini anlamlı mekânsal kurgularla devam ettirmiştir (Harita 3.2) (Ter & Özbek, 2005).

Harita 3.2. 14. yy. sonu Konya'nın mekânsal organizasyonu (Önge, 2018).

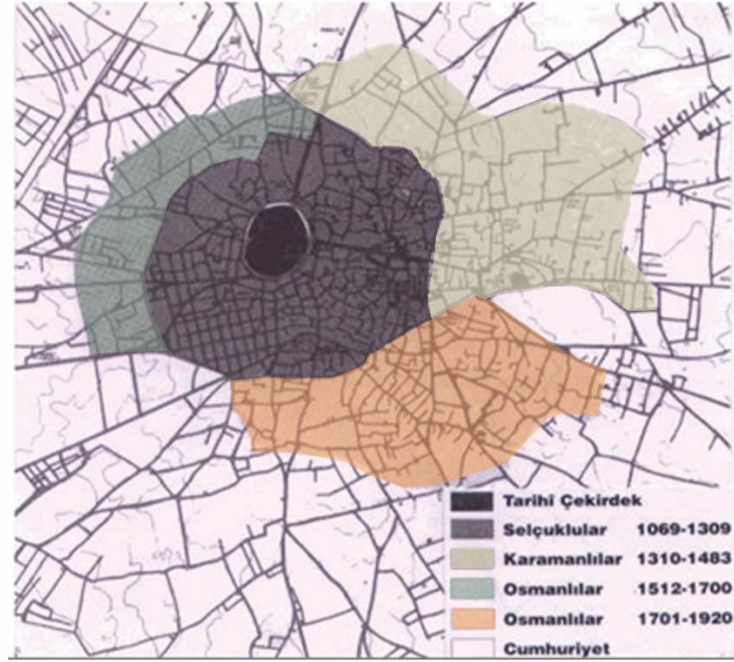
Konya, ilk yerleşildiği zamandan günümüze kadar geçen süreçte farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu yüzden Konya'da farklı medeniyetlere ait çeşitli üretim ve yapım tekniğiyle oluşturulan sanat eserleri mevcuttur. Konya'da Mısırlılardan önce hiyeroglif yazının kullanıldığı tarihte (M.Ö.3500) ilk ev mimari ve ilk kutsal yapı kalıntılarına rastlanmaktadır. Hristiyanlık devrine ait Anadolu'daki en eski Hristiyan yerleşimine ve en eski kiliselerini de bünyesinde bulundurmaktadır.

3.1.2. Tarihi Kent Merkezinin Oluşumu

Şehrin ilk çekirdeğini Büyük bir höyük olan Alaaddin Tepesi oluşturur. Yapılan kazı çalışmalarında tepenin tarihinin Tunç Çağına dayandığı bilinmektedir. Tepede Frig, Roma ve Bizans dönemlerine ait katmanlar bulunmaktadır. Selçuklu'ların Konya'yı fethettiği dönemde Konya yalnızca iç sura sahip küçük bir şehirdir (Karpuz, 1999).

Tarihi kent merkezinin yörüngeye bağlı gelişiminde kentin topoğrafyası büyük rol oynamıştır. Konya tarihi kent merkezi; sosyokültürel oluşumların ve gündelik yaşam pratiklerinin, ticari, sosyal ve idari bileşenlerle birlikte mekana yansısıyla oluşan kendine özgü fiziksel yapıya sahiptir ve bu doğrultuda gelişimini sürdürmektedir (Ter & Özbek, 2005).

Osmanlı döneminde Mevlana Türbesi'nin doğuda olmasından dolayı tarihi merkez bu alanda gelişmiştir. Mevlana Türbesi'nin kuzey ve doğusunda seçkin nitelikte yerleşim alanları oluşmuştur (Harita 3.3) (Ter & Özbek, 2005).

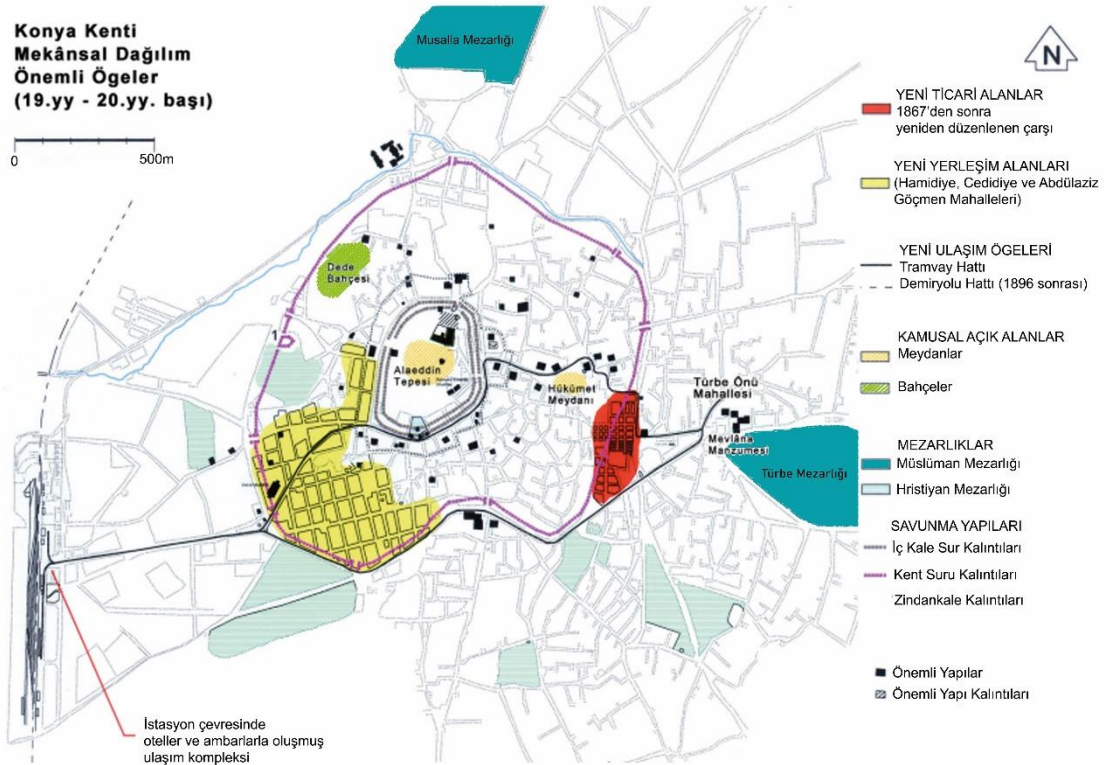
Harita 3.3. Konya kentinin mekansal gelişimi (Ter & Özbek, 2005)

Kentin fiziksel gelişimini etkileyen en önemli olaylardan biri de 1867 yılında meydana gelen büyük çarşı yangınıdır. Yangından sonra 872 “bab” küçük ve büyük dükkân, üç adet ev, iki adet cami yanmış ve kullanılabilir durumda olan hiçbir yapı kalmamıştır (Muşmal, 2008). Uzun süren yangından sonra başta yavaş ilerleyen imar

faaliyetleri sonradan hızlanmıştır. Yenilenen alanlarda iki katlı iş yerleri inşa edilmiştir (Kuş, 2012). Kentte yeni caddeler oluşturulmuştur. Alaaddin Tepesi ile Mevlana Külliyesini birbirine bağlayan Mevlana Caddesi bu caddelerden biridir (Harita 3.4) (Ter & Özbek, 2005).

19. yy sonlarında Batı'ya açılma hareketleri, hızlı nüfus artışı ve kentleşmenin de etkisiyle Konya'daki imar faaliyetleri hız kazanmıştır. Beyşehir Sulama Projesi, Alaaddin Tepesi Su Deposu, Bağdat Demiryolu Hattı'nın Konya'ya gelmesi, İstasyon ile Mevlana Müzesi arasında geniş yollar oluşturulması ve kentin içme suyu probleminin çözülmesi bu dönemde gerçekleştirilmiştir (H. Bala, 2002).

20. yy başlarında kent merkezi ile istasyon arasındaki mesafenin uzak olmasından dolayı hızlı bir ulaşım aracına gereksinim duyulmuştur. Bu ihtiyaç sonucunda 1917 yılında Selanik'ten sökülen atlı tramvay Konya'ya getirilmiş ve kurulmuştur (Fotoğraf 3.1) (Yenice, 2005).

Harita 3.4. 19.yy. sonu-20. yy başı Konya'nın mekânsal organizasyonu (Önge, 2018)

Fotoğraf 3.1. Konya Atlı Tramvayı (Konya Life Dergisi, 51. Sayı)

3.1.3. Cumhuriyet Sonrası Tarihi Kent Merkezi

1923 Konya Şehrinin Genel Haritası

1924 yılında Konya'yı tanıtmak amacıyla Konya Belediyesi tarafından Harita-i Umumiye hazırlanmıştır (Kaptan, 2018). Bu harita hazırlanmadan önce Konya'da 1867 yılında Konya çarşısı ve Kapı Cami yakınlarındaki bir kahve ocağında ciddi hasarlara sebebiyet veren büyük bir yangın çıkmıştır. Yangından dolayı birçok yapı hasar görmüş ve kullanılamaz bir hal almıştır (Muşmal, 2008). Yangından sonra yerel yönetimlerin desteği ile Konya Çarşısı için yeni planlar hazırlanmıştır. Kısa sürede yenilenen bölgede Mevlana Caddesi ve yakın çevresi cazibe merkezi konumuna gelmiştir (Harita 3.5) (Kaptan, 2018; Ter & Özbek, 2005).

1946 Nazım İmar Planı

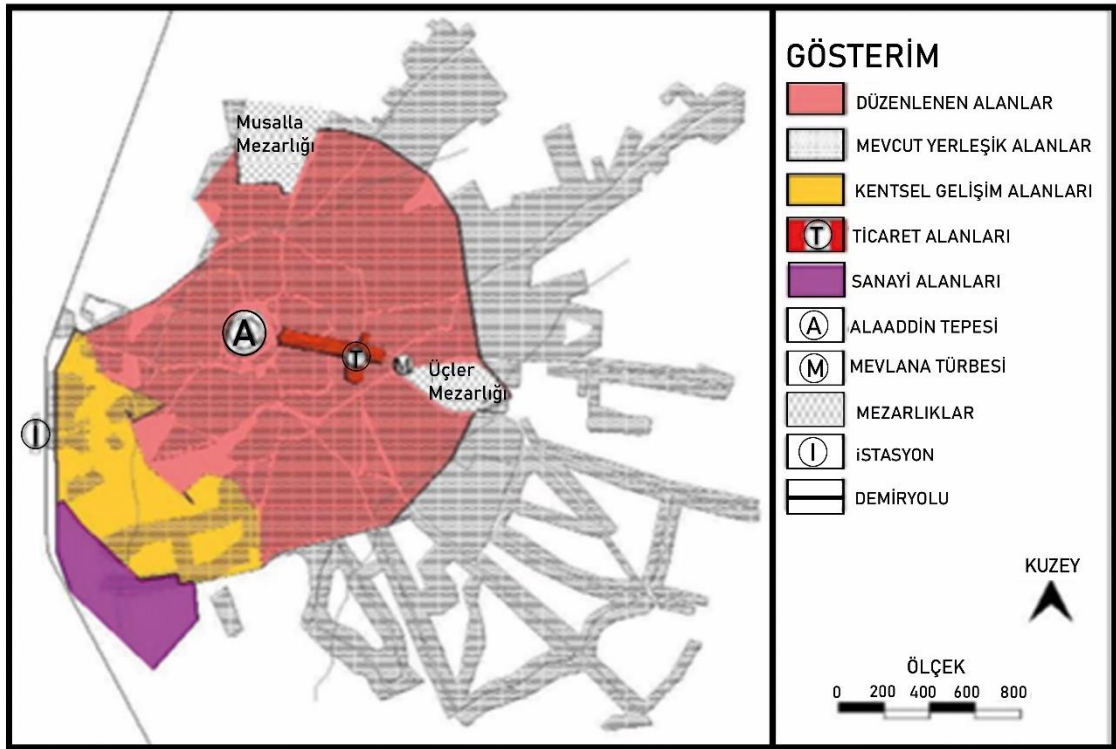
Konya'nın Y. Mimar Asım Kömürcüoğlu tarafından 1946 yılında hazırlanmış ve 1954'e kadar yürürlükte kalmıştır (Ulvi, 2003). 1946 yılı imar planına göre ulaşım sistemi; Musalla Mezarlığı'nın kuzeyinden başlayarak, kuzeydoğuda konut alanlarını çevreleyen, Mevlana Türbesi'nin batısından geçerek, kenti güneydoğuda ve güneyde kuşatan bir çevreyolu planlanmıştır. Bu yol sanayi alanlarının kuzeyinden geçerek, istasyonun doğusunda sona ermektedir. İstanbul yolu (kentin kuzey ve güney uçlarını bağlayan anayol) bu planda oluşturulmuştur. Günümüzdeki Meram Eski Yol kentin bakısından başlayıp Mevlana'da son bulmaktadır. Bu yollar haricindeki önemli yollar arasında Alaaddin-Mevlana aksı ve Meram Yeni Yol bulunmaktadır (Harita 3.6) (Kömürcüoğlu, 1947; Ulvi, 2003).

Kömürcüoğlu'nun Konya için yaptığı planın temel amacı; Konya'nın dağınık bir yerleşkeye sahip olmasından dolayı konut alanları arasındaki boşlukların yeniden düzenlenerek şehrin mevcut karakterinin korunmasıdır (H. Bala, 2002).

Bu plana göre ticaret mekanlarının Konya kentinin odak noktası olan Alaaddin bulvarı üzerinde yoğunlaşacağı belirlenmiş ve bu doğrultuda Alaaddin-Mevlana aksının ticaret bölgeleri olarak düzenlenmesine yönelik plan kararları geliştirilmiştir (Harita3.7) (Yenice, 2005).

Harita 3.6. Konya 1946 Nazım İmar Planı Asım Kömürcüoğlu (Meşhur, 2008)

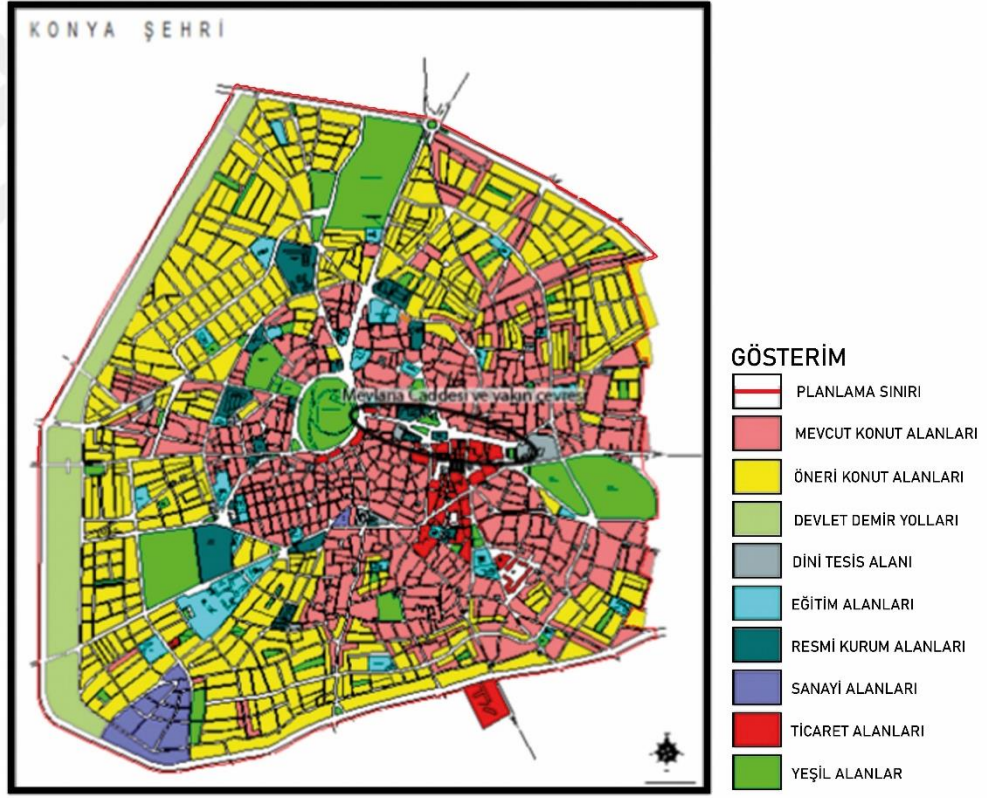

Harita 3.7. 1946 Kentsel Arazi Kullanım Şeması(Yenice, 2012)

1954 Nazım İmar Planı

Kentin hızla gelişmesi sonucu 1946 imar planı yetersiz kalmıştır. Feyzan Baydar ve Leyla Baydar tarafından 1954 yılı imar planı hazırlanmıştır (H. Bala, 2002). Bu plan Revizyon plan olarak yapılmış, 1946 yılı planında alınan kararlar büyük ölçüde devam etmiştir. Önceki plana göre kentin güneybatısında yer alan sanayi bölgesi, plan sınırı dışına alınmıştır (Baydar & Baydar, 1954).

İkinci plan döneminde kentteki ticari bölgeler 1946 planındaki konumlarından güneye ve batıya doğru kaydırılmıştır. Alaaddin Tepesine kadar devam eden bir ticaret bölgesi öngörülmüştür. 1946 planında kuzeybatıda konut alanları olarak planlanan bölge kısmen ticaret ve yönetim alanlarına dönüştürülmüştür (Harita 3.8). Bu dönemde kentin önemli açık alanları Alaaddin Tepesi, Dede Çay Bahçesi ve Fuar alanıdır (Yenice, 2005). 1954 yılı planı 1966 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Ulvi, 2003).

Harita 3.8. Konya 1954 Yılı Nazım İmar Planı (KBB arşivi) (Kaptan, 2018)

1966 Yılı Nazım İmar Planı

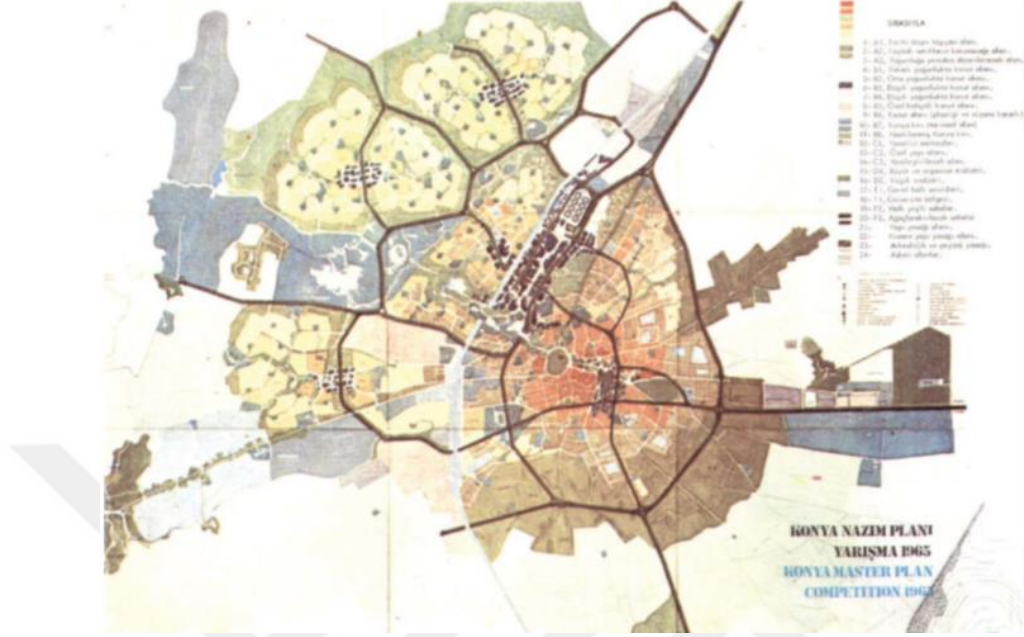
İkinci imar planının da yetersiz kalması sebebiyle yeni bir plana ihtiyaç duyulmuştur. Bu imar planı yarışma yoluyla elde edilmiştir. Toplam 34 kişinin katıldığı yarışmada Yavuz Taşçı ve Haluk Berksan birinciliği elde etmişlerdir (H. Bala, 2002).

Önceki planlara göre belirlenen başlıca problemler; kent ekonomisi büyük ölçüde tarıma bağlı olması ve tarım alanlarının düzensiz bir şekilde dağılması, kentin tarihi merkez üzerinde olup radyal bir düzensiz gelişme göstermesi, şehirlerarası ulaşımın kent merkezinden geçmesi sonucu kent içi trafiğin olumsuz etkilenmesi, artan nüfus miktarına bağlı olarak konut alanlarının yetersiz kalması olarak sıralanmıştır (H. Bala, 2002).

Yapılan plan genel olarak; geleneksel merkezle ilişkili ikinci bir merkez kurulmasını ve kuzeyde sanayi bölgelerini, batıda üniversite alanını, kentin kuzeybatıya doğru gelişimini destekleyerek güneybatıdan güneydoğuya uzanan kuşakta da tarım alanlarının gelişmesini öngörmüştür (H. Bala, 2002).

Bu planda şehirlerarası trafiğin şehir içi trafiği üzerindeki baskısının kaldırılması amacıyla kuzeyde Ankara-İstanbul yolu girişinde (Nalçacı Caddesi) otogar (günümüzde Kule Site'nin bulunduğu alan) önerisi getirilmiştir. Ayrıca şehirler arası trafik ile şehir

içi trafiğini birbirinden ayırmak için şehrin doğu, kuzey ve güney yönlerine çevre yolu açılmıştır (Harita 3.9) (Ulvi, 2003).

Harita 3.9. 1966 Yavuz Taşçı-Haluk Berksan Planları (Meşhur, 2008).

1984 Yılı Çevre Düzeni Planı

1967-1983 yılları arasında farklı yeni konut bölgelerinin planlaması yapılmıştır. Fakat hızlı nüfus artışından dolayı konut alanları yetersiz kalmıştır. Ayrıca üniversite alanı ve sanayi bölgelerinin kent merkezine uzak olmasından dolayı kaçak yapılaşmalar görülmüştür. Plansız gelişmelerin kontrol altına alınması gerekçesiyle yeni bir plan hazırlanmıştır. Bu plan ilk üst ölçekli plan özelliği göstermektedir (Yenice, 2012).

Yaklaşık 128.600 ha alanını kapsayan çevre düzeni planda, 2000 yılı kent nüfusunun 1.300.000 kişiye ulaşacağı öngörülmüştür (H. Bala, 2002) .

Kentin güney kesimindeki toprakların verimli olması ve doğu-batı bölgelerinin zemin yapısı nedeniyle yerleşmeye uygun olmamasından dolayı 1984 planı, kentin kuzey yönünde gelişmesini desteklemiştir. Bu planın iki temel amacı vardır (Yenice, 2012);

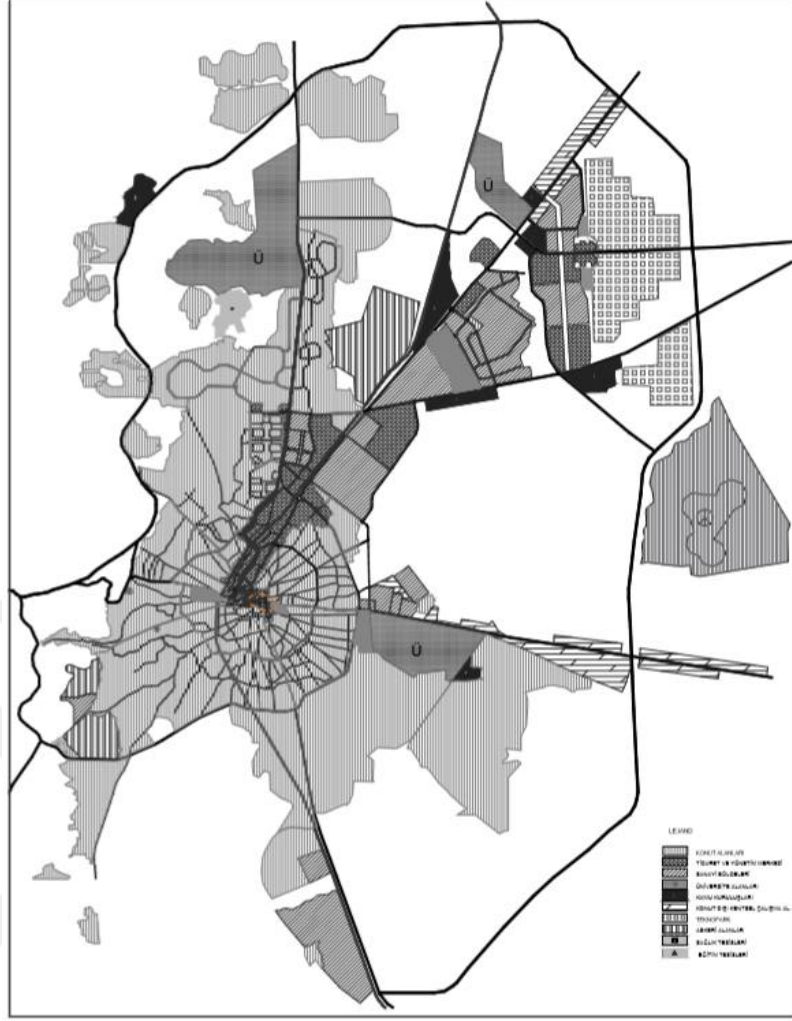
1. Tarihi ticaret merkezi etrafında gelişen orta ölçekli bir şehrsel yapıdan çok merkezli bir metropol yapısına geçiştir.
2. Aslında tarıma dayalı şehir ekonomisinin sanayi sektörü merkezli gelişiminin sağlanmasıdır.

1997 Yılı Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı

2863 KTVK Kanunu kapsamında 1984 yılında Konya kentinde birtakım koruma bölgesi kararı alınmıştır. Bu kararlar, Tarihi Kent Merkezi ve Alâeddin Tepesi ile Meram bölgesini kapsayan kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanları kararlarıdır. Bu kararların arkasından, önce Meram Doğal Sit Alanı (1992) sonrasında ise Konya tarihi kent merkezi (1997) Koruma Amaçlı İmar Planları oluşturulmuştur. Bu plan 2009 yılında yürürlüğe girmiştir ve tarihi kent merkezinde koruma–yenileme ve restorasyon çalışmaları sürmektedir (Harita 3.10) (Yenice, 2012).

Konya Koruma Amaçlı İmar Planı'nın temel amaçları;

- Bedesten ve doğu-batı kesimindeki konut alanları, Şerafettin Cami'nin doğu ve batısında kalan alanlar, Şems Tebrizi Türbesi ve çevresinde sağlıklaştırma, düzeltme, canlandırma ve gerekli durumlarda dönüşüm uygulamaların yapılması,
- Birden fazla ulaşım ağı ile desteklenmesi ve bu ulaşım alanlarının birbirini tamamlayıcı şekilde planlanması, geleneksel çarşı alanında yaya bölgelerinin artırılması,
- Plan alanı içerisinde bulunan tarihi dokunun, yüksek yapılar arasında kalmaması için bina yüksekliklerinin sınırlandırılması,
- Tarihi yapıların özgün kimlikleri korunarak yenilenmesi, cephelerinin tarihi dokuya uygun olması için cephe düzenlemesi çalışmaları yapılması, cadde ve sokak elemanları ile peyzaj uygulamalarının tarihi dokuyu bozmadan yeniden düzenlenmesi,
- Mekân kullanıcısının her türlü ihtiyacını karşılayabilecek ve sosyal hayatın da desteklendiği işlevlerin getirilmesi,
- Mevlana Türbesi'nin bulunduğu alanın silüetini etkileyen işlevlerin kaldırılarak, meydan düzenlemesinin yapılması,
- Şerafettin Cami ve Kayalıpark çevresinde yayalar için daha kullanışlı kentsel dış mekân alanlarının oluşturulması,
- Alaeddin Tepesi'nde arkeolojik kazılar ile tarihi mirası koruma çalışmalarının yapılması,
- Mevlana Caddesi'nin güneyinde bulunan ve mekân çeşitliliğinin sağlandığı ticaret alanının korunması,
- Yoğun araç trafiğinin azaltılması ve toplu taşımanın yaygınlaştırılması için Alaeddin-Yeni Adliye arasında tramvay hattının yapılması,

Harita 3.11. 1999 Nazım İmar Planının 2020 yılı plan öngörüsü (Kaptan, 2018).

3.2. Konya Tarihi Kent Merkezinde Yerin Ruhu'nun Değişimi ve Bu Değişimi Etkileyen Etmenler

3.2.1. Sosyo-Kültürel Yapı

İnsanların hayatları boyunca maddi ve manevi olarak ürettiği gelenekleri, görenekleri, dili, edebiyatı, giyimi, mimarisi v.b. özelliklerin çevreyle olan ilişkisi kültürü oluşturur. Nesilden nesile aktarılan kültür bir toplumun özgün durumudur ve o topluma kimlik kazandırır. Kentsel kimliğin bir bileşeni olan kültür, insan çevre ilişkisinin eylemlere dönüşmesinde etkin role sahiptir.

Konya tarihi kent merkezinin sosyokültürel yapısına, merkezdeki meydanların ve sur kapılarının tarihsel işlevlerinin incelenmesiyle ulaşılabilir. Tarihten günümüze

meydanların fiziksel sınırları tam anlamıyla korunamamıştır fakat sosyal eylemlerin meydanlara olan etkisi sürekliliğini korumaktadır.

Osmanlı ve Selçuklu dönemlerinde tarihi kent merkezinin önemli açık alanlarını, sur kapılarının etrafında konumlanan çarşılar ve kent meydanları oluşturur. Çarşılar o dönemlerde günlük ihtiyacın karşılandığı yerler, meydanlar ise sosyal iletişimin farklı şekillerde ortaya çıktığı yerler olarak varolmuştur. Meydan, geniş ve yeşil bir alan özelliği taşıdığı için, diğer Anadolu kentlerinde olduğu gibi “Gök Meydan” olarak adlandırılmıştır. Devlet merasimleri için hazırlanan bütün etkinlikler meydanlarda yapılmış ve bu alanlar hükümdar, devlet görevlileri ve halkın şenlik alanı olmuştur. (Baykara, 1985). Osmanlı İmparatorluğu döneminde yerleşim sınırlarının genişlemesi sonucunda günümüzde Musalla Mezarlığı olarak bilinen alanda bulunan meydan, fonksiyonunu yitirmiş ve Hükümet Konağı’nın önü kent meydanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, meydanda tahta çıkış ve sene-i devriye (cülus) merasimleri yapılmıştır. 1991 yılında bu meydanın altına Yer Altı Sarraflar Çarşısı yapılmış ve üzeri ise kısa süreli dinlenme amacıyla tasarlanmıştır. Günümüzde halen aynı amaca hizmet etmektedir (Ter & Özbek, 2005).

3.2.2. Sosyo-Ekonomik Yapı

İlk iskan ve ticaret merkezi olma özelliği taşıyan Konya tarihi kent merkezi günümüzde sahip olduğu kültürel mirasının yanı sıra kamu kurum ve kuruluşlarıyla beraber hizmetler sektörünün bulunduğu, halkın mal ve hizmet olanaklarına kolay bir şekilde ulaşabildiği çekirdek merkez konumundadır. Vilayet binasını ve belediyenin farklı kuruluşlarını yapısında tutarak yönetsel merkez kimliğine de sahiptir. Aynı zamanda geleneksel merkezde çok katlı yapı inşasına izin verilmesi, merkezin iş alanı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Mekan ve fonksiyondaki bu değişim, yeni merkezin sosyal, kültürel, idari ve ticari odak olarak gelişimini engellemiş ve tarihi kent merkezinin ana merkez olma özelliğini sürdürmesine sebep olmuştur (Ter & Özbek, 2005).

Konya’da çarşı, aynı işi yapan esnafların saf’lar halinde bir arada bulunduğu bir düzende oluşturulmuştur. 13. yüzyılın başında varlığı bilinen Yeni ve Eski çarşıyla birlikte, Buğday Pazarı, Kasaplar, Kavaflar, Kuyumcular, Pamukçular, Şekerciler, Ayakkabıcılar (Haffaflar) ve Garipler Çarşısı kurulmuştur. 13. yüzyılın sonlarında ise

Odun Pazarı, Külâhçılar ve Cami Çarşıları ile At Pazarı ve Attarlar Çarşısı bu çarşılar eklenmiştir.

Tarihi kent merkezinde bulunan hanlar ticaretin gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. Günümüzde mimari özelliklerini halen yitirmemiş olan Nakipoğlu Han, Mecidiye Han gibi hanlarda çoğunlukla günlük ticaret yapılmaktadır. Yılanlı Medrese gibi farklı fonksiyona sahip olan yapılar da bugün yine ticari işlevde varlığını sürdürmektedir. Mevlana Caddesi'nin güneyinde, İstanbul Caddesi'nin büyük oranda doğusunda bulunan geleneksel çarşı kentin en eski ticaret alanlarıdır. Geleneksel çarşının farklı gelir düzeyine hitap etmesi merkezin aktif olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Sobacılar, terziler, sarraflar gibi el emeği gerektiren imalat ve satışın yapıldığı dükkanlarda artık sadece satış yapılmaktadır. Geleneksel çarşıda temel olarak giyim, ayakkabı, konfeksiyon ve hediyelik eşya satışı yapılmaktadır. Geleneksel tarihi çarşı içerisinde yer alan Kapı Camii ve Aziziye Camii etrafında, özellikle hızlı tüketim ürünlerinin satıldığı küçük ticari birimler bulunmaktadır (Ter & Özbek, 2005).

Mevlana Külliyesi'nin çevresinde, geleneksel özellikte el sanatlarına (halı, kilim, ahşap oyma, kuyumcu, deri giyim-kuşam vb.) ait hediyelik eşyaların satıldığı ticari birimler mevcuttur. Ayrıca bölge halkının Mevlana Külliyesi'ni hacca giderken ve hac dönüşünde ziyaret etmeleri, Mevlana Caddesi ve Türbe Caddesi'nde dini hediyelik eşya satan dükkanların artmasını sağlamıştır. Bu alanda çok fazla otel restoran ve pastanenin bulunmasının en önemli sebebi bölgenin turistik yapısıdır. (Ter & Özbek, 2005).

Tarihi kent merkezinin sosyoekonomik yapısı, hem fiziksel yapının olanaklarıyla tarihsel birikimin kente kazandırdığı farklı kentsel faaliyetlerle şekillenmiştir. Günümüzde Konya tarihi kent merkezindeki saf düzeninin yeni bir dizi ticari fonksiyonlarla kuvvetlendirilmesi, kentin yeni şekillenmeye başlayan modern merkez işlevlerine eklenme çabasının bir göstergesi olarak düşünülebilir (Ter & Özbek, 2005).

3.2.3. Fiziki Çevre

Doğal Bileşenler

Kent sahip olduğu topoğrafya ile çevresine göre avantajlı konumdadır. Hafif engebeli bir topoğrafyaya sahip olan kent ortalama yüksekliği 1024 m'dir. 1080 m yüksekliğindeki Alaaddin Tepesi kentin en yüksek alanıdır. En alçak noktası olan Aslım

Bataklığı ise 975 m yüksekliğindedir (Anonim, 1963). Konya kenti Anadolu'nun merkezinde kuzey, güney, doğu, batı illerinin ulaşım ağında en önemli düğüm noktalarından biri üzerinde bulunmaktadır (Harita 3.12). Kuzeyde Ankara, kuzeybatıda Afyon-İstanbul, doğuda Ereğli-Aksaray, güneyde Adana-Karaman, batıda Isparta-Antalya karayolu bağlantıları ile ülke genelinde güçlü bir ulaşım ağına sahip olan kent, demiryolu hattı ile de Afyon, Eskişehir, İstanbul, Adana gibi önemli merkezlere bağlanmaktadır (Alkan, 1994).

Harita 3.12. Türkiye Haritası (URL-1).

Yapay Bileşenler

Konya kenti Selçuklu, Meram ve Karatay Belediyesi olmak üzere 1987 yılında üç merkez ilçeye ayrılmıştır. Bu üç ilçe için üretilen plan kararlarındaki farklılıklar bölgelerin değişim ve dönüşümlerini etkileyerek bugünkü halini almasını sağlamıştır (Topçu, 2011).

Yeşil kentsel dokusuyla bilinen Meram Bölgesi doğal sit alanı içerisinde yer almaktadır. Yapısal olarak büyük parseller içerisinde tek ya da iki katlı konutların bulunduğu alan genellikle üst gelir grubuna hitap etmektedir.

Sahip olduğu eski tarihi dokusuyla Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamına giren Karatay Bölgesi kentin ilk yerleşim alanlarından biridir ve tarihsel süreçte kent merkezi işlevini sürdürmüştür. Genellikle alt gelir grubuna hitap etmektedir.

Hızlı kentleşmenin getirdiği yüksek katlı konutların yoğun olarak bulunduğu Selçuklu Bölgesi günümüz modern kentlerinin özelliklerini taşımaktadır. Genellikle orta üst gelir grubuna hitap etmektedir.

3.2.4. Tarihi Kent Merkezinin İmaj Öğeleri

Lynch'e göre kentteki yollar, bölgeler, odak noktaları, sınırlar ve nirengiler kenti oluşturan ve kentin algılanmasını sağlayan yapılardır. Bu oluşumlar kentin imajını etkileyen temel bileşenlerdir. Bir kenti genel hatlarıyla tanımlayan bu imgelerin değerlendirilmesi alan büyüklüğüne göre değişiklik gösterebilir. Kentsel ölçekte yapılan bir değerlendirmeyele ülkesel ölçekte yapılan değerlendirmeler arasında farklılıklar olması olağandır.

Yollar

Yollar, gözlemcinin izlediği kanallardır. Genellikle ara ara veya sürekli olarak hareket ederler. Sokaklar, yürüyüş yolları, toplu taşıma hatları, kanallar, demiryolları gibi unsurlar pek çok insanın imajındaki baskın unsurlardır. İnsanlar şehrin içinden geçerken şehri gözlemlerler ve bu yollar aracılığıyla diğer çevresel unsurlar organize edilir ve ilişkilendirilir (Lynch, 1960).

Konya tarihi kent merkezinin algılanmasında etkili olan önemli yollar; Alaaddin Bulvarı, Atatürk Caddesi, Mimar Muzaffer Caddesi, Mevlana Caddesi ve İstanbul Caddesi'dir (Harita 3.13). Bu yollar tarihi kent merkezinin şekillenmesinin sağlayan akslardır.

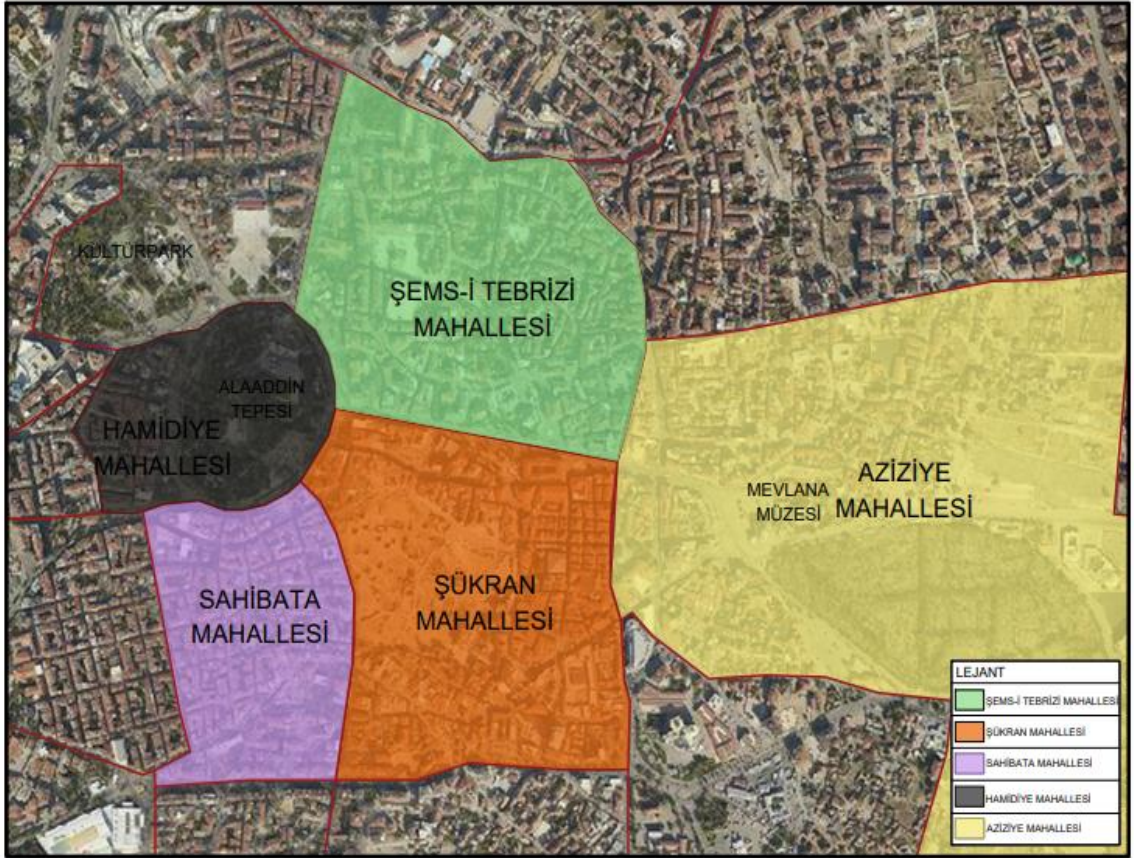

Harita 3.13. Tarihi Kent Merkezi Ana Akslar (Kişisel Arşiv).

Bölgeler

Bölgeler bir kentteki orta ya da büyük alanlardır. İnsan bir bölgeye girdiği zaman zihinsel olarak bölgede ortak tanımlayıcı birtakım özellikler olduğunu algılar. Bu özellikler dışarıdan da fark ediliyorsa dış referans amacıyla kullanılırlar. Birçok gözlemci kent içerisinde yolların mı yoksa bölgelerin mi daha baskın unsur olduğu konusunda bireysel farklılıklar gösterse de bu durum yalnızca insana değildir. Kente göre de değişen bir durumdur (Lynch, 1960).

Konya Tarihi Kent Merkezi; üç merkez ilçe olan Meram, Selçuklu ve Karatay sınırlarında beş mahalleden oluşmaktadır. Bunlar Hamidiye Mahallesi, Sahibata Mahallesi, Şükran Mahallesi, Aziziye Mahallesi ve Şems-i Tebrizi Mahallesi'dir. Şems-i Tebrizi ve Aziziye Mahalleleri Karatay Belediyesi, Şükran ve Sahibata Mahalleleri Meram Belediyesi, Hamidiye Mahallesi ise Selçuklu Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 3.14) (Yenice, 2011).

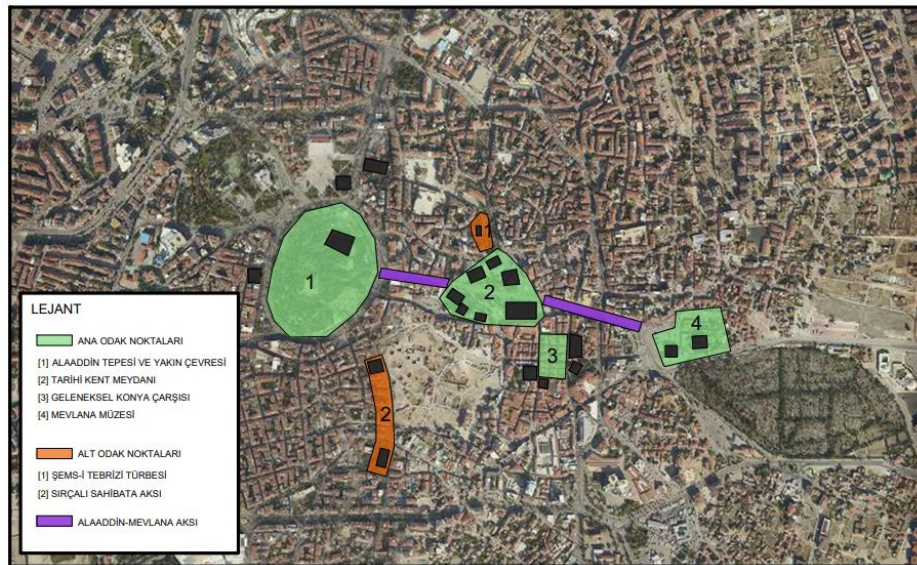

Harita 3.14. Konya Tarihi Kent Merkezi Mahalle Sınırları (Yenice, 2011' den düzeltilerek).

Odak Noktaları

Odak noktaları, bir kentteki gözlemcinin yoğun olarak gittiği ve kullandığı stratejik noktalardır. Bunlar öncelikle kavşaklar, mola yerleri, yolların kesişmesi veya yaklaşmasıyla oluşan yerler ya da bir yapıdan diğerine geçiş alanları olabilir. Bunlara ek olarak bir sokak köşesi, kapalı bir meydan gibi bazı kullanım ya da morfolojik karakterlerin yoğunlaşmasıyla önem kazanan düğüm noktaları olabilir. Bu yoğunlaşma noktaları üzerinde bulunduğu bölgenin bir sembol olarak özünü ifade eder. Bu özler çekirdek olarak adlandırılabilir. Odak noktaları yol ve bölge kavramıyla yakından ilişkilidir. Çünkü yolların kesişimi ve bölgelerin simge elemanı konumundadır. Hemen hemen her alanda bir düğüm noktası bulunur fakat bunlardan bazıları baskın özellik gösterir (Lynch, 1960).

Konya tarihi kent merkezinde 4 tane ana odak bulunmaktadır. Bunlardan ilki Alâeddin Tepesi ve yakın çevresidir. İkinci ana odak Mevlana Türbesi ve yakın çevresi, üçüncü odak bölge ise Mevlana caddesi üzerinde bulunan Valilik Binası ve yakın çevresidir. Bu alanda bulunan tarihi Osmanlı dönemine dayanan Valilik Binası, Şerafeddin Cami, PTT Binası, Mahkeme Hamamı, Ziraat Bankası Binası ve yapımı Selçuklu dönemine ait olan İplikçi Cami önemli anıtsal yapılar içindedir. Dördüncü ve son odak bölgesi ise geleneksel Konya çarşısını kapsayan Bedesten bölgesidir. Bu alandaki önemli yapılar; Kapı Cami, Aziziye Cami, Mecidiye Hanı, Nakipoğlu Hanı ve geleneksel ticari dükkân gruplarıdır (Harita 3.15).

Harita 3.15. Konya Tarihi Kent merkezi odak noktalarının mekânsal dağılımı (Yenice, 2011'den düzenlenerek).

Konya tarihi kent merkezinde iki yan odak bölge mevcuttur. Bu alanlardan ilki Şems-i Tebrizi Külliyesi ve yakın çevresidir bu odak noktalarından birini ifade eder. Günümüzde Şems Parkı olarak anılan bölge Konya tarihi kent meydanının ve Şerafeddin Cami'nin kuzeyinde bulunmaktadır. Bir diğer yan odak bölge ise Sırçalı Medrese ve Sahibata Külliyesinin bulunduğu alandır (Harita 3.15).

Sınırlar

Sınırlar, gözlemci tarafından yol olarak kullanılmayan ya da düşünülmeyen doğrusal elemanlardır. Kıyılar, demiryolu geçişleri, duvarlar gibi iki bölge arasında devam eden sürekli oluşumlardır. Koordinat eksenlerinden ziyade yanıl referanslardır. Bu tür sınırlar, bir bölgeyi diğerinden ayıran, az çok nüfuz edilebilir engeller olabilir; ya da iki bölgenin birbiriyle ilişkili ve bir araya geldiği dikişler, çizgiler olabilir. Bu sınır unsurları, muhtemelen yollar kadar baskın olmasa da, birçok insan için, özellikle bir şehrin su veya duvar taslağında olduğu gibi, genelleştirilmiş alanları bir arada tutma rolünde önemli organizasyon özelliği gösterir (Lynch, 1960).

Konya tarihi kent merkezinde Alaaddin-Mevlana aksına eklenen tramvay hattı kentin gelişim yönünü etkileyen sınır elemanı olarak düşünülebilir.

Nirengiler

Nirengiler, başka bir nokta referansı türüdür. Ama bu durumda insanlar gözlemci olarak onların içine girmez, onların dışındadır. Genellikle oldukça basit bir şekilde tanımlanmış fiziksel nesne: bina, işaret, mağaza veya dağ vb. olarak tarif edilir. Bazı nirengiler, tipik olarak birçok açıdan ve mesafeden görülen, daha küçük öğelerin üst kısımlarını gören ve radyal referanslar olarak kullanılan uzak noktalardır. Şehir içinde veya tüm pratik amaçlar için sabit bir yönü simgeleyecek kadar uzakta olabilirler. Bunlar izole kuleler, altın kubbeler, büyük tepelerdir. Güneş gibi hareketi yeterli olan hareketli bir nokta bile yavaş ve düzenli, kullanılabilir. Diğer nirengi noktaları öncelikle yereldir, yalnızca sınırlı yerlerde ve belirli yaklaşımlardan görülebilir. Bunlar sayısız işaretler, mağaza çoğu gözlemcinin görüntüsünü dolduran cepheler, ağaçlar, kapı kolları ve diğer kentsel imgelerdir. Sıklıkla kimlik ve hatta yapı ipuçları olarak kullanılırlar ve tanıdık hale geldikçe insanda güven duygusu yaratmaktadırlar (Lynch, 1960).

Konya Tarihi kent Merkezi bu tür yapılar bakımından oldukça zengindir. Alaaddin Tepesi, Alaaddin Cami (Fotoğraf 3.5), Karatay Medresesi (Fotoğraf 3.3), İnce Minareli Medrese (Fotoğraf 3.4), İplikçi Cami (Fotoğraf 3.7), Ptt Binası (Fotoğraf 3.8), Valilik Binası (Fotoğraf 3.9), Şerafettin Cami (Fotoğraf 3.6), Şems Külliyesi (Fotoğraf 3.16), Geleneksel Çarşı (Bedesten), Kapı Cami (Fotoğraf 3.10) ve Mecidiye Hanı Çevresi (Fotoğraf 3.11), Aziziye Cami (Fotoğraf 3.12), Sırçalı Medrese (Fotoğraf 3.13), Sahip Ata Külliyesi (Fotoğraf 3.14), Mevlana Müzesi ve Sultan Selim Cami nirengi noktaları olarak kabul edilebilir (Fotoğraf 3.15).

Fotoğraf 3.2 Karatay Medresesi (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.3. İnce Minareli Medrese(Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.4. Alaaddin Cami (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.5. Şerafettin Cami (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.6. İplikçi Cami (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.7 Ptt Binası (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.8. Valilik Binası (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.9. Kapı Cami (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.10. Mecidiye Hanı (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.11. Aziziye Cami (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.12. Sırçalı Medrese (Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.13. Sahip Ata Cami(Kişisel Arşiv)

Fotoğraf 3.14. Mevlana Türbesi (URL-2)

Fotoğraf 3.15. Şems Türbesi (Kişisel Arşiv)

3.3. Konya Tarihi Kent Merkezi'nde Yapılan Kentsel Koruma Projelerinin Yerin Ruhu'na Etkisi

Yerin Ruhu'nun değişiminde ekonomik ve sosyal etkilerin yanında siyasi ve politik kararlarında etkisi oldukça fazladır. Konya Tarihi Kent Merkezinin son dönem sahip olduğu kimlik elemanlarının değişiminde yerel yönetimin kararları oldukça etkili olmaktadır. Kentteki son dönem çalışmalarından, kent içi ana ulaşımın değiştirilmesi, tarihi çevrelerin korunmasına yönelik yapılan projeler, kent için tasarlanan kentsel mobilyaların etkisi ve kentte yeni kentsel mekanların yaratılması kentte yerin ruhunun değişiminde etkili olmaktadır.

2009 yılında yürürlüğe giren Koruma Amaçlı İmar Planı doğrultusunda tarihi kent merkezinde birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bedesten bölgesinin sağlıklılaştırılması bu kapsamda yapılan projelerden biridir. Bu projeyle çarşıdaki yaya bölgeleri arttırılmış ve bölgedeki dükkanlar onarılmıştır (Fotoğraf 3.17- 3.18).

Fotoğraf 3.16. Bedesten Onarılmadan Önce (URL-3)

Fotoğraf 3.17. Bedesten Onarıldıktan Sonra (Kişisel Arşiv)

Alaaddin-Adliye arası cadde tramvayı Mevlana Caddesi'nin kimliğine farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu kapsamda cadde yoğun araç trafiğinden arındırılarak yaya öncelikli bir güzergah haline gelmiştir fakat yeşil alanlardaki azalma caddenin kimliğini yok etmiştir (Fotoğraf 3.19- 3.20).

Fotoğraf 3.18. Tramvay Hattı Eklenmeden Önce Alaaddin Mevlana Aksı (URL-4)

Fotoğraf 3.19. Günümüz Alaaddin Mevlana Aksı (Kişisel Arşiv)

Mevlana Türbesinin bulunduğu alanın silüetini etkilediği düşünülen ağaçlar kaldırılmıştır. Alandaki büyük boşluk farklı peyzaj elemanlarıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Bu durum alanın kimliğini büyük ölçüde zedelemiştir. Cresswell, T. (2013), mekanların başka mekanlarla ilişkisi ve etkileşimi olması sebebiyle “ilişkisel” olduğunu ve bu sayede anlam kazandığını ifade etmiştir. Fenomenolojik açıdan insan ve fiziksel çevre arasındaki bağ, uzun yıllardır orada bulunan ve insanların zihninde Mevlana Türbesi ile özdeşleştirilen yeşil alanın kaldırılmasıyla zayıflamıştır (Fotoğraf 3.21- 3.22). Ağaçlar kaldırılmadan önce yoğun bir şekilde kullanılan alan, ağaçlar kaldırıldıktan sonra iklim şartlarına daha açık hale geldiğinden (yazın aşırı sıcak, kışın aşırı soğuk) kullanıcılar için tercih edilmemektedir. Alan insanların kullanımından mahrum bırakılmıştır. Bu durum da temelde insan ilişkileriyle varolan yerin ruhunu olumsuz etkileyecektir.

Fotoğraf 3.20. Ağaçlar Kaldırılmadan Önce (URL-5)

Fotoğraf 3.21. Günümüz Mevlana Meydanı (Kişisel Arşiv)

Konya'nın en önemli sorunu olarak görülen ve tarihi dokuyu bozduğu düşünülen Mevlana Türbesi ile Bedesten arasındaki Mevlana Çarşısı yıkılarak yerine geleneksel çarşıya uyum sağlayacak yapının yapılması planlanmaktadır (Fotoğraf 3.23- 3.24). Anket çalışmamızda bu durumun kullanıcılar tarafından nasıl karşılandığının cevapları aranmıştır.

Fotoğraf 3.22. Yıkılan Mevlana Çarşısı (URL-6)

Fotoğraf 3.23. Yapılmakta olan Mevlana Çarşısı (URL-7)

Yapılması planlanan diğ er bir değişiklik Mevlana Türbesi'nin kuzeyi için planlanan kentsel dönüşüm projesidir. Bu proje kapsamında Mevlana Meydanı'na bakan ve kötü bir görünüme sahip olduğu düşünülen Eski İl Kültür ve T rizm müdürlüğü Binası yıkılarak yerine yapımı tam olarak tamamlanmayan yeni bina yapılmıştır (Fotoğraf 3.25-3.26) .

Fotoğraf 3.24. Eski İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (URL-8)

Fotoğraf 3.25. Yeni İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası (Kişisel Arşiv)

3.4. Bölüm Sonucu

Konya Tarihi Kent Merkezi ilk oluşumundan bu yana Alaaddin Tepesi etrafında gelişmiştir. Cumhuriyet Dönemi sonrasında çeşitli imar planlarıyla düzenlemeye tabi tutulan merkez zamanla çekim merkezi konumuna gelmiştir. İl  zamanlar nüfusun az olması sebebiyle sanayiden konut alanlarına kadar birçok fonksiyonu içinde bulunduran merkez nüfusun artması ve çevreye yönelmesi dolayısı ile, yalnızca geleneksel ticaret ve hizmet alanlarında varlığını sürdürmüştür.

Son 20 yıla kadar büyük bir değişime maruz kalmayan Konya Tarihi Kent Merkezi son dönemde hızlı bir dönüşüm içerisine girmiştir. Lynch'in kenti oluşturan ve kentin algılanmasını sağlayan yapılarında (yollar, bölgeler, odak noktaları, sınırlar ve nirengiler) büyük bir değişiklik olmadığından tarihi merkezin genel strüktürünü koruduğunu söyleyebiliriz. Fakat 2000 yılından sonra kent merkezinde yapılan kentsel koruma projeleri bölgede yıkım faaliyetleri içerdiğinden, yerin ruhunda farklılaşmalara sebep olmuştur. Özellikle Mevlana Türbesi yakın çevresine yapılan müdahaleler insan zihninde kopmalara sebep olabilecek yıkımlar içermektedir. Mevlana Çarşısı'nın yıkılması ve yerine geleneksel tarzda iki katlı dükkanlarının yapılmasının planlanması, Mevlana Meydanı'ndaki yeşil alanın kaldırılması ve Mevlana Meydanı'nın kuzeyi için planlanan kentsel dönüşüm projesi yer üzerinde, sosyolojik ve psikolojik etkilerle beraber kültürel anlamda da bir değişimin varlığına işaret etmektedir. Tüm bu olgular şüphesiz yerin ruhunda anlam kayıplarına yol açacaktır.

Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde bu anlam kayıplarının ne ölçüde olduğu ve insanların tarihi çevreden ve yerel yönetimlerden neler beklediğinin cevapları aranacaktır.

4. MEVLANA MEYDANI ÖRNEĞİNDE “YERİN RUHU” KAVRAMININ KULLANICILAR TARAFINDAN BELİRLENMESİ

Teorik arka planda elde edilen bulgular sonucundan “yerin ruhu” kavramının fenomenolojik bir kavram olduğu ve insan ile çevre arasındaki iletişim sonucu oluştuğu belirlenmiştir. Bu kapsamda alanda yapılan değişimlerin yerin ruhuna etkisinin ölçülmesinin en güvenli yolu o bölgeyi tanıyan, kullanan ve yaşayan insanlara ulaşmaktır. İnsanların bölge ile ilgili hissettikleri, bölgenin 20 yıl önceki durumu ile günümüzün karşılaştırılması, bundan sonra nasıl bir yol izlenmesi gerektiği kullanıcı gözünden değerlendirmeye alınmıştır. Yerel ve Ulusal Miras kuruluşlarının, yer ruhunun ve çevresinin bozulmasını önlemek için uzun vadeli stratejik planlar geliştirmeleri önemlidir (ICOMOS, 2008). Bu kapsamda kullanıcı görüşleri bu planların geliştirilmesinde altlık olarak kullanılabilecek nitelik taşımaktadır.

4.1. Soru Kağıdı, Veri Toplama ve Veri İşleme

Katılımcılara yönelik hazırlanan anketteki ifadeler, çalışmanın amaçları ve varsayımları kapsamında, daha önce bu konuda yapılmış araştırmalardan da faydalanılarak tarafınca hazırlanmıştır. Anket çalışmamızla, Konya Tarihi Kent Merkezini bilen, bir şekilde alanla bağlantısı olan ve merkezin dönüşümüne tanıklık eden kullanıcılara ulaşarak alandaki değişimlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm katılımcıların profillerini belirlemeye yönelikken ikinci bölüm Konya Tarihi Kent Merkezi’nin algılanmasına yönelik ifadeler içerir. İlk bölüm 4 ikinci bölüm 13 soru olmak üzere anket toplam 17 sorudan oluşmaktadır.

Anket formunun içeriği;

Birinci bölümdeki ifadeler kullanıcı profilini belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Kullanıcıların yaş ve eğitim durumları ile ilgili sorular içermektedir. İkinci bölümde ise katılımcıların Konya Tarihi Kent Merkezi’ne yapılan müdahaleler ile ilgili duygu, düşünce ve önerilerini belirlemeye yönelik ifadeler hazırlanmıştır. Kent merkezinin algılanmasına yönelik ifadeler “kesinlikle katılıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” arasında derecelenen beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Kapalı uçlu hazırlanan anket ifadeleriyle katılımcılardan karşıt uçlardan çeşitli cevaplar arasında seçim yapabilmeleri

olanağı sağlanmıştır. Anketteki ifadeler daha kolay yorum yapabilmek adına belirli kodlarla gruplara ayrılmıştır.

İlk bölüm katılımcıların kişisel profillerini belirlemeye yöneliktir. İkinci bölüm 5. ifadeden başlamaktadır. Merkezinin algılanmasına yönelik ifadeler,

5. *Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi Bir Kültür Merkezidir (Algı1).*
6. *Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi Bir Hizmet Merkezidir (Algı2).*
7. *Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi Bir Turizm Merkezidir (Algı3).*
8. *20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi Bir Kültür Merkeziydi (Algı4).*
9. *20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi Bir Hizmet Merkeziydi (Algı5).*
10. *20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi Bir Turizm Merkeziydi (Algı6).*

Kent merkezinin algılanmasına yönelik hazırlanan ilk altı ifade “algı” olarak kodlanmıştır. Kullanıcıların kent merkezini nasıl algıladıklarına yönelik hazırlanan bu ifadelerle tarihi merkezin 20 yıl önceki durumuyla günümüzdeki durumu karşılaştırılmıştır.

11. *Karar veren yönetici konumunda olsaydım Konya Tarihi Kent Merkezi’nin turizm kimliğini ön plana çıkarırdım (Tavsiye 7).*

Hazırlanan bu ifadeyle kullanıcıların önümüzdeki zamanlarda tarihi merkezi nasıl görmek istedikleri ölçülmeye çalışılmıştır. İfade “Tavsiye 7” olarak kodlanmıştır.

12. *Son yıllarda Konya Tarihi Kent Merkezi’ne yapılan müdahaleler kentin kimliğini olumlu değiştirmiştir (Görüş 8).*

Katılımcılar açısından yapılan değişimlerin kent kimliğine etkisi bu ifadeyle ölçülmüştür. Bu ifade aynı zamanda yerin ruhundaki değişimi de göstermektedir. İfade “Görüş 8” olarak kodlanmıştır.

13. *Konya Tarihi Kent Merkezi’nde beni en çok etkileyen yer Mevlana Türbesi ve yakın çevresidir (Görüş 9).*

14. *Konya Tarihi Kent Merkezi’nin en belirgin, en fazla dikkat çeken yeri Mevlana Türbesi ve yakın çevresidir (Görüş 10).*

13 ve 14. ifadelerle bir merkezde en belirgin en dikkat çeken yerin aynı zamanda insanları en çok etkileyen yer olup olmadığı ölçülmeye çalışılmıştır. Bu ifadeler “Görüş 9” ve “Görüş 10” olarak kodlanmıştır.

15. *Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi (Görüş 11).*

16. *Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıliyorum (Görüş 12).*

17. *Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasını olumlu karşıliyorum (Görüş 13).*

Son üç ifadeyle çalışma alanında yapılan müdahalelerin kullanıcı hissindeki karşılı belirlenmeye çalışılmıştır. Kaldırılan ve yerine yeni imgeler eklenen alanda kullanıcıların duygularıyla “yerin ruhu”nda meydana gelen değişim ölçülmüştür.

Anketteki ifadeler, daha doğru yorumlanabilmesi için kategorilere ayrılarak kodlanmıştır. Anket uygulaması online olarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiş ve sonuçlar SPSS istatistik programı kullanılarak çözümlenmiştir. SPSS programının kullanılmasındaki amaç ifadeler arasındaki korelasyonun ölçülmek istenmesidir. Anketteki ifadeler birbirine bağlı olduğundan dolayı katılımcıların farklı ifadelere verdikleri yanıtlar karşılaştırılmış ve daha doğru çıkarımlarda bulunulmuştur.

Genel anlamda insanların bölgeyi nasıl algıladıkları ve bölgeye karşı geliştirdikleri duyguları ölçmek üzerine hazırlanan anket çalışmasının, literatür taraması sonucu elde ettiğimiz verilerle ne ölçüde örtüştüğü sorgulanmıştır.

4.2. Araştırma Bulguları ve Yorum

Ankete toplam 45 kişi katılmıştır. İsim isim yapılan anket SPSS programı kullanılarak çözümlenmiştir. Anket verilerinden Cronbach's Alpha, Faktör, Frekans, Regresyon-Korelasyon, Frekans analizleri elde edilerek çalışma sürdürülmüştür.

Tablo 4.1. İstatistik Tablosu

İstatistikler														
		Algı 1	Algı 2	Algı 3	Algı 4	Algı 5	Algı 6	Tavsiye 7	Görüş 8	Görüş 9	Görüş 10	Görüş 11	Görüş 12	Görüş 13
N	Geçerli	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
	Kayıp değer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabloya göre kayıp değer bulunmamaktadır. Yani katılımcılar bütün ifadelerle yanıt vermişlerdir. Toplam 45 örneklem sayısı üzerinden değerler hesaplanmıştır.

Tablo 4.2. Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	üniversite	26	57,8	57,8	57,8
	yüksek lisans-doktora	19	42,2	42,2	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Katılımcıların %57,8'i üniversite mezunu iken %42,2'li Yüksek Lisans ve Doktora eğitimi almıştır.

Tablo 4.3. Katılımcıların Yaş Durumu

gruplandırılmış yaş					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	20-27 yaş	25	55,6	55,6	55,6
	28-45 yaş	20	44,4	44,4	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Anket çalışmamız 20 yaş üzerindeki kullanıcılara uygulanmıştır. Anket çalışmamıza katılan katılımcıların %55,6'sının 20-27 yaş aralığında olduğu, %44,4'ünün ise 28-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş profili Tarihi Kent Merkezi'nin hızlı dönüşümünden önceki durumu ve günümüzdeki durumunun karşılaştırılması açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda bize anlamlı katkılar sunabilecek katılımcı profili seçilmiştir.

Cronbach's Alfa Analizi

Cronbach's alpha maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsüdür. Maddeler arasındaki homojen yapıyı ölçme işlemidir. Cronbach alfa değeri ne kadar yüksekse maddeler de birbirleriyle bir o kadar tutarlıdır (Yıldız & Uzunsakal, 2018). Yani anketteki ifadelerimizin birbiriyle tutarlılığının hesaplanması için gerekli olan bir analizdir.

Anket çalışmamızda kent merkezinin algılanmasına yönelik ifadeler Cronbach alfa analiziyle çözümlenmiştir. Ankette katılımcılardan, Konya Tarihi Kent Merkezi'nin 20 yıl önceki turizm, hizmet ve kültür kimliğinin günümüzle karşılaştırılması istenmiştir.

Tablo 4.4. Güvenilirlik İstatistikleri

Güvenilirlik İstatistikleri

	Standardize edilmiş ifadelerle bağlı	
Cronbach's Alfa	Cronbach's Alfa	İfade sayısı
,738	,736	6

Güvenilirlik katsayımız 0,738 olarak okunmaktadır. Alpha değerimizin 0.60 ile 0.80 arasında olması çalışmamızın oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Yıldız & Uzunsakal, 2018).

Tablo 4.4. İfadeler Arası Korelasyon Matrisi

İfadeler Arası Korelasyon Matrisi						
	Algı1	Algı2	Algı3	Algı4	Algı5	Algı6
Algı1	1,000	,357	,265	,144	,241	,086
Algı2	,357	1,000	,631	,134	,321	,128
Algı3	,265	,631	1,000	,278	,466	,371
Algı4	,144	,134	,278	1,000	,332	,556
Algı5	,241	,321	,466	,332	1,000	,448
Algı6	,086	,128	,371	,556	,448	1,000

Korelasyon matrisi tablosunu incelendiğinde (Tablo 4.4) ifadeler arası korelasyonun 0.800'den düşük olduğu gözlenmektedir. Bu da bizim ifadelerimizin aynı olguyu ölçmediğini ispatlamaktadır.

Tablo 4.5. İfadelerin Toplam İstatistikleri

İfadelerin Toplam İstatistikleri					
	Hangi ifade silinirse ortalama ölçek değeri	Hangi ifade silinirse ortalama varyans değeri	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyon	Çoklu kare korelasyonu	Hangi ifade silinirse cronbach alfa değeri
Algı1	11,6444	9,007	,310	,152	,743
Algı2	11,2000	7,982	,462	,451	,705
Algı3	11,4222	7,340	,629	,513	,655
Algı4	11,0889	8,583	,436	,325	,712
Algı5	10,7111	7,528	,553	,326	,678
Algı6	10,8222	7,649	,466	,419	,706

İfadelerin toplam istatistikleri tablosuna göre (Tablo 4.5) hangi ifadeyi çıkarırsak “hangi ifade silinirse cronbach alfa değeri” sütununa göre güvenilirliğin olacağı katsayı okuyabiliyoruz. Tabloya göre Algı 1 (Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir kültür merkezidir.) ifadesi analizden kaldırılırsa güvenilirlik katsayımız 0.743 değerini alacaktır.

Şu anki güvenilirlik katsayımız 0.738 olduğundan büyük bir fark görünmemektedir. Yani anketteki ifadelerimin birbiriyle homojen ve tutarlı durumdadır. Katılımcıların zihinlerinde anlam karmaşası yaratacak herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

Faktör Analizi

Tablo 4.6. KMO and Bartlett's Test (Örneklem Yeterliliği Ölçütü Tablosu)

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,666
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	133,682
	df	45
	Sig.	,000

Faktör analizi anketteki ifadeleri kategorilere ayırarak daha kolay yorum yapmamıza yarayan bir araçtır. KMO değeri $0,666 > 0,6$ olması ve sig. değeri $0,000 < 0,05$ olması anket çalışmamızın güvenilir olduğunu ve faktör analizi yapmaya uygun bir veri setimiz olduğunu göstermektedir (Tablo 4.6) (Bartlett, 1950).

Tablo 4.7. Toplam Varyans Değeri Tablosu

Toplam Varyans Değeri Tablosu							
Bileşen	İlk özdeğerler			Yüklenen karelerin toplamı ekstraksiyonu			Yüklenen karelerin toplam rotasyonu
	Toplam	% Varyans	Kümülatif %	Toplam	% Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	3,119	31,187	31,187	3,119	31,187	31,187	2,135
2	1,985	19,848	51,035	1,985	19,848	51,035	2,622
3	1,281	12,807	63,842	1,281	12,807	63,842	2,065
4	,973	9,727	73,569	,973	9,727	73,569	1,270
5	,736	7,359	80,928				
6	,558	5,578	86,507				
7	,440	4,403	90,910				
8	,418	4,181	95,091				
9	,266	2,658	97,748				
10	,225	2,252	100,000				
Ekstraksiyon Yöntemi: Temel Bileşen Analizi.							
a.Bileşenler ilişkilendirildiğinde, bir Toplam Varyans elde etmek için kare yüklerin toplamı eklenemez.							

Toplam Varyans Değeri Tablosu'na göre (Tablo 4.7) toplam dört adet faktör oluşmuştur. Tabloya göre Kümülatif değerinin %73 olması çalışmamızın toplamda

varyansının %73 olduğunu açıklar. Literatüre göre bu değerin %50'den büyük olması istenmektedir (Terzi, 2019).

Tablo 4.8. Desen Matrisi Tablosu

Desen Matrisi				
	Bileşen			
	1	2	3	4
Algı1 (Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir kültür merkezidir).			,787	
Algı2 (Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir hizmet merkezidir).			,855	
Algı3 (Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir turizm merkezidir).			,537	,362
Algı4 (20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir kültür merkeziydi).	,869			
Algı5 (20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir hizmet merkeziydi).	,470	-,364		
Algı6 (20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir turizm merkeziydi).	,876			
Görüş9 (Konya Tarihi Kent Merkezi'nde beni en çok etkileyen yer Mevlana Türbesi ve çevresidir).		-,846		
Görüş10 (Konya Tarihi Kent Merkezi'nin en belirgin, en fazla dikkat çeken yeri Mevlana Türbesi ve yakın çevresidir).		-,799		
Görüş12 (Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıliyorum).		-,885		
Görüş11 (Mevlana meydanındaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi).				,898
Ekstraksiyon Yöntemi: Temel Bileşen Analizi.				
Rotasyon Yöntemi: Oblimin ile Kaiser Normalizyonu.				
a. Döndürme 9 yinelemede birleşti.				

Desen Matrisi Tablosu (Tablo 4.8) incelendiğinde 0.30'un üzerindeki değerler tabloda yer almaktadır. Buradaki değerler ifade grupları üzerinde anlamlı bir şekilde kümelenmektedir. Algı 1-2-3 ifadesi 3. sütun üzerinde kümelenmektedir. Algı 4,5,6 ifadeleri 1. Sütuna yüklenmiş Görüş 9,10,12 ifadeleri 2. sütuna yüklenmiştir. Tabloda iç içe geçen ifade sayısı yok denecek kadar azdır. Bu da tablonun anlamlı ve istenen bir özellikte olduğunu göstermektedir.

4.2.1. Yapılan Değişimlerin Merkezin Kimliğine Etkisi

Mevlana Türbesi çevresindeki değişimlerin Kent Merkezi'nin turizm kimliği üzerindeki etkisi regresyon analizi kullanılarak tespit edilmiştir.

Yapılan analizde anketteki;

- Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi (Görüş 11),
- Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum (Görüş 12),
- Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum (Görüş 13) ifadelerinin,
- Karar veren yönetici konumunda olsaydım Tarihi Kent Merkezinin Turizm Kimliğini ön plana çıkarırdım (Tavsiye 7) ifadesine olan etkileri programda çözümlenerek aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Burada Tavsiye 7 ifadesi bağımlı değişken, Görüş 11-12-13 ifadeleri bağımsız değişken durumundadır.

Tablo 4.9. Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı İstatistikler			
	Ortalama	Std. Sapma	N
Tavsiye 7. Karar veren yönetici konumunda olsaydım Tarihi Kent Merkezinin Turizm Kimliğini ön plana çıkarırdım.	1,6222	,68387	45
Görüş 11. Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi.	1,8000	,96766	45
Görüş 12. Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum.	2,0222	1,09729	45
Görüş 13. Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum.	2,3333	,79772	45

Tablo 4.9'a göre "ortalama" sütununda 1 ile 5 arasında değerler görülmektedir. Bu değerler ankette "kesinlikle katılıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" ölçeklerini ifade etmektedir. Tablo incelendiğinde Tavsiye 7 (Karar veren yönetici konumunda olsaydım Tarihi Kent Merkezinin Turizm Kimliğini ön plana çıkarırdım) ifadesinin

ortalama değeri 1.62, standart sapması 0.68 olduğu görülmektedir. Bu durum katılımcıların büyük çoğunluğunun tarihi kent merkezinin turizm kimliğini ön plana çıkarmak istediğini göstermektedir. Görüş 11 (Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi) ifadesinin ortalama değeri 1.8, Standart sapması ise 0,96'dır. Yani katılımcılar Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılmasından ciddi oranda rahatsızlık duymaktadır. Görüş 12 (Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşılıyorum) ifadesinin ortalama değeri 2.02, Standart sapması ise 1.09'dur. Bu durum katılımcıların Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını büyük oranda istediklerini göstermektedir. Görüş 13 (Mevlana Türbesi'nin kuzeyi için planlanan kentsel dönüşüm projesini olumlu karşılıyorum) ifadesinin ortalama değeri 2.33, standart sapması ise 0.79 değerini göstermektedir. Ortalama değerini 2.5'e yakın olması katılımcıların kentsel dönüşümün yapılması konusunda kararsız olduklarını göstermektedir. Bu değerler 45 örneklem sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 4.10. Korelasyon tablosu

Korelasyonlar					
		Tavsiye7	Görüş11	Görüş12	Görüş13
Pearson Korelasyon	Tavsiye7	1,000	-,048	,435	,153
	Görüş11	-,048	1,000	-,253	-,265
	Görüş12	,435	-,253	1,000	,147
	Görüş13	,153	-,265	,147	1,000
Sig. (1-tailed)	Tavsiye7	.	,377	,001	,158
	Görüş11	,377	.	,047	,039
	Görüş12	,001	,047	.	,167
	Görüş13	,158	,039	,167	.
N	Tavsiye7	45	45	45	45
	Görüş11	45	45	45	45
	Görüş12	45	45	45	45
	Görüş13	45	45	45	45

Tablo 4.10 incelendiğinde pearson korelasyon satırında 0.800'ün üzerinde herhangi bir değer görülmediğinden ifadelerin çoklu doğrusallık (korelasyon) problemi olmadığı görülmektedir. Yani ifadeler farklı olguları ölçmektedir ve birbirlerine benzememektedir. Bu değerler yine 45 örneklem sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 4.11. Model Özeti

Model Özeti				
Model	R	R Kare	Değiştirilmiş R Kare	Tahmini Std. Hata
1	,453 ^a	,205	,147	,63152
a. Tahmin ediciler: (sabit), Görüş13, Görüş12, Görüş11				

Tablo 4.11 Model Özeti tablosuna baktığımızda fazla değişkenimiz olduğundan dolayı incelememiz gereken değer Adjusted R Square değeridir. Bu değer yaklaşık olarak %15’lik oranı göstermektedir. Yani bizim bağımsız değişkenlerimiz (Görüş 11,12,13), bağımlı değişkenimiz olan Tavsiye 7 ifadesi sayısının %15’ini açıklamaktadır. Bu da Tarihi Kent Merkezi’ne yapılan müdahalelerin kent merkezinin turizm kimliğini büyük oranda etkilediğini göstermektedir. Çünkü bir yerin kimliğini etkileyen ekonomik, kültürel, sosyal ve morfolojik sebeplerin bütünü düşündüğümüz zaman yapılan fiziki müdahalelerin %15’lik oranı oluşturmaları azımsanmayacak kadar çoktur.

Tablo 4.12. ANOVA tablosu

ANOVAa						
Model		Karelerin toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
1	Regresyon	4,226	3	1,409	3,532	,023 ^b
	Artık	16,352	41	,399		
	Toplam	20,578	44			
a. Bağımlı değişken: Tavsiye7 (Karar veren yönetici konumunda olsaydım Tarihi Kent Merkezi'nin Turizm Kimliğini ön plana çıkarırdım.)						
b. Tahmin ediciler: (sabit), Görüş13, Görüş12, Görüş11						

ANOVA testi varyans analizi anlamına gelmektedir (Tablo 4.12). Bağımsız değişkenlerin ortalaması arasında anlamlı bir fark olup olmadığının test edilmesinde ve bağımlı değişkene olan etkilerinin ölçülmesinde kullanılır (Field, 2009).

Literatüre göre significant değerinin 0,05’ ten düşük olması beklenmektedir (Field, 2009). Çalışmamızdaki significant değerimiz 0,023 çıktığından anlamlı bir sonuç görünmektedir. Yani modelimizdeki bağımsız değişkenlerden en az bir tanesinin bağımlı değişkenimizi etkilediğini söyleyebiliriz.

Tablo 4.13. Katsayılar Tablosu

Katsayılar

Model		Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	t	Sig.	95,0% B değeri için güven aralığı		Korelasyonlar			Doğrusallık istatistiği	
		B	Std. hata	Beta			Alt sınır	Üst sınır	Sıfır sırası	kısmi	bölü m	tolera ns	VIF
1	(bileşen)	,721	,440		1,637	,109	-,168	1,610					
	Görüş11	,066	,105	,093	,631	,532	-,145	,277	-,048	,098	,088	,883	1,132
	Görüş12	,276	,090	,443	3,064	,004	,094	,458	,435	,432	,427	,929	1,076
	Görüş13	,096	,124	,112	,776	,442	-,155	,347	,153	,120	,108	,923	1,084
a. Bağımlı değişken: Tavsiye7 (Karar veren yönetici konumunda olsaydım Tarihi Kent Merkezi'nin Turizm Kimliğini ön plana çıkarırdım.)													

Katsayılar tablosundaki VIF değerinin 2.5 ve altı olması gerekmektedir (Allison, 1999). Katsayılar Tablosu (Tablo 4.13) incelendiğinde VIF değerimizin 1.13, 1.07, 1.08 olması modelimizin çoklu doğrusallık problemi olmadığını göstermektedir.

Görüş12 (Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıliyorum) ifadesinin 0,004 olarak significant değerinden (0,05) düşük olması bu ifadenin hipotezimizi anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermektedir. 0,276 B değerinin pozitif olmasıyla Mevlana Çarşısı'nın yıkılması kararının (katılımcılar açısından), merkezin turizm kimliğinin gelişmesinin önünü açtığı söylenebilir. Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması ve Mevlana Türbesi'nin kuzeyi için planlanan kentsel dönüşüm projesinin ise merkezin turizm kimliğine herhangi bir olumlu etkisi olduğundan söz edilemez. Teorik arka planda elde ettiğimiz sonuçlara göre bir yere eklenen ya da çıkarılan kentsel elemanlar o bölgenin kimliğini doğrudan etkilemektedir. Yaptığımız anket çalışmamızla bu durum desteklenmiştir. Tarihi kent merkezlerine yapılan bu tür radikal değişikliklerin iyi planlanması gerekmektedir. Anket sonuçlarına göre yapılan üç temel değişiklikten yalnızca bir tanesi katılımcılar açısından turizm kimliğini olumlu etkilemiştir. Lefebvre (1991), teorik anlamda mekan ve sermaye arasındaki ilişkiyi, mekanın kapitalizm etkisindeki sosyal ilişkileri barındıran bir ürün olmasıyla açıklamıştır (Lefebvre, 1991). Mekana yansıyan baskı ve sömürü odaklı üretim sürekli değişen mekânsal gelişimi tetiklemektedir (Massey, 1995). Bu bağlamda kapitalizm etkisindeki Konya Tarihi Kent Merkezi'nde de turizmin canlandırılması adına bir dizi değişiklik yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre katılımcılar da merkezin turizm kimliğinin geliştirilmesini arzu etmektedir. Yerel yönetim tarafından turizmin canlandırılmasına yönelik yapılan bu değişimlerin tamamının turizmi olumlu etkilemediği göz önünde bulundurulursa, amacına dahi ulaşmayan her müdahalenin bölgede farklı problemlere sebep olması kaçınılmazdır.

Mevlana Türbesi yakın çevresine yapılan kentsel değişim-dönüşümlerin daha geniş bir ölçekte kent kimliğine olan etkilerini saptamak amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Yapılan analizde anketteki;

- Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi (Görüş 11)
 - Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum (Görüş 12)
 - Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum (Görüş 13) ifadelerinin ortalaması alınarak
- “Son yıllarda Tarihi Kent Merkezi'ne yapılan müdahaleler kent kimliğini olumlu değiştirmiştir (Görüş 8)” ifadesine olan etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Yani analizimizde Mevlana Türbesi yakın çevresine yapılan müdahalelerin ortalaması alınarak bu ortalamanın Tarihi Kent Merkezi'nin kimliğine olan etkileri ölçülmüştür.

Tablo 4.14. Model Özeti

Model Özeti				
Model	R	R Kare	Değiştirilmiş R Kare	Tahmini Std. Hata
1	,386 ^a	,149	,129	1,12347
a. Tahmin ediciler: (sabit), ort11_12_13				

Tablo 4.14 incelenirse, tablodaki R kare değeri bizim çalışma alanımızdaki yapılan değişimlerin kent kimliğine etkisini yüzde olarak vermektedir. Yapılan değişimlerin kent kimliğinin olumlu gelişmesinde %14,9 oranında bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.15. ANOVA tablosu

ANOVAa

Model		Karelerin toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
1	Regresyon	9,504	1	9,504	7,530	,009 ^b
	Artık	54,274	43	1,262		
	Toplam	63,778	44			
a. Bağımlı değişken: Yorum8 (Son yıllarda Tarihi Kent Merkezi'ne yapılan Müdahaleler Kent kimliğini olumlu değiştirmiştir.)						
b. Tahmin ediciler: (sabit), ort11_12_13						

ANOVA testi (Tablo 4.15) varyans analizi anlamına gelmektedir. Bağımsız değişkenlerin ortalaması arasında anlamlı bir fark olup olmadığının test edilmesinde ve bağımlı değişkene olan etkilerinin ölçülmesinde kullanılır (Field, 2009).

Sig. değerimiz $0,009 < 0,05$ olduğundan modelimiz anlamlı bir şekilde değişimlerin kent kimliğine etkisini açıklayabilir. Buradaki significant değeri F değeri üzerinden hesaplanmaktadır.

4.2.2. Genel Değerlendirmeler

Anketteki ilk 6 ifade Konya Tarihi Kent Merkezi'nin 20 yıl önceki durumu ile günümüzdeki durumunun karşılaştırılmasına yönelik hazırlanmıştır. Katılımcıların ifadelerine verdikleri yanıtlar tablolar halinde elde edilmiştir.

Tablo 4.16. Algı 1 ifadesinin frekans tablosu

1. Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir kültür merkezidir.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	18	40,0	40,0	40,0
	Katılıyorum	23	51,1	51,1	91,1
	Kararsızım	2	4,4	4,4	95,6
	Katılmıyorum	2	4,4	4,4	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.16'ya göre katılımcıların %40'ı "Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir kültür merkezidir" ifadesine kesinlikle katıldığını, %51,1'i katıldığını, %4,4'ü kararsız olduğunu ve %4,4 'ü de katılmadığını ifade etmiştir. Kesinlikle katılmadığını söyleyen katılımcı bulunmamaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu tarihi merkezimizin kültür merkezi olduğunu düşünmektedir.

Tablo 4.17. Algı 2 ifadesinin frekans tablosu

2. Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir hizmet merkezidir.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	9	20,0	20,0	20,0
	Katılıyorum	23	51,1	51,1	71,1
	Kararsızım	9	20,0	20,0	91,1
	Katılmıyorum	4	8,9	8,9	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.17’ye göre katılımcıların %20’si “Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir hizmet merkezidir” ifadesine kesinlikle katıldığını, %51,1’i katıldığını, %20’si bu konuda kararsız olduğunu, %8,9’u katılmadığını belirtmiştir. Kesinlikle katılmıyorum cevabını veren katılımcı bulunmamaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu Konya Tarihi Kent Merkezi’ni bir hizmet merkezi olarak algılamaktadır.

Tablo 4.18. Algı 3 ifadesinin frekans tablosu

3. Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir turizm merkezidir.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	15	33,3	33,3	33,3
	Katılıyorum	19	42,2	42,2	75,6
	Kararsızım	9	20,0	20,0	95,6
	Katılmıyorum	2	4,4	4,4	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.18’e göre katılımcıların %33,3’ü “Günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi bir turizm merkezidir” ifadesine kesinlikle katıldığını, %42,2’si katıldığını, %20’kararsız olduğunu, %4,4’ü ise katılmadığını belirtmiştir. Kesinlikle katılmıyorum cevabını veren olmamıştır. Bu durumda katılımcıların büyük çoğunluğu tarihi kent merkezimizi bir hizmet merkezi olarak görmektedir.

Tablo 4.19. Algı 4 ifadesinin frekans tablosu

4. 20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir kültür merkeziydi.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	4	8,9	8,9	8,9
	Katılıyorum	26	57,8	57,8	66,7
	Kararsızım	14	31,1	31,1	97,8
	Kesinlikle katılmıyorum	1	2,2	2,2	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.19. incelendiğinde katılımcıların %8,9’u “20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir kültür merkeziydi” ifadesine kesinlikle katıldığını, %57,8’i katıldığını, %31,1’i kararsız olduğunu, %2,2’si ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Katılımcıların küçük bir kısmı 20 yıl önce tarihi merkezimizin bir kültür merkezi olduğunu düşünmemektedir.

Tablo 4.20. Algı 5 ifadesinin frekans tablosu

5. 20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir hizmet merkeziydi.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	4	8,9	8,9	8,9
	Katılıyorum	14	31,1	31,1	40,0
	Kararsızım	21	46,7	46,7	86,7
	Katılmıyorum	5	11,1	11,1	97,8
	Kesinlikle katılmıyorum	1	2,2	2,2	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.20’ye baktığımızda katılımcıların %8,9’u “20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir hizmet merkeziydi” ifadesine kesinlikle katıldığını, %31,1’i katıldığını, %46,7’si kararsız olduğunu %11,1’i katılmadığını ve %2,2’si kesinlikle katılmadığını dile getirmiştir. Bu değerlere göre katılımcıların büyük çoğunluğunun 20 yıl önceki tarihi merkezimizin bir hizmet merkezi olduğu noktasında kararsız kaldığı görülmektedir.

Tablo 4.21. Algı 6 ifadesinin frekans tablosu

6. 20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir turizm merkeziydi.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	5	11,1	11,1	11,1
	Katılıyorum	18	40,0	40,0	51,1
	Kararsızım	15	33,3	33,3	84,4
	Katılmıyorum	6	13,3	13,3	97,8
	Kesinlikle katılmıyorum	1	2,2	2,2	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.21’e göre “20 yıl önce Konya Tarihi Kent Merkezi bir turizm merkeziydi” ifadesine katılımcıların %11,1’i kesinlikle katıldığını, %40’ı katıldığını, %33,3’ü kararsız kaldığını, %13,3’ü katılmadığını ve %2,2’si kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu 20 yıl önce tarihi kent merkezimizin bir turizm merkezi olup olmadığı konusunda kararsız kaldığı görülmektedir.

Anket sonuçlarına göre günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi geçmişe göre daha çok kültür, daha çok hizmet ve daha çok turizm merkezi olarak nitelendirilmiştir. Tarihi kent merkezinin korunması ve canlandırılması için yapılan restorasyon çalışmalarının merkezin algılanmasında olumlu etkileri olduğu çıkarımında bulunabiliriz.

Tablo 4.22. Tavsiye 7 ifadesinin frekans tablosu

7. Karar veren yönetici konumunda olsaydım Konya Tarihi Kent Merkezi'nin turizm kimliğini ön plana çıkarırdım.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	22	48,9	48,9	48,9
	Katılıyorum	18	40,0	40,0	88,9
	Kararsızım	5	11,1	11,1	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.22. incelendiğinde “Karar veren yönetici konumunda olsaydım Konya Tarihi Kent Merkezi'nin turizm kimliğini ön plana çıkarırdım” ifadesine katılımcıların %48,9'u kesinlikle katıldığını, %40,0'ı katıldığını, %11,1'i ise kararsız kaldığını belirtmiştir. Katılımcıların tarihi kent merkezimizin turizm odaklı gelişmesini istemektedirler. Baktığımız zaman katılımcıların %89'u tarihi merkezin turizm yönünde geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bu tablodan Tarihi Kent Merkezi'nin insan zihninde “turizm merkezi olma” niteliği taşıdığı sonucunu çıkarabiliriz. 1999 Nazım İmar Planı'ndan sonra Mevlana Caddesi içerisinde ticari faaliyetlerde artış gözlemlenmiştir (Kaptan, 2018). Konya Tarihi Kent Merkezi'nin tarihi, kültürel, ticari, mesleki açıdan zengin olması turistlerin ilgisini çeken konum olma özelliği taşıdığını göstermektedir. Bu durum turizm merkezi olma özelliğinin önünü açmıştır ve alanda yapılan değişimler bu doğrultuda planlanmıştır. Konya'nın mekânsal gelişimi ve yerin ruhuna dair yapılan literatür taraması sonucuna göre insan zihni ve yapıları çevre arasındaki ilişkinin birbirini etkileyen özellikte olması anket sonuçlarımızla desteklenmiştir.

Tablo 4.23. Görüş 8 ifadesinin frekans tablosu

8. Son yıllarda Konya Tarihi Kent Merkezi'ne yapılan müdahaleler kentin kimliğini olumlu değiştirmiştir.
--

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	7	15,6	15,6	15,6
	Katılıyorum	14	31,1	31,1	46,7
	Kararsızım	9	20,0	20,0	66,7
	Katılmıyorum	12	26,7	26,7	93,3
	Kesinlikle katılmıyorum	3	6,7	6,7	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.23. incelendiğinde “Son yıllarda Konya Tarihi Kent Merkezi’ne yapılan müdahaleler kentin kimliğini olumlu değiştirmiştir” ifadesine katılımcıların %15,6’sı kesinlikle katıldığını, %31,1’i katıldığını, %20’si kararsız kaldığını, %26,7’si katılmadığını, %6,7’si ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Kent kimliğindeki değişim hakkındaki katılımcıların görüşü oran olarak birbirine yakındır fakat yaklaşık olarak %15’lik bir oran farkıyla katılımcılar, yapılan değişikliklerin kent kimliğini olumlu etkilediğini düşünmektedir.

Tablo 4.24. Görüş 9 ifadesinin frekans tablosu

9. Konya Tarihi Kent Merkezi’nde beni en çok etkileyen yer Mevlana Türbesi ve çevresidir.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	17	37,8	37,8	37,8
	Katılıyorum	20	44,4	44,4	82,2
	Kararsızım	2	4,4	4,4	86,7
	Katılmıyorum	4	8,9	8,9	95,6
	Kesinlikle katılmıyorum	2	4,4	4,4	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.24. incelendiğinde “Konya Tarihi Kent Merkezi’nde beni en çok etkileyen yer Mevlana Türbesi ve çevresidir” ifadesine katılımcıların %37’si kesinlikle katıldığını, %44,4’ü katıldığını, %4,4’ü kararsız olduğunu, %8,9’u katılmadığını, %4,4’ü de kesinlikle katılmadığını belirtmişlerdir. Bu oranlara göre tarihi kent merkezinde Mevlana Türbesi ve çevresi katılımcıların büyük çoğunluğunu en fazla etkileyen yer olmakla birlikte %4,4’lük bir oran ise kesinlikle etkilenmediğini ifade etmiştir. Aslında bu oran da azımsanmaması gereken bir orandır.

Tablo 4.25. Görüş 10 ifadesinin frekans tablosu

10. Konya Tarihi Kent Merkezi’nin en belirgin, en fazla dikkat çeken yeri Mevlana Türbesi ve yakın çevresidir.
--

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	16	35,6	35,6	35,6
	Katılıyorum	21	46,7	46,7	82,2
	Kararsızım	7	15,6	15,6	97,8
	Katılmıyorum	1	2,2	2,2	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.25. incelendiğinde “Konya Tarihi Kent Merkezi’nin en belirgin, en fazla dikkat çeken yeri Mevlana Türbesi ve yakın çevresidir” ifadesine katılımcıların %35,6’sı kesinlikle katıldığını, %46,7’si katıldığını, %15,6’sı kararsız olduğunu, %2,2’si katılmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan bu ifadeye kesinlikle katılmıyorum cevabını veren olmamıştır. Bu oranlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu tarihi kent merkezinde en fazla dikkat çeken yerin Mevlana Türbesi ve yakın çevresi olduğunu düşünmektedir.

Tablo 4.24. ve 4.25. birlikte değerlendirildiğinde Konya Tarihi Kent Merkezi’nin en fazla dikkat çeken yerinin aynı zamanda insanları en çok etkileyen yer olduğu çıkarımında bulunabiliriz.

Tablo 4.26. Görüş 11 ifadesinin frekans tablosu

11. Mevlana meydanındaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	22	48,9	48,9	48,9
	Katılıyorum	14	31,1	31,1	80,0
	Kararsızım	5	11,1	11,1	91,1
	Katılmıyorum	4	8,9	8,9	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.26. incelendiğinde “Mevlana meydanındaki ağaçların kaldırılması beni olumsuz etkiledi” ifadesine katılımcıların %48,9’u kesinlikle katıldığını, %31,1’i katıldığını, %11,1’i kararsız olduğunu, %8,9’u katılmadığını belirtmiştir. Kesinlikle katılmadığını söyleyen katılımcı bulunmamaktadır. Oranlar incelendiğinde katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu uzun yıllardır yerinde duran kentsel peyzaj ögesinin kaldırılmasından olumsuz etkilenmiştir.

Mevlana Meydanı’ndaki ağaçların kaldırılması katılımcıların %80’ini olumsuz etkilemiştir. Jorgensen (2021)’e göre yer; duygusal boyut (anlam), bilişsel boyut (form)

ve davranışsal boyut (işlev) olmak üzere üç boyuttan oluşur. Meydandaki ağaçlar bilişsel boyut kategorisinde değerlendirilir. Yıllardır meydanda bulunan ve insanlar tarafından aktif bir şekilde dinlenme-soluklanma amacıyla kullanılan peyzaj ögesinin kaldırılması yerde anlam farklılaşmasına sebep olmuştur (Fotoğraf 4.11). Anket verileri değerlendirildiğinde bu durumun katılımcıların büyük çoğunluğunu olumsuz etkilediği çalışmamızla ispatlanmıştır.

Fotoğraf 4.1. Meydandaki ağaçlar kaldırılmadan öncesi (URL-9) ve sonrası (kişisel arşiv)

Tablo 4.27. Görüş 12 ifadesinin frekans tablosu

12. Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıliyorum.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	18	40,0	40,0	40,0
	Katılıyorum	14	31,1	31,1	71,1
	Kararsızım	9	20,0	20,0	91,1
	Katılmıyorum	2	4,4	4,4	95,6
	Kesinlikle katılmıyorum	2	4,4	4,4	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.27.'i incelediğimizde “Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşıliyorum” ifadesine katılımcıların %40'ı kesinlikle katıldığını, %31'i katıldığını, %20'si kararsız olduğunu, %4,4'ü katılmadığını ve %4,4'ü de kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Yaklaşık olarak katılımcıların %70'i Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasını olumlu karşılamaktadır. Katılımcıların bu kararında Mevlana Çarşısı'nın form ve boyut olarak geleneksel dokuya uygun olmamasının etkisi olduğu söylenebilir. Mevlana Çarşısı'nın yoğun geleneksel doku içerisindeki tek başınalığı insanlardaki aidiyet ve güven duygusunu zedelemektedir. Fakat geleneksel dokuya uygun olduğu düşünülerek kentin

kendine ait kimliğini korumak amacıyla yapılan müdahaleler, kültürel olarak benzer olan yapay tarihi şehir merkezlerini oluşturmaktadır. Tarihsel ve kültürel farklılıklar benzer tema ve stratejilerle yeniden kurgulanırken tek tip mekanlar oluşmakta ve bu mekanlar üst gelir grubuna ve turistlerin hizmetine sunulmaktadır (Urry, 2002). Mevlana Çarşısı'nın yıkılması ve yerine planlanan yapı grubu benzer stratejilerle planlanmıştır. Anket çalışmamızda katılımcıların kararları ile literatürden elde ettiğimiz bilgiler kısmen çakışmaktadır. Katılımcılar Mevlana Çarşısı'ndan rahatsızlık duyarken yerine yapılması planlanan yapı grubunun yapay tarihi mekan olma özelliği taşıması yerin ruhunu zedeler niteliktedir (Fotoğraf 4.3).

Fotoğraf 4.2. Yıkılmış Olan Mevlana Çarşısı (URL-6) ve Yerine Yapılmakta Olan Çarşı (URL-7)

Tablo 4.28. Görüş 13 ifadesinin frekans tablosu

13. Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum.					
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	8	17,8	17,8	17,8
	Katılıyorum	15	33,3	33,3	51,1
	Kararsızım	21	46,7	46,7	97,8
	Katılmıyorum	1	2,2	2,2	100,0
	Toplam	45	100,0	100,0	

Tablo 4.28. incelendiğinde “Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasını olumlu karşıyorum.” ifadesine katılımcıların %17,8'i kesinlikle katıldığını, %33,3'ü katıldığını, %46,7'si kararsız kaldığını, %2,2'si ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Oranlara göre katılımcıların yarısı bu projeyi desteklerken yaklaşık olarak diğer yarısı da kararsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yıkımı gerçekleştirilen Eski Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yerine yenisi yapılmıştır (Fotoğraf 4.4). Konya'nın geleneksel dokusuna uygun mimaride

olduğu düşünülerek yapılan bina alanda farklı bir yer hissi oluşmasına sebep olmaktadır . Bu tür yıkım ve yapım çalışmalarının insan zihninde kopmalar ve kendini güvende hissetmeme gibi sorunlara sebebiyet verdiği literatür araştırmalarıyla ve anket sonuçlarıyla desteklenmiştir.

Fotoğraf 4.3. Eski Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası (URL-8) ve Yeni Bina(Kişisel Arşiv)

4.3. Bölüm Sonucu

Yapılan anket çalışması sonucunda kullanıcıların bölge ile ilgili duyguları, düşünceleri ve hissettikleri ölçülmüş ve bu doğrultuda bölgeden beklentileri tespit edilmiştir. Öncelikle kent merkezinin algılanmasına yönelik birtakım çıkarımlarda bulunulmuştur. Yapılan anket sonucunda Konya Tarihi Kent Merkezi'nin 20 yıl öncesine göre daha çok hizmet, daha çok kültür ve daha çok turizm merkezi konumunda olduğu görülmüştür. Buradan hareketle Tarihi kent merkezinin korunması ve canlandırılması için yapılan restorasyon çalışmalarının merkezin algılanmasında olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan ankette katılımcılar Konya Tarihi Kent Merkezi'nin turizm kimliğinin ortaya çıkarılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Tarihi Kent Merkezi'nin insan zihninde “turizm merkezi olma” niteliği taşıdığı görülmektedir. Konya Tarihi Kent Merkezi'nin tarihi, kültürel, ticari, mesleki açıdan zengin olması turistlerin ilgisini çeken konum olma özelliği taşıdığını göstermektedir. Bu durum turizm merkezi olma özelliğinin önünü açmıştır ve alanda yapılan değişimler bu doğrultuda planlanmıştır.

Mevlana Türbesi çevresine yapılan müdahalelerin tarihi kent merkezinin turizm kimliğine olan etkisi, anketteki ifadeler arasındaki regresyon analiziyle ölçülmüştür. Katılımcıların yapılan değişimler ve tarihi merkezin turizm kimliği ile ilgili ifadelere verdikleri cevaplar karşılaştırılmıştır. Analizler sonucunda Tarihi Kent Merkezi'ne

yapılan müdahalelerin kent merkezinin turizm kimliğini %15'lik bir oranda etkilediği görülmüştür. Bir yerin kimliğini etkileyen ekonomik, kültürel, sosyal ve morfolojik sebeplerin bütünü düşünümüz zaman, bu oran yalnızca yapılan fiziki müdahaleleri ifade ettiği için azımsanmayacak kadar çoktur. Yapılan müdahaleler tek tek incelendiği zaman Mevlana Çarşısı'nın yıkılmasının merkezin turizm kimliğinin önünü açan bir uygulama olduğu analiz sonucunda elde edilmiştir ve katılımcıların %70'i bu uygulamayı olumlu karşılamaktadır. Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılmasının ve meydanın kuzeyi için planlanan kentsel dönüşüm projesinin böyle bir etkisi olduğu görülmemiştir.

Bir diğer analizde Mevlana Türbesi çevresine yapılan müdahalelerin kentin kimliğine olan etkileri ölçülmüştür. Katılımcılar açısından yapılan değişimlerin kent kimliğine etkisi %14.9 oranında olumludur.

Analizler sonucunda katılımcılar açısından Mevlana Türbesi ve yakın çevresi Konya Tarihi Kent Merkezi'nin en belirgin en dikkat çeken yeri ve aynı zamanda en etkileyici yeridir.

Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması katılımcıların %80'ini olumsuz etkilemiştir. Jorgensen (2021)'e göre yer; duygusal boyut (anlam), bilişsel boyut (form) ve davranışsal boyut (işlev) olmak üzere üç boyuttan oluşur. Meydandaki ağaçlar bilişsel boyut kategorisinde değerlendirilir. Yıllardır meydanda bulunan ve insanlar tarafından aktif bir şekilde dinlenme-soluklanma amacıyla kullanılan peyzaj ögesinin kaldırılması yerde anlam farklılaşmasına sebep olmuştur. Anket verileri değerlendirildiğinde bu durumun katılımcıların büyük çoğunluğunu olumsuz etkilediği çalışmamızla ispatlanmıştır.

Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan Eski Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasından katılımcıların yarısı memnunken yaklaşık olarak diğer yarısı da kararsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yıkımı gerçekleştirilen Eski Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Binası'nın yerine Konya'nın geleneksel dokusuna uygun mimaride olduğu düşünülen yeni bina yapılmıştır.

Genel anlamda katılımcılar kent merkezine yapılan müdahalelerden bir kısmını desteklerken bir kısmından rahatsızlık duymaktadır. Kullanıcıların rahatsızlık duyduğu konular derinlemesine araştırılmalıdır. Nitekim yerin ruhunu oluşturan insan ve yapı çevre arasındaki ilişkidir ve bu ilişki bozulursa yer de insan da benliğini kaybedecektir.

5. SONUÇ

Küreselleşmeyle beraber artan nüfus ve enformasyon çağının bir sonucu olarak tüm dünyada ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda büyük bir dönüşüm gözlenmektedir. Bu dönüşüm direkt olarak mekanlarımızı ve dolayısı ile kentlerimizi etkilemektedir. Yaşam şekillerimizi, değer yargılarımızı, geçmişimizi, aramızdaki ilişkileri üzerinde taşıyan kentler, sahip olduğu bu kimlik öğelerini birer birer yitirmektedir. Tarihi kent merkezlerimizde kısmen korunan kimlik öğelerimiz de eğer önlem alınmazsa tamamen kaybolacaktır.

Son dönemde tarihi kent merkezlerini koruma amacıyla yapılan uygulamalarda artış gözlenmektedir. Fakat bu koruma uygulamaları kent merkezlerini canlandırma ve pazarlama sürecini doğurmuştur. Yerin anlamında farklılaşmalara sebep olan bu uygulamalar insan ve çevre arasındaki bağın zayıflamasına ve insanlardaki aidiyet duygusunun zedelenmesine sebep olmaktadır. Bu da yerin ruhunda farklılaşmalara zemin hazırlamaktadır.

Tarihi kent merkezlerine yapılan müdahalelerde insanın çevreye karşı bakışını temel kaynak olarak almak, geçmişten gelen mirası üzerinde taşıyan ve daha sürdürülebilir özelliği olan kentlerin var olmasını sağlar. Bu kapsamda insanların çevreleriyle olan ilişkisini çözümleyebilmek için felsefeden yardım almak yerinde olacaktır. Modern çağ filozoflarının çalışmaları bu konuda bize ışık tutmaktadır. Bir yerin yalnızca fiziksel niteliklerle tanımlanamaması, insanların o yer hakkında geliştirdiği duygularla, duyumlarla ve deneyimlerle varolması durumu fenomenolojik bakış açısı temelinde mimari fenomenolojiyi doğurmuştur. Mimarlık dünyasında fenomenolojik yöntemin benimsenmesi, insan odaklı ve sürdürülebilir tasarımların varolmasını sağlar. Bu da özellikle tarihi çevrelerde yerin ruhunun korunmasında ve geleceğe taşınmasında en büyük etkidir.

Bir yerde "yerin ruhu"nın oluşabilmesi için zaman olgusu içinde sürekli gelişen mekanların ve olayların varolması gerekmektedir. Bu da zamansallığın (tarihselliğin) önemini vurgulamaktadır. Farklı dönemlere ait mimari unsurları içinde bulunduran tarihi kent merkezleri, tarihselliğin en iyi okunduğu alanlardır. Bu alanlara yapılan müdahalelerde kentin kimliğine uygun hareket edilmesi "yerin ruhu"nın korunması açısından oldukça önemlidir.

Bir yapının ya da yapı grubunun ömrünü tamamladığı anda yaşam kültürünün gelecek nesillere aktarım süreci insan zihniyle olur. Fakat bu aktarım sürecinin de uzun

soluklu olduğu söylenemez ve yerin ruhunda zamanla değişmeler meydana gelebilir. Bu ruh tamamen yok olabilir ya da etkisi azalabilir. Kentteki imgelerin ve mimari unsurların korunması, kentin sürekliliğinin ve içinde yaşayanlar için ait olma duygularının güçlenmesi açısından oldukça önemlidir. Yapılı çevre içerisinde tarihselliğı olan mimari unsurların aniden yokolması ve yerine yenilerinin eklenmesi, kentsel ve toplumsal hafızayı tehlikeye atarak insanlarda güvensizlik hissi yaratmaktadır.

Konya Tarihi Kent Merkezi de son 20 yıldır hızlı bir değişime mahkum edilmiştir. Bu değişim başta kullanıcı profilini değiştirirken o bölgenin eski kullanıcılarıyla yer arasındaki bağı zayıflatmıştır. Konya Tarihi Kent Merkezi ile ilgili olarak çalışmamızda aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır;

- Eski yer ve yer imgesinin ne kadarının günümüze ulaştığı,
- Yeni yer ve yer imgelerinin ne ölçüde eklendiğı,
- Eski yer ve yer imgelerinin ne kadarının unutulduğı.

Çalışma sonucunda Konya Tarihi Kent Merkezi'nin geçmişten günümüze katman katman gelişerek geldiğı ve yapısal düzenini koruduğı görülmektedir. Fakat son dönemde birçok odak noktasında önemli değişikliklere maruz kalmıştır. Özellikle Mevlana Türbesi yakın çevresi büyük bir dönüşüm geçirmektedir. Bir anda hızlı bir şekilde yapılan bu müdahaleler insanlarda farklı bir yer hissi uyandırmıştır. Çalışmamızda kullanıcıların duygularına yönelik anket çalışması yaparak, insanların yapılan bu değişiklikleri nasıl değerlendirdiğı ölçülmüştür.

Anket çalışması sonucunda günümüz Konya Tarihi Kent Merkezi geçmişe oranla daha çok kültür, hizmet ve turizm merkezi konumundadır. Katılımcılar tarihi merkezin turizm kimliğinin daha da arttırılması gerektiğini düşünmektedir. Merkezin, geleneksel ticaret ve meslek açısından zengin olması turistlerin ilgisini çeken bir durumdur ve bu durum insanların zihninde “turizm merkezi” olma özelliğı taşıdığını göstermektedir. Konya'nın mekânsal gelişimi ve yerin ruhuna dair yapılan literatür taraması sonucuna göre insan zihni ve yapılı çevre arasındaki ilişkinin birbirini etkileyen özellikte olması anket sonuçlarımızla desteklenmiştir.

Katılımcılar, Mevlana Türbesi yakın çevresine yapılan müdahalelerin kent kimliğini olumlu etkilediğini düşünmektedir. Mevlana Türbesi çevresine yapılan müdahalelerden Mevlana Çarşısı'nın yıkılması katılımcılar açısından tarihi kent merkezinin turizm kimliğinin önünü açmıştır. Katılımcıların bu kararında Mevlana Çarşısı'nın form ve boyut olarak geleneksel dokuya uygun olmamasının etkisi olduğı

söylenebilir. Mevlana Çarşısı'nın yoğun geleneksel doku içerisindeki tek başınlığı insanlardaki aidiyet ve güven duygusunu zedelemektedir. Fakat geleneksel dokuya uygun olduğu düşünülerek kentin kendine ait kimliğini korumak amacıyla yapılan müdahaleler, kültürel olarak benzer olan yapay tarihi şehir merkezlerini oluşturmaktadır. Tarihsel ve kültürel farklılıklar benzer tema ve stratejilerle yeniden kurgulanırken tek tip mekanlar oluşmakta ve bu mekanlar üst gelir grubuna ve turistlerin hizmetine sunulmaktadır (Urry, 2002). Anket çalışmamızda katılımcıların kararları ile literatürden elde ettiğimiz bilgiler kısmen çakışmaktadır. Katılımcılar Mevlana Çarşısı'ndan rahatsızlık duyarken yerine yapılması planlanan yapı grubunun “yapay tarihi mekan” olma özelliği taşıması yerin ruhunu zedeler niteliktedir.

Yapılan bir diğer müdahale olan Mevlana Meydanı'ndaki ağaçların kaldırılması katılımcıların %80'ini olumsuz etkilemiştir. Yıllardır meydanda bulunan ve insanlar tarafından aktif bir şekilde dinlenme-soluklanma amacıyla kullanılan peyzaj ögesinin kaldırılması yer ile insan arasındaki bağı zayıflatmıştır. Artık meydan insanların mecbur kalmadıkça gitmeyecekleri bir alan konumundadır. Ağaçların kaldırılmasıyla berber oluşan meydandaki boşluk hissi çeşitli peyzaj elemanlarıyla doldurulmak istense de o boşluk hissini önüne geçilememiştir. Yapılan uygulama yerin ruhu'nu zedelemiştir.

Mevlana Türbesi'nin kuzeyinde bulunan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Binası'nın yıkılmasından katılımcıların yarısı memnunken yaklaşık olarak diğer yarısı da kararsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu tür yıkım ve yapım çalışmalarının insan zihninde kopmalar ve kendini güvende hissetmeme gibi sorunlara sebebiyet verdiği literatür araştırmalarıyla ve anket sonuçlarıyla desteklenmiştir.

Sonuç olarak alan çalışmasıyla elde edilen bulgular, literatür taraması sonucunda oluşturulan varsayımlarla örtüşmektedir. Oluşturulan varsayımlara tekrar değinecek olursak;

- Bir yerin sahip olduğu imgelerden herhangi birini kaybetmesi ya da zaman içerisinde yeni imge-imgeler kazanması o yerin ruhunu etkilemektedir.
- İnsanların yaşadıkları yere olan bağlılıklarının sürekliliği ile o yerde ‘yerin ruhu’nu etkileyecek ölçüde meydana gelen değişimler arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Değişime uğrayan bir alanın sosyal, fiziksel, ekonomik koşullarının kalıcı bir şekilde iyileştirilmesine yönelik yapılan planlama, politika ve stratejiler, aslında o yerde bir kırılma oluşturarak insan ve yapılı çevre arasındaki bağı zayıflatmaktadır.

Bu çalışmanın bulgularından da anlaşılacağı üzere tarihi kent merkezlerine yapılan her uygulama yerin ruhu'nu etkileyecektir. Bu nedenle yerin ruhu'na ve mimari kimliğine hasar verecek her türlü müdahale tartışmaya açık olmalıdır. Bu sayede yapılı çevrenin kendine özgü özellikleri koruması, nitelikli ve sürdürülebilir olması sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Adams, M., 2006, Hybridizing habitus and reflexivity: towards an understanding of contemporary identity? *Sociology*, 40(3), 511-528.
- Adıgüzel Özbek, D., 2016, *Mimari mekanın tanımlanması üzerine bir çalışma*, İstanbul Kültür Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü/Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul
- Akarsu, B., 1979, "Çağdaş Felsefe Akımları", M.E.B., İstanbul, 51, 68-75, 79-83, 120-125, 130.
- Alkan, A., 1994, *Konya: tarihi kentin planlama sorunları*: A. Alkan.
- Allison, P. D., (1999), *Multiple regression: A primer*. Pine Forge Press.
- Altan, İ., 1993, Mimarlıkta Mekan Kavramı. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 19, 75-88.
- Altman, Irwin ve Low, Setha, M., 1992, *Place Attachment*, Plenum Press: New York.
- Anonim. (1963). Konya İli Analitik Etüdları. *İller Bankası, Ankara*.
- Assmann, J., 2011, *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*: Cambridge University Press.
- Avar, A. A., 2009, Lefebvre'in Üçlü-Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân-Diyalektiği. *Mimarlık Dergisi, Aralık*, 7-17.
- Avcıoğlu, S. S., & Akın, O., 2017, Kolektif bellek ve kentsel mekan algısı bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi'nin mekansal değişiminin irdelenmesi. *İDEALKENT*, 8(22), 423-450.
- Aydınlı, S., 2004, Epistemolojik açıdan mekân yorum, *Mimarlık ve Felsefe*, 40-51.
- Bartlett, M. S., 1950, Tests of significance in factor analysis, *British Journal of Psychology, Statistical Section*, 3, 77-85.
- Bala, H., 2002, Plan Yapma ve Ona Sadık Kalarak Uygulama Geleneğine Sahip Bir Kent: Konya, *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, Konya, 365-376.
- Bala, H. A., 2007, Mimarlıkta 'Non-lieu' Kavramı ve Terminal. *Arredamento Mimarlık*, 122(12).
- Basa, İ., 2015, Kentsel Hafızanın Sürdürülebilirliği: Bir Mimarlık Stüdyosu Deneyimi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(15), 27-42, Ankara.
- Baydar, F., & Baydar, L., 1954, Konya İmar Planı İzah Raporu. In: Ankara.

- Baykara, T., 1985, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya* (Vol. 44): Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Becermen, M., 2015, Kent ve Felsefe İlişkisi Üzerine. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy Sayı 25, Bahar 2015, ISSN: 1303-4251, Bursa.
- Beck, U., Giddens, A., & Lash, S., 1994, Reflexive Modernization.–Cambridge. *Polity*.
- Bilgili, M., 2016, Coğrafya öğretiminde mekân ve yer karmaşası üzerine bir araştırma, *Coğrafya Eğitimi Dergisi [Turkish Journal of Geography Education]*, 2(1), 11-19, Türkiye.
- Bilgin, N., 1990, Fiziksel Mekandan İnsani ya da İnsanlı Mekana, *Mimarlık Dergisi*, 90(3), 62-65.
- Bognar, B., 1985, A phenomenological approach to architecture and its teaching in the design studio, Dwelling, place and environment towards a phenomenology of person and world, ed: Seamon. D. And Mugerauer, Dordrecht : Martinus Nijhoff Publishers, sf: 183-201
- Brower, S. N., 1980, Territory in urban settings. In *Environment and culture* (pp. 179-207): Springer.
- Can, İ., 2018, Mimarlıkta ‘Yer’ Kavramı Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Örneği, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir.
- Canter, D., 1997b, The facets of place, In G.T. Moore and R.W. Marans, (Eds.), *Advances in Environment, Behavior, and Design*, Vol. 4: Toward the Integration of Theory, Methods, Research, and Utilization. New York: Plenum, pp. 109-147.
- Certeau, M. J. E., 1988, The practice of everyday life.
- Cevizci, A., 2000, Felsefe sözlüğü, Basım. *İstanbul, Paradigma Yayınları*.
- Cresswell, T., 2004, Place: a short introduction. Black. In: well Publishing, Oxford.
- Dervişoğlu, E., 2008, *Mekân Ve Beden İlişkisi: Mekânın “bedenle Kavrayış” Üzerinden Değerlendirilmesi*. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durgun, S., 2018, Kültürpark: Soğuk Savaş’ın Mikrokozmosmik Kültürel Belleği. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*(4), 69-76, İzmir.
- Erdönmez, M. E., 2005, Açık kamusal kent mekanlarının toplumsal ilişkileri yapılandırmadaki rolü, Büyükdere-Levent-Maslak aksi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Erdönmez, M. E., & Akı, A. 2005, Açık kamusal kent mekanlarının toplum ilişkilerindeki etkileri. *Megaron*, 1(1), 67, İstanbul.

- Ersözlü, K., Edmund Husserl. *akademia.edu*, 22.
- Esin, S., 1999, Kültürel Bağlamda Simgesel Anlamın Mimariye Yansıması ve Farklı Kültürlerde İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 125, İstanbul.
- Eyce, N., 2011, Çağdaş Mimarlıkta Mekân, Yer Ve Mekânsallık Tartışmaları – Cernmodern Örneği, 141, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Farnum, J., Hall, T. E., & Kruger, L. E., 2005, Sense of place in natural resource recreation and tourism.
- Field, A., 2009, Discovering Statistics Using SPSS (Sage Publications, 2005).
- Gadamer, H. G., 1977, Die Aktualität des Schönen Kunst Als Spiel, Symbol Und Fest.
- Gärling, T., & Golledge, R. G., 1989, Environmental perception and cognition. In *Advance in Environment, Behavior, and Design* (pp. 203-236): Springer.
- Geniş, Ş., 2011, Küreselleşme, Kent ve Kültür, *İDEALKENT*(3), 48-61, Ankara.
- Gödelek, K., 2006, Kesin Bir Bilim Olarak Felsefenin Kartezyen Dayanakları, *Flsf (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*(2), 17-28, Ankara.
- Gustafson, P., 2001, Roots and routes: Exploring the relationship between place attachment and mobility. *Environment and behavior*, 33(5), 667-686.
- Günay, B., 2006, Varlıkbilim Bağlamında Koruma, Bilim ve Ütopya, Sayı:144, 5-20.
- Gürer, E., 2016, Katmanlı Mekân Kavrayışı. *Tedirgin Edici Miras: Acı, Utanç ve, mimar.ist Mimarlık Kültür Dergisi*, 31,İstanbul.
- Harvey, D., 1989, From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 71(1), 3-17.
- Hasgül, E., & Turgut, E. 2019, Toplumsal Bellek Ve Esnek Mekân Çözümlemeleri: Yer-Tasarım-Bellek İlişkisi, Trabzon.
- Hays, K. M., 2000, *Architecture theory since 1968*: Mit press.
- Heidegger, M., 1971, Building dwelling thinking. *Poetry, language, thought*, 154.
- Heidegger, M., 1983, *Die Herkunft der Kunst und die Bestimmung des Denkens*: Klostermann.
- Heidegger, M., 1996, Being and time, trans. Joan Stambaugh. *State University of New York Press, Albany*.

- Hisarlıgil, B. B., 2008, Martin Heidegger’de “Mekan” Düşüncesi: Hermeneutik-Fenomenolojik Bir Yaklaşım. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(25), 1-13, Kayseri.
- ICOMOS, 2008, Québec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place, Québec.
- İlgar, E., 2008, *Kent kimliği ve kentsel değişimin kent kimliği boyutu: Eskişehir örneği*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- İnceoğlu, M., 2010, Tutum, algı ve iletişim. *İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları*, İstanbul.
- Işık, İ., 1996, Toplumsal Teoride Beden: Beden Tekniklerinden Şizo-Analize. *Toplumbilim Dergisi*, 5, 31-42, İstanbul.
- Ittelson, W. H., 1976, Environment perception and contemporary perceptual theory, *Environmental psychology: People and their physical settings*, 141-154.
- Jorgensen, B., & Stedman, R. 2001, Sense of place as an attachment: Lakeshore owners attitudes toward their properties, *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233-248 doi: 10/1006/jevp2001.0226, Canada.
- Jorgensen, B.S., Stedman, R.C., 2006, " A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties", *Journal of Environmental Management*, Vol. 79, pp. 316-327, Canada.
- Kalyoncu, G., 2006, *Kişiselleştirme Ve Yere Bağlılık Kavramlarının Yurt Mekanında İrdelenmesi: İtü Ayşe-zeynep Birkan Yurtları Örneği*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaptan, A., 2018, Kentsel Dış Mekânlarda Kullanıcı Algısının İrdelenmesi: Mevlana Caddesi (Konya) Örneği *Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı*, Konya.
- Karaçor, E. K., & Akçam, E., 2016, Yer kimliği, toplum duyusu ve çevresel tutum değişkenleri arasındaki kavramsal ilişkinin yapısal eşitlik modellemesi ile açıklanması, *Turkish Journal of Forestry*, 17(2), 194-200, Isparta.
- Karakul, Ö., 2011, A Holistic Approach to Historic Environments Integrating Tangible and Intangible Values Case Study: İbrahimpasha Village in Ürgüp. *Unpublished Ph. D. Thesis in Architecture, METU, Ankara*.
- Karakul, Ö., 2019, Kuram ve Uygulamada Tarihi Çevre Korumaya Bütüncül Bir Yaklaşım. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(1), 61-78, İstanbul.
- Karpuz, H., 1999, Konya'daki Tarihi Eserlerin Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *İpekyolu Dergisi Özel Sayısı*, 2, 143-146, Konya.

- Kaypak, Ş., 2010, Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi/Examination Of Antakya In Terms Of Urban Identity, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392, Hatay.
- Koçyiğit, R. G., 2007, Mimarlıkta Yersizleşme Ve Yerin -Yeniden- Üretimi, 296.
- Kömürcüoğlu, A., 1947, Konya İmar Planlarının Son İzah Raporu Hülasası. *Architect Dergisi*, 1-2, 12, İstanbul.
- Kuş, A., 2012, Konya Bedesteni, *Akademik Sayfalar Dergisi*, 184-190(12), Konya.
- Kuştepe, A., 2011, *Mevlana Caddesi tarihi dokunun analizi ve süreç içinde değişimi*. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kutay Karaçor, E. L., 2012, Kentsel Peyzajda Yaşam Kalitesinin Kentsel Bellek Ve Yer Kavramı İle Etkileşimi: Düzce Kent Merkezi, Düzce.
- Kyle, G; Graefe, A; Manning, R., & Bacon, J., 2004, Effects of place attachment o users perceptions of social and environmental conditions in a natural setting, *Journal of Environmental Psychology*, 24, 213-225.
- Lang, J., 1987, Creating architectural theory. *The role of the behavioral sciences in environmental. design*.
- Langer, M. M., 1989, *Merleau-Ponty's" Phenomenology of perception": a guide and commentary*: Springer.
- Lefebvre, H., 1991, The Production Of Space (pp. 34). In: Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Lynch, K., 1960, The Image Of The City, The Tecnology Pres&Harvard University Pres, Cambridge.
- Markoç, İ., & Haksever, T. S., 2019, Yer'e Olan Bağlılık ve Aidiyet Hissinin Yaş Gruplarına Göre Değişimi Üzerine Bir Araştırma An Investigation of the Sense of Place Attachment According to the Age Groups, Gaziantep.
- Massey, D., 1995, *Spatial divisions of labour: social structures and the geography of production*: Macmillan International Higher Education.
- Mauss, M., 1973, Techniques of the Body. *Economy and society*, 2(1), 70-88.
- Mazumdar, S., Mazumdar, S., Docuayan, F., & McLaughlin, C., 2000, Creating a sense of place: the Vietnamese-Americans and Little Saigon.
- Mengüşoğlu, T., 1945, Fenomenoloji felsefesi. *Felsefe Arkivi*, 1(1).
- Meşhur, M., 2008, Planlama Geleneği Olan Kentten Planlama Tartışmasını Unutan Kente. In: Planlama, Ankara.

- Mohanty, J.N., 2008, The Philosophy of Edmund Husserl: A Historical Development. Yale University Press. ISBN: 9780300124583
- Moles, A., 1978, Psychologie de l'Espace Casterman. In: Paris.
- Morgan, P., 2010, Towards a developmental theory of place attachment. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 11-22.
- Muşmal, H., (2008), 1867 Konya Çarşısı Yangını Ve Etkileri Üzerine Bir İnceleme Denemesi, *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 32(1).
- Nalbantoğlu, H. Ü., 2008, Nedir Mekan Dedikleri? *Zaman-Mekan*, Ed. A. Şentürer, Ş. Ural, Ö. Berber, F. Uz Sönmez, Yem Yay., İstanbul, 88-105.
- Nora, P., 2006, Hafıza Mekânları (ME Özcan, Çev.), Ankara: Dost.
- Norberg-Schulz, C., 1979, Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture (1979). *Historic Cities: Issues in Urban Conservation*, 8, 31.
- Norberg-Schulz, C., & Schulz, C. N. 1966, *Intentions in architecture*: MIT press.
- Oğurlu, İ., 2014, Çevre-kent imajı-kent kimliği-kent kültürü etkileşimlerine bir bakış, İstanbul.
- Öktem, Ü., 2017, Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 45(1), Ankara.
- Önge, M., 2018, Tarihsel Süreçte Konya Kent Morfolojisinin Gelişimi *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu* (ISBN: 978-605-80820-1-4), 455-468, İstanbul.
- Öymen Özak, N., & Pulat Gökmen, G. 2009, Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi, *İTÜDERGİSİ/a*, 8(2), İstanbul.
- Özak, N. Ö., 2009, *Bellek ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekansal Öğeler*, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, B., 2003, *Mekanın içinde ve dışında olmanın fenomenolojisi*. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, K., 2009, Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği. *Metu Journal of the Faculty of Architecture*, 26(2).
- Pallasmaa, J., 2000, Hapticity and time. *Architectural Review*, 207(1), 78-84.
- Pallasmaa, J., 2011, Tenin gözleri (çev. AU Kılıç), İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, (Orjinal yayın 2005).

- Ponty, M. M., 1996, Göz ve tin. Çev: Ahmet Soysal, Birinci Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, Kasım.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R. 1983, Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of environmental psychology*.
- Proshansky, H. M., Ittelson, W. H., & Rivlin, L. G. 1972, Freedom of choice and behavior in a physical setting.
- Rapoport, A., 1980, Cross-cultural aspects of environmental design. In *Environment and culture* (pp. 7-46): Springer.
- Scannell, Leila ve Gifford, Robert., 2010, "Defining Place Attachment: A Tripartite Organizing Framework". *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1-10.
Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0272494409000620>
- Schrag, C. O., 2006, Heidegger Felsefesinde Fenomenoloji, Varlıkbilim ve Tarih. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 205-215.
- Seamon, D., 2003, Fenomenoloji, yer, çevre ve mimarlık: Literatürün değerlendirilmesi.(S. Serim, Çev.). In: TOL.
- Shamai, S., 1991, Sense of Place: an Emprirical Measurement, *Geofmm*, 22:347-358.
- Slaterry, M., “Sosyolojide Temel Fikirler”, (ed.) Ü.Tatlıcan-G.Demiriz, Sentez, İstanbul, 232 (2007).
- Solak, S. S., G. 2017, Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış Space-Identity Interaction: a Conceptual and Theoretical Overview. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Spencer, D. C., 2009, Habit (us), body techniques and body callusing: An ethnography of mixed martial arts. *Body & society*, 15(4), 119-143.
- Stedman, R. C., 2002, Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based cognitions, attitude, and identity. *Environment and behavior*, 34(5), 561-581.
- Steele, F., 1981, The sence of place. CBI Publishing Company, Inc.
- Sunar, Y., 2011, “Mekan ve Kimlik” idealkent Kent Araştırmaları dergisi, Turkish Journal of Urban Studies Sayı Issue 3 • Mayıs May 2011 ISSN: 1307-9905, Ankara.
- Tarçın Turgay, Z., Alper, Ü., 2017, Yere Bağlılık İle Mekân İlişkisinin Bina Ölçeğinde İrdelenmesi: İstanbul Erkek Lisesi Örneği, *Uluslararası Hakemli Tasarım Ve Mimarlık Dergisi*(12), İstanbul.

- TDK, 1932, *Türkçe sözlük*: Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>.(erişim tarihi: 03.06.2021).
- Ter, Ü., & Özbek, O., 2005, Kent Merkezlerinin Oluşumunda Alansal Gömülülük: Konya Tarihi Kent Merkezi, *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20(4), Ankara.
- Terzi, Y., 2019, *Anket, Güvenilirlik –Geçerlilik Analizi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü, Samsun.
- Topçu, K., 2011, Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1048-1072.
- Tuan, Y.F., 1990, *Topophilia: A study of environmental perceptions, attitudes, and values*: Columbia University Press.
- Turna, B. G., 2011, *İnsan Yapımı Çevrenin Oluşumunda Ve Dönüşümünde “yer Duygusu” Etkeni*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uçar, M., 2011, Tarihi Çevrede Anlam; Kültür-Mekân İlişkisi *Mekan ve Kültür*.
- Ulvi, H., 2003, Konya'da İmar ve Diğer Uygulama Çalışmalarının, Tarihi Süreç İçerisinde Ulaşım ve Bisiklet Düzenlemeleri Açısından İrdelenmesi. *İpek Yolu, Konya Kitabı VI*, 331.
- Urry, J., 2002, *The tourist gaze*: Sage.
- Uysal, H. I., 2013, *Beden kavramı ve deneyimler üzerinden bedenin mimarlık eğitiminde yer almasına ilişkin öneriler*. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ülger, E., 2016, Mimarlık Fenomenolojisi ve Mekân Kavramı Üzerine Fenomenolojik-Hermeneutik Bir İnceleme: Heidegger Mimarlar Ne Der? *TÜRK FELSEFE DERNEĞİ YAYINI*, 116.
- Vakfi, A. E., 1995, *Ankara Enstitüsü Vakfı yayınları*: Ankara Enst. Vakfı
- Wittgenstein, L. (2007), *Felsefi Soruşturmalar*, çeviren: Haluk Barışcan, *Metis*.
- Yenice, M. S., 2005, *Kentsel planlama sürecinde Konya kent formunun gelişimi üzerine bir araştırma*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yenice, M. S., 2011, *Tarihi kent merkezlerinde sürdürülebilir yenileme için bir model önerisi; Konya örneği*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yenice, M. S., 2012, Konya kentinin planlama tarihi ve mekânsal gelişimi, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 28(4), 343-350.
- Yıldırım, M., 1997, Konya'da Son Asırda Kaybolan Bazı Türk Yapıları. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Konya.

Yıldız, D., & Uzunsakal, E., 2018, Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması Ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama, *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:1.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL-1, https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Konya_in_Turkey.svg

URL-2, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ruminin-insanliga-acik-kapisi-mevlana-muzesi/1338724>

URL-3, <https://www.sondakika.com/haber/haber-konya-tarihi-bedesten-carsisi-sehrin-cazibe/>

URL-4, https://www.konhaber.com/spor/haber-ve_konya_da_beklenen_proje_basliyor-145178.html

URL-5, <https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=3494>

URL-6, <https://www.konyapostasi.com.tr/haber/mevlanacarsisiyikiliyor-80779>

URL-7, <https://haberdaresi.com/konya/konyanin-onemli-projelerinden-biri-daha-hayata-geciyor-mevlana-carsisinin-yikim-tar-30298h>

URL-8, <https://www.merhabahaber.com/konyada-eski-kultur-ve-turizm-il-mudurlugu-binasi-yikildi-1826853h.htm>

URL-9, <https://mobile.twitter.com/keskinrasit/status/1161238537532055553>